



Приручник „Подстицање врлина“ резултат је истоименог пројекта
Удружења грађана Родитељи ЗА права дјеце уз одобрење и финансијску подршку
Министарства просвјете и културе Републике Српске

ПОДСТИЦАЊЕ ВРЛИНА

Приручник за борбу против насиља кроз
подстицање врлина код ученика



Издавач
Србско сабрање Баштионик

За издавача
Предраг Адамовић

Уредник
Нада Поњевић

Аутори
презвитер Мирослав Тодоровић
мр Јелена Сарафијан, правник
мр Нада Поњевић, проф. српског језика и књижевности
Маријана Ћурић, дипл. психолог и психотерапеут под супервизијом

Лектор/коректор
Милијана Радоњић, проф. српског и енглеског језика и књижевности

Рецензент
др Владимир Димитријевић, публициста, професор и књижевник

Илустратор
Ана Марија Петковић

Дизајн и прелом
Даниел Грујић

Штампа
Маркос

Тираж
500 примјерака

Бањалука, 2025.

САДРЖАЈ

ПРЕДГОВОР.....	7
Међународноправни оквир за сузбијање насиља.....	9
Нулта стопа толеранције на насиље, међународни стандард или нешто друго?	11
Разлози настанка приручника „Подстицање врлина“	13
УВОД	15
Прича о насиљу = промоција насиља.....	17
Да ли смо заиста тако насилни каквим нас представљају?	20
ЛИЧНИ ИДЕНТИТЕТ.....	23
Мушкарци јуче, данас, сутра.....	25
Улога жене кроз вијекове	37
Љубав мужа према жени, као љубав Христа према Цркви	55
НАЦИОНАЛНИ ИДЕНТИТЕТ	71
Основни постулати и принципи националне свијести народа којем припадам.....	73
Да ли су наука и религија у супротности?	87
Богатство и васпитни утицај народне књижевности	106
„Идеш ли, роде?“ - Циљеви и узорни млади генерација	118

ЧОВЈЕЧНОСТ НА ДЈЕЛУ	129
Изградња Спомен-парка настрадалој шарговачкој дјечи	131
Ћирилица – само писмо или стил живљења?	141
ЗАКЉУЧАК	149
Право, идентитет и наслеђе – темељ опстанка	151
РЕЦЕНЗИЈА	155

Предговор

Међународноправни оквир за сузбијање насиља

Да бисмо схватили значај пројекта који је пред нама, неопходно је објаснити друштвени контекст у коме је настао. Република Српска као дио БиХ, налази се у процесу придруживања Европској унији и на том путу потребно је да испуњава одређене услове. Поред реформи економског, образовног, политичког и правног система које су углавном обавезујућег карактера, пред грађане су постављени и услови прихватања либералног концепта људских права и слобода које су утемељене у највећој мјери у Европској конвенцији о људским правима и основним слободама. Процес евроинтеграција прати и промјена друштвених парадигми и настојање да се у друштво, нарочито у образовни систем, уведу неки нови појмови и институти који су и терминолошки и суштински супротни нашој култури, традицији и вјери. На свом путу придруживања, БиХ је потписала бројне међународне конвенције, које већином имају статус препорука до момента добијања пуноправног чланства, када ће одредбе тих конвенција бити сматране дијелом правног система БиХ и тиме правно обавезујуће.

Једна од конвенција која је можда најважнија у контексту овог пројекта је Истанбулска конвенција, односно Конвенција о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици. Истанбулска конвенција, између осталог, предвиђа и измјену образовног система у смислу да се превенција насиља мора вршити од најранијих почетака неформалног и формалног образовања, дакле већ од предшколских установа, основних школа и даље. Свакако да је пожељно кроз образовни систем вршити превенцију насиља, међутим поставља се питање да ли је модус који нам нуде међународни стандарди прави начин за то?

Оно је што је можда највише проблематизовано у контексту ове конвенције је стављање акцента *на превенцију родно заснованог насиља* према женама због тога што су жене, дакле у први план се истиче припадност женском полу. Пружање правне заштите женама као слабијем полу има своје оправдање, али то није крајњи циљ креатора ове конвенције. То постаје јасно од момента када је термин пол, не случајно, замијењен термином род, па је јавно мњење доведено у заблуду да, када се говори о родној равноправности, то јесте равноправност полова. На тај начин је непримјетно, али са јасном намјером креатора родне идеологије, јавност обманута. Да бисмо

схватили не само терминолошку, већ и суштинску разлику између ријечи „пол“ и „род“ кренућемо од домаћег законодавства. Наиме, Закон о равноправности полова у БиХ (Службени гласник БиХ 16/03, 102/09 и 32/10) у члану 9. дефинише пол на следећи начин: „а) пол представља биолошке и психолошке карактеристике по којима се разликују особе мушког и женског пола, а означава и *гендер/род* као социолошки и културолошки условљену разлику између особа мушког и женског пола и односи се на *све улоге и особине које нису условљене или одређене искључиво природним или биолошким факторима*, него су прије производ норми, праксе, обичаја и традиције и *кроз вријеме су промјенљиви*;...“ Задржаћемо се на овој дефиницији која раздваја биолошке и психолошке разлике између особа мушког и женског пола, али дефиницију пола проширује појмом рода за који каже да није одређен искључиво природним или биолошким факторима и да је кроз вријеме промјењив. Род је дакле друштвени конструкт, нема везе са биолошким полом особе и кроз вријеме је промјењив. Поједини психолози заступају становиште да родни идентитет особе не мора да се поклапа са њеним биолошким полом, чак сматрају да се особа не мора идентификовати ни са једним полом (небинарна особа). Широј јавности појам небинарности постаје јаснији након популарног музичког такмичења Евровизије, одржаног 2024. године, чији је побједник Немо, младић који изјављује да се не идентификује ни као мушкарац, нити као жена. Да се из изложеног не би дао извући погрешан закључак да су аутори овог пројекта „трансфобични“ или „хомофобични“, желимо истаћи да уважавамо право сваке особе да се осјећа или изјашњава сходно својим личним увјерењима у доби када је способна да схвати значај и посљедице својих одлука и ставова.

Сматрамо да је недопустиво под изговором превенције „родно заснованог“ насиља нашој дјечи, кроз образовни систем наше земље, предавати о родној трансформацији и разбијању родних стереотипа, те их едуковати да је нормално да се осјећају супротно од свог биолошког пола. Такве врсте „едукација“ могу код дјеце у осјетљивој фази предпубертетског развоја да оставе трајне психичке посљедице. Дјеца треба да имају подршку цијелог друштва за развој своје личности, својих креативних и стваралачких потенцијала и у томе родитељи и просвјетни радници треба да буду њихови узор и подршка, као и заштита од евентуално свих штетних идеологија које могу озбиљно нарушити њихово психофизичко здравље.

Нулта стопа толеранције на насиље, међународни стандард или нешто друго?

Међународни стандарди које БиХ тежи досегнути на свом путу ка Европској унији, између осталог, постављају пред наше друштво услов „нулте стопе толеранције на насиље“. Шта овај појам практично значи? Нулта стопа значи да је сваки облик насиља неприхватљив, што је оправдано, али са друге стране овај стандард доводи до константног пораста статистике насиља, јер је сваки облик непожељног понашања сврстао у категорију насиља. Овај стандард дефинисан је готово у свим стратешким документима у БиХ и Републици Српској¹.

Наше друштво је постало преплављено темама насиља, чему значајно доприносе медији. Поред телевизијских, новинских и радијских извјештаја сада интернет портали и друштвене мреже свакодневно извјештавају о овој теми. То доприноси стварању колективне свијести да је насиље у константном порасту. Посебан акценат је на насиљу у породици, његовој превенцији, кажњавању починилаца, те заштити жртава. Превенција је посебно наглашена када је у питању рад са дјецом. „Превентивно дјеловање у области насиља у породици треба почети што раније, јер се ставови, увјерења и обрасци понашања формирају од најраније животне доби“.²

Поред насиља у породици у последње вријеме све више је актуелна тема вршњачког насиља. Нулта стопа толеранције на насиље у образовним установама довела је до тога да се сада готово сваки несташлук дјете сврстава у категорију насиља. Министарство просвјете и културе, Министарство унутрашњих послова, Министарство породице, омладине и спорта и Министарство здравља и социјалне заштите потписници су Протокола за заштиту дјете од насиља, занемаривања и злостављања. Одговор на вршњачко насиље је тзв. Мултисекторски приступ према коме су школе дужне да пријављују сваки облик насиља, занемаривања или злостављања надлежним мини-

¹ Стратегија за сузбијање насиља у породици Републике Српске (2020–2024. година).

²https://parlamentfbih.gov.ba/v2/userfiles/file/Materijali%20u%20proceduri_2023/Strategija%20za%20prevenciju%20protiv%20nasilja_porodica_21_27%20-%20bos.pdf

старствима, потписницима овог Протокола. У овом мултисекторском приступу готово је сасвим занемарена улога родитеља и потреба сарадње на релацији родитељ – школа.³ Напротив, родитељи су углавном детектовани као потенцијални вршиоци насиља над дјететом или одговорни за насилно понашање дјетета, јер се сматра да се насилнички модел понашања најприје усваја у породици, потпуно занемарујући друштвени систем у коме дјеца одрастају, те изложеност насилним садржајима кроз видео игре, друштвене мреже, интернет и друге видове масовних комуникација. Чвршћа сарадња школе и родитеља је предуслов сваке превенције непожељних понашања дјеце, нажалост та чињеница тренутно је потпуно занемарена.

Умјесто сарадње са родитељима, школе су отвориле врата разним невладиним организацијама, да реализују програме превенције насиља широм Републике Српске⁴. Када се изврши увид у те програме и радионице које препоручују, постаје јасно да је тема насиља одлично послужила као повод да се кроз замјене родних улога или разбијање родних стереотипа ради на превенцији насиља. Већина просвјетних радника о овим програмима није знала готово ништа, а они који су пратили програме нису схватили да је ријеч о обмани. Ову превару на почетку нису могли препознати ни родитељи, те је пракса радионица о родној трансформацији добила свој пуни замах и несметано су нашој дјечи и омладини сервиране готово неограничене могућности замјене родних улога којих, према неким теоријама, има више од стотину.

³ <https://roditeljizapradjece.org/roditelji-na-margini-drustva/>

⁴ <https://www.unicef.org/bih/media/6086/file/Zbirka%20radionica%20za%20grupni%20rad%20sa%20djecom%20i%20mladima%20u%20vaspitno-obrazovnom%20sistemu,%202021..pdf>

Разлози настанка приручника „Подстицање врлина“

Резултати разних, дугогодишњих пројеката борбе против насиља нису охрабрујући. С обзиром на тренутну ситуацију у друштву намеће се закључак да је константно причање о насиљу, у ствари, промоција насиља. Испоставило се да су ти пројекти у коначници више подстицали него спречавали насиље ако узмемо у обзир недавне трагичне догађаје. Сјетимо се само ОШ „Владислав Рибникар“, која је била дио УНИЦЕФ-овог пројекта „Школе без насиља“, и десило се да је баш та школа изнједрила најмлађег масовног убицу на свијету. Послије монструозног убиства десет особа, деветоро дјете и чувара школе, на друштвеним мрежама су се појавиле, на запрепашћење свих, групе дјете која подржавају масовног убицу!

Овакво стање у друштву нас је подстакло да осмислимо приручник који би промовисао врлине кроз позитивне примјере из наше богате историје и културе, за разлику од претходних споменутих пројеката који нису усмјеравали своја интересовања у позитивном смислу ка традицији и патријархалној породици.

Основна карактеристика приручника „Подстицање врлина“ је оријентација на позитиван аспект живота човјека, односно његове врлине, а не мане. У фокусу нису насиље, сукоб или дискриминација, већ примјери праштања, покајања, човјечности, вјере и љубави које смо приказали кроз истините приче из наше прошлости подијељене по областима и темама:

1. **Лични идентитет** (мушкарци, жене и међусобни односи).
2. **Национални идентитет** (национална свијест која се темељи на вјери и науци; значај народног блага – народне књижевности у којој је сакупљена сва народна мудрост и искуство; позитивни примјери данашњице).
3. **Човјечност на дјелу** (удруженим снагама изградити Спомен-парк настрадаој шарговачкој дјечи и тим чином повезати прошле, садашње и будуће генерације милосрђем и вјером да добро увијек победи зло; јединственим ставом вратити ћирилици статус који јој припада).

Свака тема у оквиру приручника биће обрађена током два школска часа. Први час биће посвећен предавању на одређену тему уз одговарајуће презентације и повезнице, док је други час намијењен радионицама.

Друштво у којем живимо доживљава бројне трансформације и поставља пред нас разне изазове и питања како да се прилагодимо, како да те промјене не утичу негативно на наш начин живљења, на наш вриједносни систем и суштину нашег бића? Одговор на бројне проблеме који нас окружују је у нама самима, у нашој богатој културној баштини, импозантној историји и традицији. Подстицањем врлина треба да се вратимо себи, својим коријенима, да будемо само оно што у суштини и јесмо, јер тада смо у миру сами са собом као и са онима који нас окружују. Наша дјеца не морају да се одрекну свог идентитета да би били бољи грађани новог друштвеног поретка. Боље друштво и свијет без насиља је могуће изградити кроз систем вриједности дубоко укоријењених у свима нама.

Увод

Прича о насиљу = промоција насиља

Стално причање о насиљу може, према мишљењу многих психолога, ненамјерно промовисати насиље, посебно ако се о њему говори на неадекватан начин. Бројни су начини на које стално причање о насиљу може довести до његове нормализације или чак подстицања.

Када дјеца често слушају о насиљу, кроз медије, у школи или у свакодневним разговорима, могу постати мање осјетљива на његове стварне посљедице. Ова десензибилизација може смањити њихову способност да препознају насиље као нешто штетно и неприхватљиво. Умјесто тога, они га могу почети доживљавати као уобичајен дио свакодневице.

У неким развојним фазама дјеца су склона имитирању понашања које виде или о којем слушају, поготово ако нису правилно усмјерена како да интерпретирају такве информације. Ако се о насиљу прича без моралне осуде или јасног става да је неприхватљиво, постоји опасност да дјеца могу почети опонашати насилне радње или прихватити насилно понашање као једини начин да се ријеша конфликт.

Пречесто помињање насиља може створити код дјеце осјећај да је свијет опасно мјесто, што може довести до повећаног страха и анксиозности. У неким случајевима, та анксиозност може ескалирати у агресивно понашање као облик самоодбране или превентивног насиља. Дјеца која се осјећају несигурно могу реаговати насиљем, како би се заштитила или показала снагу.

У посљедње вријеме „насилни ликови“ се приказују као супер хероји, а њихово насиље као нужно или оправдано што може да обликује дјечије ставове према насилним понашањима као средству за стицање моћи или ауторитета, потом ствара погрешне перцепције да насиље доноси друштвену или личну корист.

Умјесто сталног причања о насиљу на неадекватан начин, психолози предлажу едукативне разговоре који укључују:

- Фокусирање на ненасилна рјешења (комуникација, дијалог, сарадња);

- Наглашавање посљедица насиља (разговори који јасно показују штетне посљедице насилног понашања за све укључене стране);
- Развијање врлина код дјеце (емпатија, поштовање, самоконтрола, одговорност);
- Усмјеравање разговора на разумијевање узрока насиља и проналажења начина за спречавање.

Развијање и његовање одређених врлина код дјеце могу бити кључни фактори у смањењу и превенцији вршњачког насиља. Врлине помажу дјечи да граде позитивне односе са вршњацима, развијају емоционалну интелигенцију и науче како да на ненасилан начин рјешавају сукобе.

Емпатија се може посматрати као кључна врлина у смањењу насиља у друштву. Она је заправо способност разумијевања и саосјећања са другим људима. Дјеца која развију емпатију постају свјесна како њихови поступци утичу на друге, што смањује вјероватноћу да ће се понашати насилно. Учење дјеце да препознају туђе емоције и да се ставе у позицију друге особе помаже да схвате штетност насилног понашања. Емпатија као врлина омогућава дјечи да се међусобно повежу на дубљем нивоу и ријеше сукобе на миран и конструктиван начин.

Поштовање према другима укључује уважавање туђе слободе, граница, различитости и мишљења. Када дјеца науче да поштују различитости, било да су у питању личне карактеристике, мишљења или културне разлике, мања је вјероватноћа да ће се упустити у насилно понашање. Поштовање као врлина може смањити ниво усамљености и изолације, који често доводе до насилничког понашања.

Самоконтрола подразумијева способност управљања властитим емоцијама, мислима и понашањем, нарочито у ситуацијама стреса, фрустрације или сукоба. Као врлина самоконтрола омогућава дјечи да избјегну импулсивне реакције које могу довести до агресије или насилног понашања. Ова особина је повезана са способношћу саморефлексије. Самосвијест помаже да дијете препозна своје окидаче за насилно понашање и предузме радње у његовом превазилажењу.

Одговорност је важна, јер дјеца морају бити свјесна посљедица својих дјела. Када дјеца преузму одговорност за своје поступке, мање су склона насилном понашању

јер знају да њихови поступци имају директан утицај на друге. То их може подстаћи на доношење бољих одлука и смањење импулсивног понашања које може довести до насиља. Одговорност као врлина може се промовисати кроз позитивне узор, и образовне програме. Када дјеца виде одговорно понашање код вршњака и одраслих, склонија су усвајању тих вриједности.

Његовањем ових врлина дјеца развијају емоционалну интелигенцију, саосјећање и вјештине ненасилне комуникације што директно доприноси смањењу вршњачког насиља и насиља уопште.

Кроз различите радионице планирано је да се ове врлине идентификују и афирмишу.

Да ли смо заиста тако насилни каквим нас представљају?

Ми нисмо насилан народ, нити се кад светимо, једноставно немамо то у генима. Добри смо ратници, многи су се ратови ломили преко наших леђа, по својој импозантној историји познати смо у свијету. Борбени смо, истрајни и пожртвовани, али само када бранимо своје. Никада не освајамо туђе, већ вијековима само бранимо своју дједовину, своје огњиште и свој кућни праг.

Занимљива чињеница је да, иако невини страдамо само због тога што смо православни Срби, ми никог не мрзимо. Без икакве мржње или неких предрасуда идемо у земље које су нас држале у ропству, бомбардовале, издавале у ратовима и уништавале. Хрватска је, не тако давно, имала циљ да трећину Срба протјера, трећину покатоличи, а трећину убије. Само у Независној држави Хрватској убијено је преко милион Срба, а ми данас имамо пријатељске односе са њима, чак љетујемо на хрватском приморју.

То је феномен за изучавање, да упркос толиком броју жртава, не само да не мрзимо, него имамо и пријатељски однос према дојучерашњим целатима. Заиста је апсурдно да такав страдални, а мирољубив народ, над којим је извршен геноцид у више наврата, желе прогласити геноцидним. Сами подржавамо ту лажну слику о нама тиме што дозвољавамо да странци долазе у наше школе или дјелују преко невладиних организација које финансирају и држе предавање нама, православцима, о ријечима мира, а основна порука хришћанства је љубав. „Који те удари по образу, окрени му и други; и који хоће да се суди с тобом и кошуљу твоју да узме, подај му и хаљину”⁵, наведено је у Библији, а једно од главних начела православља је да се молимо и за непријатеље своје. „Благослови непријатеље моје, Господе! И ја их благосиљам и не кунем. Непријатељи су ме више гурнули Теби у наручје него пријатељи. Пријатељи су ме везивали за земљу, непријатељи су ме дрешили од земље, и рушили сва моја надања у земљу. Само онај мрзи непријатеље, ко не зна, да непријатељи нису непријатељи но сурови пријатељи. Заиста, тешко ми је рећи, ко ми је учинио више добра и ко више зла

⁵ Мат. 5:39,40

у овоме свету: пријатељи или непријатељи. Зато благослови, Господе, и пријатеље и непријатеље моје.”⁶

Јесмо ли ми данас заборавили ко смо? Изгледа да јесмо, док смо допустили странцима да нашој дјечи држе којекаква несувисла предавања. По школама Републике Српске реализован је, између осталих, пројекат Европске уније и Савјета Европе, кроз који су доводили црнца, Ромкињу, особу са инвалидитетом и припадника ЛГБТ заједнице да кроз радионице нашу дјecu обучавају да прихватају различитости. Не замјерамо ми странцима што су себи дали за право да један стари народ уче томе јер не знају нашу историју и то није њихова обавеза. Наше незнање и немар су омогућили другима да то искористе на нашу штету. У Порфирогенитовим списима стоји да Словени/Срби немају робље, те да заробљеници из рата након неког времена могу ићи кући, или остати код њих. У Сретењском уставу из 1835. године под тачком 118 пише: „Како роб ступи на Србску земљу, от онога часа постаје слободним, или га ко довео у Србију, или сам у њу побегао“. Слободољубље код Срба није само било њихово ексклузивно право, већ су то право давали сваком. Поред ових чињеница које су везане за нашу културу не можемо да се не присјетимо још неких у вези са другим културама. У Белгији су 1954. године црнци били робови, држали су их као животиње у кавезима да бијелци могу да се забаве посматрајући их.

Допустили смо да долазе из култура у којима су јунаци Спајдермен, Супермен, Бетмен, Роки или Рамбо, да проводе пројекте и држе предавања дјечи Светог Саве која у својој историји имају Св. цара Лазара, Милоша Обилића, деспота Стефана Лазаревића, Карађорђа, хајдук Вељка, Милунку Савић, Бошка Перића Пешу, Ивана Васојевића Јагуара, Драгана Грубића и друге, да не набрајамо даље пошто је просто немогуће набрајати све наше јунаке од Косова до Кошара.

Наметнути комунизам је многим генерацијама озбиљно угрозио национални идентитет, чак и велики број наставног кадра још увијек лута у сопственој спознаји, а форсирана родна идеологија, која је, нажалост, ушла у школство, пољубљаће и лични идентитет младих, па ћемо имати генерације које, не само да немају свој национални идентитет и не знају ко су, шта су и ком народу припадају, већ неће знати ни јесу ли

⁶ Свети Владика Николај, *Молитве на језеру*

мушко, женско или нешто седамдесето. Тренутно код нас глобалисти кроз школске пројекте промовишу некаква 72 родна идентитета, а у свијету их има преко 100, да не помињемо и оне заговорнике који сматрају да има онолико родних идентитета колико има људи.

Лажна слика о нама самима и прихватање оног што нисмо и што никада не можемо бити јесте главни узрок тренутног насиља у школама. Дјеца која немају изграђен национални идентитет, немају представу о томе ко су и ком народу припадају, не могу да израсту у чврсту и стабилну особу. Лутају, траже себе, збуњени су, склони да подржавају и неке негативне примјере који им се намећу, а који су често у потпуној супротности са њиховом суштином, те су као такви и склони насиљу или да га већ чине, пошто копирају стране моделе, или да га трпе, пошто немају изграђен осјећај за идентитет и интегритет.

Посебан аспект овог проблема јесте да се све осим потпуне сагласности свих са свима (пропонентима либералних ставова) тумачи као насиље. То се ради намјерно, да се угаси одбрамбени механизам којим се брани сваки човјек и чува свој идентитет. Ако неко промовише нешто скарадно, по новој дефиницији насиља, нико не смије рећи ништа против, а временом ћемо доћи до тога да је насиље и уколико аутоматски не усвојимо све што нам се сервира. Тако се прави врли нови свијет. У краљевству лажи рећи истину сматра се издајом. (Џорџ Орвел)

Лични идентитет

Мушкарци јуче, данас, сутра

Предавање у трајању од 45 минута са видео презентацијама.

Прво предавање бисмо посветили мушкарцима. Какви су мушкарци били у прошлости, какви су данас и какви би требало да буду у будућности?

На овом предавању од два школска часа обрадили бисмо и неке поучне ратне приче. Рат је најгора друштвена појава која доноси свима само тугу, чемер, јад, а у неким људима који нису негативци у миру буди неке негативне особине. Урођени нагон за преживљавање претвара људе у животиње које су спремне на све само да опстану. Рат је таква друштвена околност у којој се особине и склоности неког човјека развијају до екстрема. Добар иде до екстремног добра, па и живот свој полаже за ближње. Зао иде до екстрема зла који се појављују на много начина. Опет долазимо до тога да су људи који нису утемељени у свом идентитету и својој суштини, склони опонашању негативних примјера.

Зато ћемо дјечи и навести истините приче које се, нажалост, не обрађују у настави, а говоре управо о тим најужвишенијим врлинама људи које се не гасе ни у најгорим временима.

Прва је **Прича о Милану Смољановићу** коју је испричао проф. др Милош Весин, парох јужночикашки. Ово је једна од најљепших истинитих прича о праштању.

Август, 1942. година, на наговор људи из сусједног села у Славонији, Срби се договоре да све способне мушке главе оду у сјечу дрва за долазећу зиму и не слутећи да је наговарање сусједа била замка. Кад су се вратили натраг, њихово цијело село било је покрано. Милану су тог кобног дана зликовци убили оца, мајку, сестру, жену и троје дјеце. Било је још оних који су колико-толико дисали, па су могли да кажу ко је то учинио. Револт и жеља за осветом натјерали су људе да иду и врате истом мјером. Тачно су знали ко је кога убио и свако је кренуо у ону кућу из које је зликовац који му је масакрирао породицу. Милан је тачно знао у чију и у коју кућу треба да оде. Ушавши у кућу свог душмана, Милан је видио у кухињи како испод стола дрхти жена која је загрлила двије дјевојчице. Рекла му је: „Милане, знам зашто си дошао и само те једно

молим, прво убиј мене, па онда дјецу, немој да гледам како ми дјецу убијаш.“ Тада је у Милану загрмио глас оне најјаче заклетве којом га је заклела покојна мајка кад је још био мали: „Милане, од свега онога што сам ти рекла, много тога можеш и да заборавиш, али једно немој никада заборавити, кунем те Богом и нашим Светим Ђорђем, немој никада никоме ни за шта да се светиш, освета је Божија!“ Много касније Милан је сазнао да то пише тако у Светом писму, а у том моменту када је стајао изнад жене и дјеце свог зликовца, у Милану је, не само загрмио, него и задрхтао и потпуно га протресао глас његове мајке, да се осјећао као да то више није он, као да је глас његове мајке говорио из њега и он је рекао жени свог зликовца: „Знаш шта, нисам дошао овдје да се светим, нећу да убијем ни тебе, а још мање твоју дјецу. А ако наиђем на твог мужа, не гарантујем шта ће бити, али теби никада нећу да се светим. И не само то, ја ти гарантујем данас и кунем ти се мојом крсном славом да, док сам ја овдје, ни теби, ни твојој дјечи, неће смјети било шта ружно да се деси.“ Заиста је испунио своје обећање, њен муж је током рата настрадао, а Милан је штитио и сачувао живот жене и дјеце злочинца који је све његово побио. Послије рата Милан је отишао прво у Енглеску у којој је провео неколико година, па у Америку и 1955. године се упознао са једном Српкињом која је рођена у Америци. Са њом је склопио нови брак и Бог му је подарио опет троје дјеце, као у оној причи о праведном Јову у Старом завјету. Умро је у 94. години. Тог дана кад је сахрањен, његова најстарија кћерка испричала је други дио приче о хуманости овог великог човјека, за коју је отац заклео да никад ником не казује док је он жив: „Наиме, све до прије три или четири године, док је мој отац могао сам да иде у пошту, од 1955, кад је дошао у Америку, до 2002. године, значи пола вијека, редовно је слао новчане уплатнице, пакете жени и дјечи свога злотвора тако их издржавајући.“

(Најбоље је, ако услови дозвољавају, пустити снимак свештеника који веома емотивно износи ову причу. <https://youtu.be/X5tRlyQmMhs?si=FkKtnQr6XEGgxPnN> Иначе, свако предавање треба да буде пропраћено снимцима, фотографијама, слајдовима, тонским записима и сл.)

Овако тешки животни примјери вриједу и пред Богом и пред људима више него хиљаде исписаних и изговорених ријечи. Овај живи примјер је потврда до којих висина може да досегне човјек који прашта непријатељима својим.

„Зар то није оно на шта би сви ми требало да будемо поносни, да кажемо Богу хвала и Светом Георгију да нас има и таквих. Заправо треба указивати на такве случајеве, јер ако има мученика без своје крви, онда је то чика Милан Смољановић. Колико је таквих у нашем роду о којима се мало зна или уопште не зна. На сву срећу, Бог о њима зна! Када би се о једној оваквој проблематици, исувише тешкој, претјерано компликованој и замршеној, чешће говорило кроз овакве примјере, убеђен сам да бисмо и ми, а и они други почели можда, можда мало другачије да гледамо једни друге као и своју прошлост, па самим тим онда и заједничку будућност да сагледавамо.“⁷

Постоји доста истинитих прича које свједоче да само ако посједујемо и његујемо врлине можемо да опстанемо вијековима и успјешно бранимо своју вјеру, своју истину на тешким задацима које нам живот поставља. Једна од таквих прича је и прича из дјела **„Солунци говоре“** Антонија Ђурића о једном Србину који је ставио заробљеног бугарског официра на свога коња и повео га. Када га је срео војвода Степа и питао га: „Шта си то урадио, војниче?“ Србин се мало уплашио, па казао: „Војводо, ја сам га заробио, али он је рањен па сам га ја ставио на коња, а ја могу лако да идем и пјешке“, а војвода Степа му каже: „Хиљадили се такви синови! Док је таквих, Срби као народ не могу пропасти!“

То је још један живи примјер да човјек који зна којем народу припада и има непоколебљив национални идентитет утемељен на племенитом хришћанству и спасавајућем православљу, увијек може остати човјек, без обзира у каквој ужасној и тешкој ситуацији се налазио!

Позитиван примјер човјечности у рату били су и српски официри који су послали **писмо кћерки погинулог аустроугарског потпуковника**. Наиме, године 1914. водила се жестока борба око Аде Циганлије. Послије битке српска војска је сахранила жртве са обје стране, уз војне почасте. Код страдалог аустријског потпуковника **Аугуста Шмита** српски војници нашли су неотворено писмо, за које су сматрали да је била наредба за напад. Али, то је било писмо његове кћерке из Беча.

⁷ Милош М. Весин, парох јужночикашки и професор на Богословском факултету Српске православне цркве у Либертвилу

Српски официри, на челу са мајором **Светомиром Ђукићем**, одлучили су да пошаљу писмо младој Аустријанки.

„Поштована госпођице, са тешким срцем и болом у души, иако смо непријатељи, принуђени смо да Вам први јавимо тешку вест да је Ваш неумрли тата, херој официр и командант 32. аустријског пука, данас херојски пао на челу свога пука, бранећи свога Цара, своју земљу и своју заставу, а у тешкој борби на српском земљишту у Ади Циганлији. Иако сте изгубили оца, има њим да се поносите јер је херојски и достојно једног витеза-хероја пао на пољу части. У исто време Вас извештавамо да смо данашњом уплатницом послали Вам 4.000 круна, које смо нашли у џепу Вашег покојног оца са писмом и молимо Вас да нас о пријему овог новца известите, јер нам је много стало до тога да примите и новац и писмо. Вашег оца достојно смо сахранили са свим почастима, обележавајући његов гроб једном примерном крстачом, тако да кад се сврше ратне операције и заведе мир, Ви можете са Вашом поштованом породицом доћи у Србију и наћи тело Вашег тате пристojно сахрањено и гроб очуван. Примите наше најискреније витешко саучешће, да Вама и осталим Вашим Бог подари дуг и срећан живот“ написали су јој у писму.

Послије неког времена стигао је одговор госпођице Шмит.

„Поштована господо, Ваше писмо примила сам са највећом захвалношћу, иако је за мене било посве кобно, без обзира на Вашу утеху. Заиста, оваква пажња достојна је само српских хероја официра и ја сам Вам за то вечно захвална. Исто тако и новац сам такође примила на чему Вам такође хвала. У овим тешким моментима за целу нашу породицу, Ваше писмо је заиста окрепљавајуће, утолико пре и више што је наш тата заиста завршио свој живот достојанствено. Ја сам већ многим мојим другарицама, уплаканих очију, давала Ваше писмо да га прочитају и оне су заједно са мном плакале и дивиле се пажњи српских официра хероја. После овог писма нарочито ценимо подвиге малене српске војске, која је достојна сваког дивљења“ одговорила је његова ћерка.

Непоновљив случај хуманости десио се и 1885. године када је Србија помогла непријатељу који је у том тренутку пуцао на њу. У Европи се прикупљала помоћ и конвоји санитетског материјала су били спремни да то однесу у Бугарску, али се између

испријечио фронт са српском војском. Тада се догодило **нешто што у историји није забиљежено**. На захтјев љекара аустријског Црвеног крста, Влада Србије је одобрила војној команди да за један дан прекине рат, отвори линију фронта и пропусти санитетски материјал који је из Беча упућен у Софију. **Србија се придружила апелу из Европе и отворила своје војне магацине из којих је дала лијекове, ћебад, кревете и сав материјал који је био неопходан за отварање једне болнице у Бугарској и на тај начин помогла земљи са којом је била у рату**. За овај преседан у свјетској историји ратовања, Међународни Црвени крст у Женеви додијелио је специјално признање Црвеном крсту Србије. Дуго је у холу сједишта Црвеног крста у Женеви стајао велики натпис: „Буди хуман као што је била хумана Србија 1885. године.“

Радионица: „Споменик за Споменка – Храброст, част и човјечност“

Циљ: Подстаћи ученике да размишљају о храбрости, одговорности и моралним вриједностима кроз лик и дјело Споменка Гостића.

Трајање: 45 минута

ПЛАН РАДИОНИЦЕ:

Увод (10 минута)

- Питања за подстицање размишљања и укључивање ученика у дискусију:
 - Шта ви мислите о наведеним јунацима?
 - Јесте ли некад чули за ове истините приче?
 - Која прича је пробудила највише емоција код вас?
 - Можете ли замислити како бисте се ви понашали у наведеним ситуацијама?
 - Да ли познајете некога ко би се исто понашао у сличним ситуацијама као споменути јунаци?
 - Да ли ви нешто знате рећи о јунаштву, о вјери, о љубави, о младости? Младост може да веже све те три врлине, да их све стави под своје скуте.
 - Јесте ли чули за најмлађег одликованог борца Војске Републике Српске?

Главни дио (30 минута)

1. Прича о Споменку Гостићу (10 минута)

- Кратак приказ његовог живота и херојског дјела.
<https://youtu.be/Wey4ya2IbTU?si=dZ-OuN2H-h4iD-XV>
- Дискусија: Чему нас ова прича учи?

2. Читање пјесме „Споменик за Споменка“ Миљана Ћурића (10 минута)

- Ученици слушају или читају пјесму наглас.
- Разговор о симболици стихова:
 - Шта значе стихови „Ја Вам остајем овдје, бранит‘ своје село“?
 - Како пјесник приказује Споменкову жртву?

3. Отворена дискусија – Улога мушкарца у друштву (10 минута)

- Питања за разговор:
 - Какви су мушкарци данас?
 - Какви треба да буду?
 - Јесте ли чули за израз „буди мушко“ и шта значи?
 - Ко треба да буде узор данашњој омладини?

◆ Закључак (5 минута)

- **Рефлексија:** Свако од ученика у једној реченици износи шта га је највише погодило у причи о Споменку.
- **Порука за крај:** Истинска храброст није у сили, већ у части, љубави према својима и спремности на жртву за друге.

Смјернице за предаваче:

Споменко Гостић имао је само 14 година када је положио живот за родну грудну. Посмртно је одликован Медаљом заслуга за народ Републике Српске и Златном медаљом за храброст „Милош Обилић“ Републике Србије.

Није Споменко имао ни телефона, ни компјутера, ни модерне патике и тренерке, нити сијасет тога. Имао је само младост и уз њу јунаштво, вјеру и љубав. Његово дјетињство било је тешко због насилничке природе његовог оца који је често био у алкохолисаном стању, а њега и његову мајку је избацивао из куће. Након развода родитеља, почиње да живи са баком Видом, полубратом Драганом и мајком. Доласком код баке на село почиње миран период његовог дјетињства. Споменко је био вриједан

дјечак и увијек је прискакао сам у помоћ коме год је требало. Посебно је волио коње и за разлику од друге дјеце није их се плашио.

Кад је избио рат, мајка је умрла, бака погинула, а полубрат се придружио војсци. Споменко је са другом Славишом Петровићем достављао храну и муницију до фронта и превозио рањенике. То што није учествовао у борбама на првој линији не значи да је Споменко био заштићен. Рањен је док је превозио храну за војску. Велике кише су направиле баре дуж колског пута, па су дјечаци скренули са уобичајене путање. Један точак запрежних кола је активирао противпјешадијску мину. Гелери су лакше ранили Славишу док је Споменка окрзнуо дио мине. Он је послје тога био распоређен у команду да буде курир. Тада је већ постао познат. Снимљен је и разговор са њим након чије објаве су из цијелог свијета стизали позиви да настави школовање и живот у миру, далеко од рата. Споменко је све позиве одбијао ријечима: „Нећу да будем дезертер и да остављам свој народ кад је најгоре. Бићу овдје до краја, док не дочекам мир и слободу, а онда... видјећемо“.

20. марта 1993. године, журећи кући да из пећи извади хљеб који је пекао да нахрани своје пријатеље војнике, гине на Озрену од гранате испаљене са муслиманске стране заједно са још пет српских војника.

Ако се осврнемо, то је јуче било. Да је поживио, данас би био родитељ неког нашег вршњака. Колико је само још таквих и сличних прича које су остале незабијежене, колико само прекинутих младости и нерођене дјеце која би сада са вама дијелила школске клупе?

Од нас се данас не тражи да ратујемо и гинемо за отаџбину као Споменко, нити да подносимо посебне жртве за опште добро, тражи се само да његујемо врлине које су посједовали наши преци. То је јунаштво које се од нас тражи – да посједујемо љубав, вјеру и наду, да можемо бити достојни потомци који никада неће заборавити оне што су крв проливали и своју младост дали да бисмо ми имали бољу будућност. Па можемо бар толико да учинимо, да његујемо и подстичемо насљеђене врлине и да се бар некада сјетимо див јунака наше прошлости, да им запалимо свијећу и помолимо се. Не молимо се за спасење њихове душе, они су сада у царству небеском, него треба да се помолимо

њима да нам дају снаге да само одстојимо на том утабаном спасоносном путу у који су они своје животе уградили. Послушајмо пјесму посвећену овом јунаку.

Споменик за Споменка

*Јунак добре коње јаше.
Јунак своје село чува.
Са својих запрега,
јунак маши.*

*Запреге вуку два силна ата.
Развозе храну по пољу смрти.
Преко камена, преко блата...
И дубоке сњегове, копито прти.*

*Нема јунак свог дома.
Умрле су мајка
и његова бака.
Сијевају хаубице попут грома.
Бодре саборци млађаног јунака.
Не признаје јунак кукавичлука,
ни страха.
Два пута га ујела отровна змија.
Наставља даље, узима даха.
Из његовог погледа слобода сија.*

*Кад' тишина се деси.
Кад' замру говори.
Тад' јунак своје коње упреже.
Царству небеском,
он тада иде.
Ми што остајемо,
нама је теже.*

*„Ја Вам нисам, господо,
за свјетске путе.
Ја Вам остајем овдје,
бранит' своје село.“
Муклим говором,
позивам салуте,
поштовањем да поздраве,
јуначко ти дјело.*

Миљан Ћурић

- Какви су мушкарци данас и какви би требали да буду у будућности?

Морамо истаћи поријекло ријечи „врлина“ у латинском језику, „vir“ је муж, „virtus“ је врлина, „virtue“ на енглеском. Код нас постоји израз „буди мушко“. И под тим се подразумева: буди одважан, частан, храбар, снажан. Када мушкарац поступа по овом принципу, све је у реду. У последњем периоду мужевност се представља и, од стране појединих, доживљава изразито негативно. Снага мушкараца одједном значи да ће он обавезно да малтретира своју породицу, а не да је снажан како би радио теже послове да прехрани ту породицу, да би је заштитио, да би изнио све проблеме чланова породице, које други чланови, слабији и емотивнији не би могли да изнесу како треба.

Нажалост, данас имамо дубоку кризу мушке природе која се гаси. Један свети отац каже да свијет покреће тај мушки нагон да заснује своју породицу, да има своју дјецу. Ми видимо да је данас егоизам овладао мушкарцима, саможивост, острашћеност и ропство разним страстима. Отворен је простор за феминизам, чиме је покренут рат против мушке природе, подстичући младиће чак и да се стиде да буду природни и нормални мушкарци. Ми сада имамо један општи хаос, јер постоји веома велики проценат неожењених мушкараца и неударених жена. Велики је проблем у одсуству нормалне комуникације, јер је у коду женске природе да њој приђе мушкарац да је запроси, а мушка природа је љењива и све мање има тај урођени осјећај за жртву. Човјек мора сам да подстакне тај осјећај за жртву, а брак је чиста жртва и ако човјек види да није спреман на жртву, он се склања од брака.

По ријечима уролога и сексолога др Александра Милошевића, напредак технологије и интернета, све веће злоупотребе друштвених мрежа, гледање у екран, стрес, анксиозност и одсутност физичке активности довели су до масовног опадања нивоа тестостерона код свих мушкараца. Феминизиран мушкарац је пропаст друштва, јер нема више ко да чува породицу. Ако оздрави мушкарац, има наде и за жене, а тиме и за цијели народ.

Данас се људи налазе у вртлогу разних порока – коцкање, наркотици, алкохол, блуд, раскашаност итд. Живимо у ери потирања свега традиционалног и зато је и настала огромна потреба за повратком патриотизма, јер се тако враћамо себи и прено-

симо омладини став да је вољети своје, своју породицу, народ и отаџбину нормално и добро.

Данашњи мушкарци треба да се угледају на див јунаке наше прошлости, да им они буду узор, да се угледају на њихово јунаштво, пожртвованост, хуманост, људскост, јер само посједујући те особине могу опстати у будућности. Нобеловац Петар Хандке каже: „Ја сам написао еп о људскости, а за то нема бољих јунака од Срба. То што су моји јунаци страдалници које свијет упорно не жели да види, за мене није важно." Ни Србима није важно што свијет не види, али боли што ни наша држава не види и својој националној историји и херојима не уступа заслужено мјесто. Потомци тих јунака морају да знају ко су им преци били, чију крв и гене носе, да виде и да се поносе и да се на њих угледају!

Не бојте се ничега, будите чврсти у својој љубави према Богу, чувајте чистоту православне вјере, волите једни друге, будите стрпљиви једни према другима, помажите другима, јер само тако ћете помоћи и себи. Зло ће проћи, а добро ће живјети вјечно. Ако све истрпите, живите у љубави према свима и једни према другима, онда вас никакво зло неће побиједити. Живите са Богом, и бићете радосни, срећни и благословени!

Ову тематску цјелину завршићемо ријечима блаженопочившег патријарха Павла: „Човек не може бирати време у којем ће се родити и живети. Од њега не зависи ни од којих родитеља, ни од ког народа ће се родити, али од њега зависи како ће он поступати у датом времену, да ли као човек или као нечовек, без обзира на то у којем народу и од којих родитеља!“

Напомена: Свако предавање ће обухватити два школска часа. Први час је предавање о одређеној теми праћено презентацијама и повезницама, а за други час су предвиђене радионице са неким општим правилима радионичког начина рада која се, између осталог, могу дефинисати и на следећи начин:

1. Сви учествују, нема посматрача (веома је важно да сви могу да кажу шта мисле и осјећају).

2. Можеш рећи „Даље!“ (уколико неко није смислио одговор, али не често, јер се онда ставља у улогу „посматрача“).
3. Немој спутавати своје потребе (уколико учесницима нешто смета или им је потребно, важно је да то одмах кажу, јер тиме уче да препознају своје потребе и да их уважавају).
4. Слушај другог (кад један говори – остали слушају, нема подсмјивања, омадовавања и сл).
5. Поштовање договореног времена.

Предавач током радионице има улогу партнера у педагошкој комуникацији, те као такав подстиче: сарадњу, подршку, пажљиво слушање, поштовање осјећања других, помаже, ствара повјерљиве ситуације у атмосфери, усмјерава активности према индивидуалности ученика, подстицању и помагању развоја ученика у цјелини. Предавач истовремено треба да активира и мотивише ученике, те због тога:

- радионицу започиње активношћу ученика,
- уважава и прихвата иницијативу ученика,
- има разумијевања за неуобичајене ставове и грешке,
- подстиче самосталност ученика, прати и анализира њихов рад,
- ученике подстиче да постављају питања,
- процесу настајања производа/резултата активности (заједнички рад, јавна презентација...) поклања посебну пажњу.

Улога жене кроз вијекове

Предавање у трајању од 45 минута са видео презентацијама.

Прву цјелину посветили смо мушкарцима и врлинама које су их красиле кроз историју, а другу цјелину посвећујемо женама, истинским стубовима сваке породице и сваког друштва. Жена је симбол љубави, њежности и љепоте, она је мајка, сестра, кћерка, љуба... у свакој од тих улога врело је љубави и радости.

Мушкарци су на овим просторима вијековима ратовали чувајући огњиште и кућни праг, али улога жена у опстанку српског рода није нимало безначајнија. Ко је васпитао те ратнике да буду тако часни људи, ко их је бодрио, хранио, појио, ко је кад изгине више од 60% способног мушког становништа бринуо о старцима, дјеци, инвалидима? Жене! Како је тада било мајкама живјети без синова, како женама подизати дјецу без очева, како дјевојкама остати без женика, без порода, без наде? То само знају оне, жене, које су дизале све поново из пепела као Царица Милица, молиле се за свој народ као монахиња Јефимија, пружале утјеху, љубав, вјеру, наду као Мати Ангелина, жртвовале своју младост и љепоту да би биле залог мира као Оливера Лазаревић и усвајале сирочад, иако ни за себе и своју дјецу нису имале довољно, као одликована ратница Милунка Савић.

За оне који не знају ко су набројане хероине српске историје, рећи ћемо укратко њихове заслуге којима су задужиле свој народ да их никада не смије заборавити.

„**Царица Милица**, задојена млијеком из груди немањићке лозе, са сваком капљу мајчиног млијека примала је и вјеру Светог Саве, повјерење у Бога и покорност вољи Божјој. Као кћерка Југ Богдана, чукунука Вуканова, носила је у себи нит светородне лозе коју ће последије пренијети на своје потомке.

Као супружница дивнога мужа и мајка три сина и пет кћери није заборављала да је сва земаљска радост на климавим ногама. У времену у ком је живјела ратовало се стално и смрт је вребала одасвуд.

Учени молитвама, књигама, кућним пословима, сви ти пупољци светородних лоза који ће процвјетати и бити украс српским дворовима, спремани су да подносе

губитке, несреће, растанке, јер се то подразумијевало да свака има примити и понијети крст страдања. Знале су те српске кћери да земни престо не даје спокоја, нити земаљска слава даје блаженство, нити злато и сребро радост.

А како је Света Царица то поднијела пише њен савременик Патријарх Данило III: „И она и српска земља се нађоше у безнадежном удовишту, а ода свуд их непријатељ напада и разграбљује, и никога нема да их у беди и тузи помогне и утеши. Она одбаци женску немоћ и узме на себе ревност мушку. И шта учини? Сву себе у мисао сабравши, из дубине срца неутешним уздасима са болом душе себе пред Богом простире и Њега јединог у помоћ призива и Његову Пресвету Матер.“

Химнограф овом тренутку даје вјечност кроз ријечи: „Душа твоја предивна, кнегињо, није очајавала, видећи царства уништење и крсту поругање, погибију сродника и ближњих и поробљење српске земље.“⁸

Није очајавала јер је вјеровала Богу, себе и сав живот свој је Христу Богу предала. Замонашила се у манастиру Љубостињи, који је сама основала и добила име Евгенија. И после монашења, помагала је сину Стефану у управљању државом колико год је могла. Молила се за њега и за свој страдални народ. Пред смрт је примила монашки завјет велике схиме и добила ново име Ефросинија. У народу ће остати запамћена као владарка, монахиња и светитељка. „Царица у порфири, царица у монашкој ризи, увијек царица, јер је царица по духу. Тјелесна мајка кћери и синова, али и духовна мајка многе сирочади српске после слома Косовског. Царица у Крушевцу, царица у Љубостињи, царица на земљи и, вјерујем, царица у Царству Небеском.“⁹

Српска православна црква прославља је 19. јула по црквеном календару или 1. августа по новом календару. Истог дана прославља се и њен син деспот Стефан Лазаревић. Још једна породица Божијих угодника, Светитеља српских уписала се у вјечност и на тај дио историје заиста треба да будемо поносни.

⁸ Из реферата мати Варваре, *Царица Милица и монахиња Јефимија као огледало косовског завета*, 2024. год.

⁹ Свети Николај Велимировић, Српској мајци

Монахиња Јефимија – прва српска пјесникиња, рођена је у властелинској породици као Јелена. Била је кћи кесара Војихне и супруга деспота Јована Угљеше Мрњавчевића.

Њен живот, започет у сјају високог сталежа убрзо ће добити судбоносни обрт. Јеленин отац умире, а након тога и син јединац Угљеша од четири године. Обојица су сахрањени у Хиландару. Своју неизмјерну тугу за првим и јединим чедом деспотица Јелена је преточила у стихове који су урезани у мали диптих (мала двострука иконица) и даровани манастиру Хиландару. „Туга за младенцем Угљешом“ је прва забиљежена пјесма једне српске пјесникиње.

Убрзо су услиједиле нове несреће – у Маричкој бици 1371. године, у борби са Турцима, гину њен муж и дјевер. Јелена остаје удовица у 22. години. Сама, без заштите, без оца, без мужа, без чеда, она не пада у очајање, него се узда у Бога. Узима монашки завјет и као проста монахиња Јефимија долази код своје рођаке кнегиње Милице на двор кнеза Лазара Хребелановића у Крушевцу.

Трагични период српске историје добија своју кулминацију 1389. године када у Косовској бици гине кнез Лазар и са њим највећи дио српске аристократије. Јефимијино пјесничко стваралаштво у том страшном тренутку рађа ремек дјело српске умјетности „Мољеније Господу Исусу Христу“, запис на хиландарској завјеси за царске двери који се и сад чува у хиландарској ризници. Врхунац Јефимијиног стваралаштва представља „Похвала кнезу Лазару“ извезена позлаћеном сребрном жицом на црвеном платну. Основни мотив за настанак „Похвале“ је Јефимијино дубоко поштовање и захвалност које је осјећала према кнезу Лазару, кога је описала као човјека ратника и мученика. „Спој личне и опште трагедије, у савршеном складу уздржаног израза и композиције, уздиже ово Јефимијино дело у ред најлепших текстова српске књижевности.“¹⁰ Покров се данас чува у Музеју Српске православне цркве у Београду, а Лазарове мошти у његовој задужбини, манастиру Раваници.

У тешком и опасном времену након Косовске битке, помагала је кнегињи Милице у вођењу државних послова. Све своје знање и таленте усмјеравала је и на васпитање Миличине дјеце. Важно је и њено учешће у дипломатској мисији код

¹⁰ Д. Богдановић, *Историја старе српске књижевности*, Београд 1980, 197.

султана Бајазита, гдје су она и кнегиња Милица, тада монахиња Јевгенија, отишле да оправдају деспота Стефана Лазаревића, осумњиченог за вазално невјерство Бајазиту и том приликом успјеле су да добију и мошти Свете Петке, а све уз помоћ Пресвете Богородице у коју су и положили сву своју наду. Долазак Свете Петке у српски народ је знатно допринио окрепљењу народа који је у томе видио знак да не напушта своју земљу и огњишта.

Двије жене, двије удовице, двије наизглед беспомоћне монахиње, успјеле су својим трудом, радом, молитвом, а изнад свега бескрајном вјером, да помогну свом народу да остане и опстане на светој српској земљи мученичком крвљу натопљеној.

Оливера Лазаревић рођена је око 1373. године као најмлађа ћерка кнеза Лазара и кнегиње Милице. Имала је четири старије сестре Мару, Јелену, Драгану и Теодору и два брата Стефана и Вука.

Оливера је 1390. године дата за жену османском султану Бајазиту I као залог миру између породице Лазаревића и Османског царства. Наиме, послје Косовске битке Србијом је, у име малољетног кнеза Стефана Лазаревића, владала кнегиња Милица. Она је овај тешки владарски и мајчински терет одлуке о вазалству Турцима и давању Оливере у харем подијелила са преживјелим племством и црквеном јерархијом. Тако је коначну одлуку о слању Оливере у султанов харем донио Државни сабор, крајем 1389. године. Не зна се коме је тада било теже, мајци која даје своје чедо у туђинске руке или ћерки која још није ни ожалила свога оца, а удаје се за његовог целата. Према предању, пут из родног Крушевца ка Дренопољу српски народ је Оливери посуо ружама.

Међу стотинама жена у харему Оливера је постала једна од четири султанове законите жене – кадуне. Према постојећим изворима Оливера је била „ванредно лепа и имала је велики утицај на страстима оданог Бајазита“¹¹ и успјела да „и у султанском харему одржи прво место, и да задобије и одржи љубав бесног Бајазита“. Своје „место у харему и султановом срцу“¹² она је често користила да помогне своме напаћеном

¹¹ Владимир Ђоровић, *Историја Југославије*, Београд 1933.

¹² Стојан Новаковић, *Срби и Турци 14. и 15. века*, Београд 1893.

народу и држави. Оно што је најбитније, за све вријеме боравка у харему Оливера је остала у православној вјери.

Послије битке код Ангоре (Анкаре) 1402. године, гдје је татарски емир Тамерлан нанио тежак пораз Османлијама и заробио султана Бајазита, заробљеништва је допала и Оливера. Према османској традицији, Бајазит је 8. марта 1403. у татарском ропству извршио самоубиство због срамоте која је била нанесена Оливери. Оливера је ослобођена из заточеништва током 1403. захваљујући посланству које је њен брат Стефан Лазаревић, сада већ деспот, послао Тамерлану. Вратила се у Србију и трајно се настанила на двору свога брата деспота Стефана у тадашњој престоници, Београду. Све до његове смрти, била му је „верни пратилац, друг и саветник, подстрекач и тешитељ.“¹³

„Жртву принцезе Оливере за спас народа и отаџбине послије Косовске битке, српски народ је још за њеног живота веома високо цијенио. Она је сматрана жртвом библијског карактера, богоугодном и христоликом жртвом, принијетом из слободе, љубави и послушања према своме роду и отаџбину.“¹⁴ О њеном животу је 2013. снимљен први документарни филм „Пут ружама присут“.

<https://youtu.be/-tNXiFJ421I?si=MIQwMXdZ8jE9BO1r>

Мати Ангелина је жена невјероватне биографије коју мајком зове сав српски народ указујући јој тако неизмјерно поштовање, повјерење и љубав. Била ја кћи благочестивог православног кнеза Ђурђа Аријанита Комнина, а свастика славног Ђурђа Скендербега.

Ангелина је одгајана у духу велике побожности и израсла је у предивну дјевојку, необичне љепоте и мудрости коју су красиле готово све хришћанске врлине.

У вријеме њеног дјевојаштва, у албанске крајеве као изгнаник дошао је српски деспот Стефан слијепи Бранковић, други син деспота Ђурђа Бранковића. Између Сте-

¹³ Воја Ивановић, *Деспот Стефан—Повест о перу и мачу*, Дуга, 1990.

¹⁴ Никола Гиљен, Оливера Шарановић, Соња Јовићевић, *Принцеза Оливера, заборављена српска Кнегиња*, Београд 2009.

фана и Ангелине родила се љубав и они су се вјенчали у некадашњој српској престоници Скадру 1461. године. Добили су синове Ђорђа и Јована и ћерку Мару.

Трпјела је изгнанство са својим мужем и дијелила са њим сваку горчину живота како у Србији, тако у Албанији и Италији све док се праведни и многострадални српски деспот Стефан није упокојио 1476. године. Господ га је прославио нетрулежношћу његових моштију што је донијело велику утјеху и снагу напаћеној удовици. Нешто касније се и ћерка Мара врло млада упокојила. Као рањена срна, Ангелина се молила Богу да јој сачува синове. Син Ђорђе добио је деспотску титулу од угарског краља, а кад се он замонашио и добио име Максим, млађи син Јован постао је вођа српскога народа.

Међутим, Ангелина је убрзо доживјела још једну неизмјерну бол, изгубила је и сина Јована. Но и њега је Господ брзо прославио, па је тешку жалост окренуо на велику радост пошто нема драгоцијеније части него бити мајка светитеља и то не једног, већ двојице! Слиједећи светосавски и немањихки пут, њен првенац, митрополит Максим, подигао је манастир Крушедол, централни манастир српске свете Фрушке Горе и сав свој живот подредио је служењу Господу и народу свом и Господ га је прославио светитељском славом.

То анђеоско име – Ангелина носила је и послјије монашења. Њен готово цијели живот био је само жртва и подвиг, а као монахиња се сва предавала молитви, милосрђу и обнављању српских храмова и манастира. Због својих многобројних добрих дијела и пожртвованости, она је као вијерна супруга, изврсна мајка и савршена хришћанка од свог народа с правом добила назив „мајка Ангелина“ или ”српска мати Ангелина” која никад није престала да помаже свом народу, ни након своје смрти. Српска православна црква Преподобну мати Ангелину прославља 12. августа и 23. децембра.

Чудотворне мошти њене почивале су са моштима њеног праведног мужа Стефана и посвећених синова, Максима и Јована, у Крушедолу све до 1716. године када су их Турци исјекли и спалили заједно са манастиром, свјесни значаја светих Бранковића за српски народ као једне од најважнијих српских династија. Након овог спаљивања, на чудесан начин остала је само лијева рука Свете мајке Ангелине. Молитвама Свете мајке Ангелине нека Господ помиљује све нас грешне.

Када човјек проучава нашу историју као да урони у неку нестварну и измишљену бајку која данас изгледа готово нереално, а поједини јунаци, попут споменутих хероина, изгледају као нека измишљена митска бића са натприродним силама. Када још дубље заронимо у суштину битисања српског народа, схватимо да је Богу могуће оно што је људима немогуће и да су ти обични смртници од крви и месе постали див јунаци само захваљујући помоћи Божијој. Они су увијек бирали Царство небеско и били уз Бога, а када смо са Богом, ко ће против нас.

Мајка је биће слично Богу. Страдања матера за дјецу њихову, тјелесна и душевна, заиста су слична страдањима Христовим за сав род људски, и тешко да можемо схватити љубав Христову према људима, ако не познајемо љубав материнску, којој је она најсличнија.

Да не буде да само причамо о образованим мајкама царицама, кнегињама и монахињама, споменућемо и неписмене мајке, сељанке, домаћице и ратнице које су нам временски пуно ближе, па можда успијемо да схватимо да су све опјеване српске мајке, у ствари, обичне жене из народа, биле оне царице или сељанке, небитно је. Битна је само та заједничка нит која их све повезује, а та нит су исконске врлине које и ми сами можемо да посјеђујемо.

„**Милунка Савић** (1892–1973) била је храбра, честита и родољубива жена. Ношена националним заносом и жељом да сачува од мобилизације тек стасалог јединог брата, под мушким именом Милун пријавила се као добровољац и борила у Првом балканском рату. Њена тајна откривена је тек у Другом балканском рату, када је била рањена у Брегалничкој бици. У Великом рату борила се под својим именом и у почетку имала чин каплара. Због храбрости и вештине бацања бомби, дивили су јој се сви савезници, а највише Французи, гледајући у њој српску Јованку Орлеанку. Они су јој дали чак два одликовања: официрски Орден Легије части, који су жене изузетно ретко добијале, и Ратни крст са златном палмом, који је, као жена, добила само она на свету. У музеју Великог рата у Француској слика Милунке Савић у униформи заузима посебно мјесто. Нуђено јој је да остане у Паризу и да има богату ратну пензију, али она је више волела своју отаџбину и скроман живот у њој.(...) Милунка је родила једну кћерку, али је усвојила још три девојчице, и то су била њена деца. Једна од тих девојчица била је дете са посебним потребама и Милунка је знала

за њену болест. Одлучила је, ипак, да дете узме к себи, што показује њену племенитост. Оставши сама са децом, јер јој се муж пропио и оставио их, ова дивна жена исказала је праву храброст. Наставила је да се бори за њих. С обзиром на то да није била школована, радила је слабо плаћене послове, најчешће као чистачица, а додатни новац је обезбеђивала ручним радовима, плетењем и шивењем. Никада се није жалила нити је тражила било шта на име својих заслуга у рату. Говорила је и писала француски и енглески језик, који је научила током рата да би могла да комуницира са страним саборцима. Веома је поштовала знање и из родног краја у Београд доводила децу да се школују. Тако је помогла школовање тридесеторо малишана. Живела је веома скромно и увек била спремна да се одрекне личног добра у корист некога коме је то било потребно. Била је несебична и пожртвована, поносна, али не горда, правдољубива и посвећена породици. Била је велики ратник и још већи човек!“¹⁵

Оличење храбрих, пожртвованих мајки из народа приказано је у лику Мионе из приповијетке „Прва бразда“ Милована Глишића. Те жене, мајке и удовице из народа нису бирале лакши пут, па да се приклоне дјеверу, неком сроднику, или да се можда поново удају, већ трновити пут самохране мајке која остаје у својој кући и кроз крв, сузе и зној подиже своју нејач, чувајући породични огањ да се не угаси док јој дјеца не стасају бар толико да заору своју прву бразду и тим чином постану способни да сами себи хљеб обезбиједе. Одломак из приповијетке:

Хвала Богу, дечица су Мионина здрава и весела, разборита и вредна. Одевена су као из најбоље газдинске куће. Миони је пуно срце кад их погледа.

- Тићи моји лепо!... - шапутала би често, уздахнувши. - Боже јаки, молим ти се, подржи ме у здрављу и снази док ми не ојачају ова крила моја!...

Добар је Бог. Он је саслушао ову усрдну молитву самохране удовице.

Људи из села дивили су се дурашности Миониној. Свуд су је хвалили и њоме укоревали своје домаћице кад би се мало олениле. Само једно им беше за чудо: како је могла тако самохрана одвојити од куће Огњана и опремити га у школу! То су јој као и замјерали.

¹⁵ Милена Ковачевић, *Жене јунаци Великог рата*, Добродетељ, 2021.

На све стране размилели се вредни ратари. Ору њиве, попевајући и надајући се доброј години.

Тек у подне стиже Миона из чаршије. Ишла је тамо зором да обиђе Сенадина. Она је одржала своју реч. Огњан је о Петровудне довршио четврти разред, а Сенадин је одмах по Преображењу пошао у први. Таман Миона оздо уз воћњак, а Душанка испаде из куће. Стутољила нешто у лепу шарену торбичицу, па све некуд жури.

- Куд ћеш ти, Душанка?

- Енеде! Зар и ти дође!... - одговори Душанка готово као и збуњена. - Баш добро, да не остане кућа сама... Ето, ја пошла тамо до брала...

- Е? А где је он?

- На њиви тамо иза лаза... Рече да му однесем ручак.

- А зар неће доћи кући да руча?

- Неће.

- А што?

- Отишао је с воловима и ралом...

- Е! - чисто ускликну Миона. - Па што ми одмах не кажеш, весела била? Дај мени ту торбицу! Ја ћу му однети...

- Нека, нано, ти си уморна... Однећу му ја... Па, онда...

- Шта, чедо?

- Рекао ми брале да ти не кажем одмах. „Хоћу“, вели, „да обрадујем нану...“

- О, Бог ми га обрадовао!... Нисам ја, дете, уморна! Та нисам ни осетила кад сам дошла... Ех, баш ти не ваља посао – што ми одмах не каза! Видиш ти њега!... Дај ми ту торбицу! Подне је ето превалило!... А је ли отишао одавно?...

- Па и није. Тек ако је сад стигао на њиву... Миона брзо узе торбицу од Душанке, загледа шта је спремљено, па оде журно.

Душанка оста пред кућом – гледећи чисто зачуђено за својом мајком.

Њива иза лаза нема више од дана орања. Земља потакша; кад је добра година, роди две-три крстине јарице.

Огњан таман образдио прву бразду, па хоће да оврати... кад ето ти му мајке.

- Нуто мога маторца како ми ради!...- кликну Миона радосно, притрчавши, па узегрлити и љубити Огњана. Огњан се мало изненади.

- Па срећан ти рад, домаћине мој! - настави Миона. - Гле, гле! Како је то красна браздица, па како је дубока!... О, мене луде! Говорим којешта, а ти си уморан, работниче мој!... Дела, ево... ево, сеја ти спремила и ручак...

Ту Миона брзо повади из торбице што је спремљено. Простре торбицу, па разреди по њој: мало соли, лука, неколико печених кромпира, танку погачицу, заструг межганика, па и чутурицу, говорећи:

- Е, гле ти Душанке! Спремила ти и чутурицу вина. Маторка моја! Зна она шта ваља уморну човеку... Устави рало, сине! Доста си ми радио!

И сузе јој грунуше.

- Шта ти је, нано? - рече Огњан седнувши. - Ти плачеш?

- Ништа, сине, ништа! Ето смејем се!... Дела узми – гладан си, знам... Богами, и ја се забавих мало доле у чаршији... Да знаш како учитељ хвали Сенадина!...

- Седи и ти, нано, да ручамо заједно – рече Огњан ломећи и њој парче погачице.

- Нека, сине! Ручаћу ја код куће... Душанка ме чека - одговори Миона стојећи и као дворећи сина. - Ти мислиш и ја сам уморна. Нисам, Огњане! Могу ја ваздан стојати, синко!... Ама узми! Нека, стићи ћеш. Не мораш ти све данас узорати...

- Е, гле ти њега! Баш оре као маторац! Каже мени Душанка... А ја мислим - шали се, враг један!... И опет јој сузе ударише. Она их брише рукавом и смеје се. Огњан се чисто збунио. Неки пламен ударио му у лице. Заусти да рекне нешто, па баш не уме.

Миона га опет нуди. Поче да ћерета с њиме као дете... све стојећи. Рече како ће очувати шеницу с те њиве - само за благе дане. Месиће од ње чесницу, колач за крсно име. Најлепше је брашно од старога жита.

- Само ако добро роди - рече Огњан. - Знаш и сама, нано, да нам је ова њива понај-такша... Жито се готово свакад изглавнича...

- О, родиће, сине!... Мора родити! Та оваке земље нема ни у Морави! Овде никад није било ни главнице ни љуља... Видећеш ти како ће ту бити добра пшеница!...

Огњан поруча, па се диже те прихвати опет рало и ошину волове...

Миона стоји и гледи сина како као петлић поскакује, теглећи за ручицу и навијајући ралом час на једну час на другу страну. Рад је тежак, а детиња рука још нејачка.

Неколико пута Миона хтеде да притрчи и да му помогне... али нешто не смеде. Ни сама не зна зашто! Прибра торбицу, па пође полако кући. Освртала се небројено пута и гледала Огњана. Видела је - кад је узорао чак и трећу бразду!...

Обузе је нека чудна радост. И плаче јој се - и смеје јој се. Не зна ни сама зашто... Мало, па тек прозбори онако сама: „Та ред је једном да и мене Бог обрадује!... И зар ја нисам срећна? Ко то каже!... Те како сам срећна! Море, имам ја сина! Имам домаћина, хеј... Неће мени више пословати туђе руке... Аја!... Нема нико оваквог детића. Ено га оре!... Не може боље ни Јеленко!... Момак је то!... Још годину-две, па ћу га и оженити - ако Бог да! О, та и моја ће кућа пропевати!“

Е такве мајке, жене, дјевојке, сестре и кћерке треба да будемо. Да ни у најтежим животним тренуцима не падамо у очајање, анксиозност или депресију, већ да напрегнемо све своје психичке и физичке моћи да се извучемо из наизглед безизлазне ситуације. Да будемо разумне и скромне, и у богатству и у биједи. Ако имамо на уму ријечи Св. Јована Лествичника: „Ако жена изгуби уздржаност, целомудреност и скромност дароване јој од Бога – неће се спасити ни једна жива душа“ - онда видимо колико је велики значај жене у свијету и колико је значајно њено правилно поимање сопствене улоге која јој се даје кроз живот. У овим ријечима, наравно, можемо да видимо и дио узрока проблема којим данас као друштво живимо, али и начин како да се против тих проблема боримо уклањајући њихове узроке.

Никада не смијемо губити вјеру! Увијек треба да урадимо све што је до нас, а остало препустимо Богу. Кроз молитву завапимо Богу свим својим бићем и он нас никад неће оставити на цједилу. ”Приђите сви који сте уморни и натоварени и ја ћу вас одморити.”¹⁶. Ми то чујемо али Христу не прилазимо, јер те ријечи остају у нашим

¹⁶ Матеј 11, 28

ушима и не силазе до нашега срца. Не схватамо и не поимамо њихов значај. Зато и треба да познајемо нашу историју да бисмо се на конкретним примјерима увјерили да једино ако вежемо конце за небо и ако се уздамо у Божију помоћ, можемо одољети и вишевјековним искушењима, а камоли неком пролазном проблемчићу који нам тренутно изгледа нерјешив.

Споменуте хероине нека нам буду узор, а не неки модерни узор сатанистичког модела попут Лејди Гаге, Селин Дион и др. које отворено промовишу окултизам, настраности и друштвене девијације, као нпр. агенду да дјеца нису наша, него државна, да се сви рађамо као небинарни, па касније сами одређујемо свој родни идентитет и сл. Погледајте око себе како данашње дјевојке живе, гдје излазе и како се облаче. Излазе по клубовима, по кафићима, промискуитетно обучене лумпујући по цијелу ноћ. Таква дјевојка је много пута била у вези, много пута преварена, остављена и разочарана. Каква је дјевојка некад била? Некада је свака дјевојка знала да је најважније било да оснује породицу и да буде мајка. Данашња дјевојка не види да је никад ниједан мушкарац којег је упознала у некаквом клубу ради једновечерње забаве неће моћи вољети као што треба да је воли њен муж или њено дијете.

Није српска мајка жудјела као данашње мајке да тобоже изједначи своја права. Српска мајка је знала да има незамјењиву улогу. Улогу коју нико други не може да изврши, а та улога има сва права. Српска мајка је кроз вијекове оправдала своју улогу. То што још увијек постојимо као народ је доказ за то. Не смију мајке из данашњих српских земаља да погазе начела које су нам оставиле српске мајке. Немају права данашње мајке да забораве жртве мајки прије њих и да олако преко тога пређу. Душмани знају ако успију да униште српску мајку, успјеће уништити и Србију и Републику Српску.

„О, Свевишњи Господе, Боже, хвала Ти што си даровао српском народу такве и толике матере, које остадоше вјерне закону Твојем. Уведи их, Господе, у Царство Твоје вјечно, тамо гдје се у вишњој и вјечној Србији сија лик Светога Саве и Свете Петке српске, и Духом Твојим Светим, Господе благи, испуни, оснажи и управи садашње и будуће мајке, овога Твога крстоносног поколења, које ће Теби служити и Тобом се прослављати.“¹⁷

¹⁷ Св. Николај Велимировић

Радионица: „Снага жене кроз историју и данас“

Циљ: Подстаћи ученике да размишљају о храбрости, одговорности и моралним врједностима кроз животе знаменитих жена српске историје.

 **Трајање:** 45 минута

ПЛАН РАДИОНИЦЕ:

◆ Увод (10 минута)

✚ Кратак увод у тему:

Представљање знаменитих жена из српске историје:

- **Царица Милица** – мудра владарка и заштитница народа након Косовске битке.
- **Монахиња Јефимија** – пјесникиња која је свој бол преточила у „Похвалу кнезу Лазару“.
- **Оливера Лазаревић** – принцеза која је свој живот дала у службу дипломатије.
- **Мати Ангелина** – ктиторка и светитељка која је жртвовала личну срећу за очување породице.
- **Милунка Савић** – најодликованија жена ратник у историји.
- **Жена из приче „Прва бразда“ Милована Глишића** – симбол бројних мајки које су својим радом и одрицањем градиле бољу будућност.

✚ Питања за подстицање на размишљање:

- Шта је заједничко свим овим женама?
- Јесте ли раније чули за њихове приче?
- Коју особину бисте посебно издвојили код сваке од њих?
- Да ли у савременом свијету постоје жене са сличним квалитетима?

Главни дио (30 минута)

1. Жртва за друге – Жене које су жртвовале себе за опште добро (15 минута)

Кратак приказ жртава које су ове жене поднијеле:

- Остављале личну срећу ради породице и народа.
- Бориле се за своју земљу и свој народ.
- Биле спремне на компромисе ради мира и будућности.

Питања за дискусију:

- Да ли је лако одрећи се личне среће ради већег добра?
- Да ли су ове жене биле примјер слабости или снаге?
- Да ли и данас постоје жене које подносе исту врсту жртве?

Примјери жена послеријатног периода:

- Мајке које су након ратова бринуле о породицама и поново градиле живот.
- Жене које су саме подизале дјецу и носиле терет заједнице.
- Раднице, сељанке и учитељице које су својим трудом доприносиле бољој будућности.

2. Отворена дискусија – Промјене у систему вриједности (15 минута)

Питања за дискусију:

- Да ли су вриједности које су његовале ове жене присутне и данас?
- На кога треба да се угледају данашње дјевојке?
- Да ли је систем вриједности исти данас и некада?
- Шта се данас презентује као „нормално и пожељно“ путем медија?
- Шта за вас значи „одрећи се себе“?

 Кратак задатак:

Ученици у пару пишу по једну реченицу о томе шта значи бити храбра жена данас.

 Закључак (5 минута)

 Рефлексија:

Свако од ученика у једној реченици износи која их је прича највише дотакла и зашто.

 Порука за крај:

Истинска храброст није у сили, већ у части, љубави и спремности на жртву за друге.

Смјернице за предаваче:

- Шта је порука данашњег предавања? Шта је заједничко код набројаних хероина? Све данашње јунакиње су показале својим животом која је узвишеност у смиреном служењу другима. Показале су како жена треба да служи Богу служећи слугама Божијим, служећи ближњима. То је и Христос показао на Тајној вечери када је својим ученицима смирено опрао ноге као посљедњи међу њима. Господ каже – дошао сам да служим, не да ми служе, а савремена жена и савремени човјек кажу – нећу ја никоме да будем слуга. Мајке и сестре треба да се радују што их је Господ удостојио такве висине смирења и смиреног служења ближњим. Не треба да слушају Сатану који је завршио као горди усамљеник са жељом да он никоме не служи, а да сви њему служе. Тако се, у суштини, завршава сва борба за нека „људска права“, за сопствене наводне слободе. Жене не треба да слушају демонску науку либерализма која покушава да их одврати од тог смиреног служења као да је то нешто понижавајуће и поражавајуће, напротив, то је нешто што нас уздиже до христоликих висина. За женску природу не постоји срећа ван служења, жена је срећна тек када покорно и смирено служи својим ближњима, **јер љубав се само дијељењем множи.**

- На кога треба да се угледају данашње дјевојке?

Не треба да се угледамо на којекакве „модерне“ блогерке, дјевојке пластичног изгледа, лажне агресивне „боркиње“, спонзоруше и остале, углавном, посрнуле жене које нису у стању ни себе да доведу у ред, а камоли породицу, него се угледајмо на жене из наше историје захваљујући којима смо, уз Божију помоћ, опстајали, жене које и данас живе свуда око нас само их од блеска западних „вриједности“ јасно не видимо. Можда ће вас баш таква жена данас дочекати са ручком, а ви нисте ни свјесни да баш на њу такву непримјетну, скромну и благу треба да се угледате и Богу да се захвалите што још увијек има узорних мајки.

- Да ли је систем вриједности исти и данас? Шта се данас презентује као нормално и пожељно?

Данашњи свијет нас учи потпуно супротно, на све стране само чујемо: **воли себе, угоди себи, немој ништа да трпиш, немој никог да трпиш, бори се за своје ставове, своје слободе, своја права!** Уче нас, не да се одричемо себе, већ да себе увијек стављамо на прво мјесто, не само испред ближњих, већ и испред Бога! Уче нас да себи будемо најбитнији и најважнији, да искључиво удовољавамо себи, својим жељама, својој палој природи, својим хтијењима. А управо нас том науком сам ђаво учи путем гордости и егоизма. Одрећи се себе значи, прије свега, одрећи се такве једне сатанске, горде и егоистичке идеологије која се распрострањује и шири у данашњем времену путем медија, путем савремене антихришћанске културе, путем родне идеологије и осталих псеудо наука.

- Шта у ствари још значи то одрећи се себе?

Људи у породици дужни су да, прије свега, размишљају о спасењу, благостању и спокоју својих ближњих. Тако исто и у свакој заједници и у сваком колективу. Увијек треба да се трудимо и размишљамо како је оном другом, а не само како је нама. Да се трудимо да према другима будемо пажљиви, да њима послужимо, да њима олакшамо овоземаљки живот, а не само себи. Најважнија заповијест о љубави је: „Љуби Господа Бога својега свим срцем својим, и свом душом својом, и свом мисли својом“¹⁸ и „Љуби

¹⁸ Матеј 22, 39

ближњег својега као самога себе”¹⁹. Зна Бог колико ми себе волимо и зато нам и каже да волимо и ближњег свог бар толико колико волимо себе.

Међутим, данашња идеја лијепог живота саткана је сва од егоизма, од тог егоистичног служења себи. Зато често бива да смо ми, данашњи хришћани, духовно потпуно бесплодни, јер не можемо да се одрекнемо себе, да направимо тај први корак, а камоли да узмемо крст свој и кренемо за Богочовјеком Христом. Кад год видимо да ропњемо на Господа због животних невоља, тј. крста који Господ нама даје, значи да се нисмо одрекли себе, већ робујемо себи. Морамо да знамо да нас Господ неће оптеретити више него што можемо да поднесемо и свако носи баш онакав крст какав њему одговара. Морамо да знамо и да је Христос својим Васкрсењем победио смрт, али та побједа његова над гријехом и смрћу даје се само онима који се одрекну себе и понесу крст свој и иду за њим. Када идемо за богочовјеком Христом, ми заиста идемо ка васкрсењу и вјечном животу, али преко нашег крста, наше голготе и нашег личног страдања. Угађајући само себи никада нећемо бити способни да уопште схватимо тајну спасења које Јеванђеље нама нуди, ни да испунимо оно „ко изгуби живот свој мене ради и јеванђеља, тај ће га сачувати“. А заиста треба да умremo за ту нашу греховну палу вољу, да умре тај стари човјек у нама како би се родио нови човјек који је способан да узме свој крст и крене за Христом до вјечне радости!

Дјеци приказивати фотографије споменутих јунакиња, као и значајних жена из српске историје о којима нисмо причали. Истовремено убацивати и фотографије жена из јавног живота (глумице, пјевачице, спортисткиње...). Питати дјецу да ли препознају приказане личности и по чему су оне познате. Подстаћи дјецу да кажу своје мишљење, закључке, коментаре, или неке приједлоге у вези са одслушаним предавањем.

Морамо да његујемо и подстичемо врлине, јер у супротном оне прерастају у мане: смјерност у гордост, дарежљивост у среброљубље, чистота морална у разврат, човјекољубље у завист, уздржљивост у неумјереност, кротост у гњев.

Када будемо истицали врлинске људе у нашем народу, као и негативне примјере, важно је имати на уму да нипошто не говоримо о врлинама као о неком нацио-

¹⁹ Матеј, 22

налном наслеђу а приори, него нечему што свако од нас лично треба да усвоји као начин свог живота и тако се покаже достојним наследником светих предака који су својим трудом уписали српски народ међу народе небеске, односно оне који имају много светитеља. Наша је привилегија, али и одговорност то што припадамо таквом народу јер је на нама да тај дар преузмемо и носимо на радост Господа и својих предака и предамо својим потомцима. А то не значи да нема много промашаја и код нас лично и у народу.

Исто тако веома је важно да говорећи о негативним примјерима, посрнулим људима, негативним појавама, не говоримо осуђивачки или са презрењем, али треба истаћи да је такво поступање негативан примјер. Треба се подсјетити како су у Јеванђељу морално посрнули људи лако се окретали Христу, спознавши свој гријех и показавши се, па ни ове не треба одбацивати, него и њима и себи указивати на јединога ко може да нам помогне – Христа, који свакоме пружа шансу и не одбија покајнике.

Оваквим и сличном пројектима омладина се буди из сна погубног савременог глобализма, у њима се говори о великим мушкарцима и женама из наше историје, великим догађајима и биткама као врхунским вриједностима и врлинама које треба да подстичемо и његујемо да бисмо остали и опстали на својој земљи у својој држави, слободни и способни да живимо живот достојан човјека.

Љубав мужа према жени, као љубав Христа према Цркви

Предавање у трајању од 45 минута са видео презентацијама.

Мушко-женски односи, као најдубљи израз људске везаности, у својој суштини су одраз небеске тајне, гдје брак представља свети савез, предодређен не само за овоземаљски живот, већ и као одраз вјечне љубави и сагласја. У Светом писму налазе се јасни одговори о томе како треба да изгледа овај однос: мушкарац и жена позвани су да се међусобно воле, поштују и подржавају. Љубав између мушкарца и жене није само људска, већ и Божија, узвишена и света, она је основ за њихову срећу и мир. „Потом рече Бог: да начинимо човјека по својему обличју, као што смо ми, који ће бити господар од риба морских и од птица небеских и од стоке и од цијеле земље и од свијех животиња што се мичу по земљи. И **створи Бог човјека по обличју својему**, по обличју Божијем створи га; **мушко и женско створи их**. И благослови их Бог, и рече им Бог: рађајте се и множите се, и напуните земљу, и владајте њом, и будите господари од риба морских и од птица небеских и од свега звјериња што се миче по земљи.“²⁰



²⁰ Пост 1, 26-28

„И рече Господ Бог: Није добро да је човјек сам; да му начиним друга према њему. Јер Господ Бог створи од земље све звијери пољске и све птице небеске, и доведе к Адаму да види како ће коју назвати, па како Адам назове коју животињу, онако да јој буде име; И Адам надједе име сваком живинчету и свакој птици небеској и свакој звијери пољској; али се не нађе Адаму друг према њему. И Господ Бог пусти тврд сан на Адама, те заспа; па му узе једно ребро, и мјесто попуни месом; И Господ Бог створи жену од ребра, које узе Адаму, и доведе је к Адаму. А Адам рече: Сада ето кост од мојих кости, и тијело од мојега тијела. Нека јој буде име човјечица, јер је узета од човјека. Зато ће оставити човјек оца својега и матер своју, и прилијепиће се к жени својој, и биће двоје једно тијело.“²¹

Прва књига Светог писма назива се Постање. У њој се у ова два кратка одломка описује стварање човјека као господара све творевине. И сам Господ каже да није добро да је човјек сам, те да му је потребан друг према њему, будући да се у цијелом свијету није могао наћи неко такав. Зато Господ узима ребро Адаму и од њега ствара жену, која није нешто страно Адаму, него дио њега самога, због чега и постоји та природна привлачност супротних полова. Треба знати и да Адам приликом стварања није био мушкарац, него је био пуноћа људске природе. Када је из те пуноће Господ створио жену, Адам постаје мушкарац.

Цјелокупна историја људског рода свједочи истинитост ових ријечи. У које год доба да погледамо, видимо да се људски род одржава овим Божјим благословом и природном привлачношћу која је усађена у свакога човјека. Нема тако блиског односа међу људима као што је то у заједници мужа и жене, под условом да је њихова заједница таква каква треба да буде. „Када се супруг и супруга кроз брак сједине“, каже Св. Јован Златоуст, „чини се као да нису више ништа земаљско, него су као икона Самога Бога“. У хришћанском браку увијек се налази и Христос.

Циљ брака је у томе да супружници помажу једно другоме и допуњују једно друго. А пошто је главни циљ људског живота спасење душе, супружници морају да

²¹ Пост 2, 18-24

подстичу један другог на хришћански начин живота. Тако ће Божији благослов остати на супружницима, њихов брак ће бити срећан и биће утјеха и радост за обоје.

„Жене, покоравајте се својим мужевима као Господу. Јер **муж је глава жени као што је и Христос глава Цркви**, и Он је спаситељ тијела. Но као што се Црква покорава Христу, тако и жене у свему својим мужевима. **Мужеви, волите своје жене као што и Христос заволе Цркву и себе предаде за њу**, Да је освети, очистивши је крштењем у води ријечју, Да је стави преда се, славну Цркву, која нема мрље ни боре, или што томе слично, него да буде света и непорочна. **Тако су дужни и мужеви да воле своје жене као своја тијела; јер који воли своју жену, самога себе воли**. Јер нико никад не омрзну на своје тијело, него га храни и његује, као и Господ Цркву. Јер смо удови тијела његова, од меса његова, и од костију његових. Тoga ради оставиће човјек оца својега и матер и прилијепиће се жени својој, и биће двоје једно тијело. **Тајна је ово велика, а ја говорим о Христу и о Цркви**. Тако и ви, сваки да воли онако своју жену као и себе самога; а жена да се боји својега мужа. Дјецо, слушајте своје родитеље у Господу, јер је ово праведно. Поштуј оца својега и матер; ово је прва заповијест с обећањем: Да ти добро буде, и да дуго поживиш на земљи. И ви оцеви, не раздражујте дјecu своју, него их подижите у васпитању и науци Господњој.“ (Ефесцима 5, 15 – 6, 4). Кроз Свето писмо дато нам је упутство за цијели живот, како да се понашамо кроз улоге које кроз живот добијамо.

Жена ствара унутрашњу атмосферу у породици. Њој је Бог за то дао све потребне способности: посебну интуицију, мекоћу карактера и осјећајност. Мушкарац је глава породице, доноси одлуке, штити и сноси одговорност за цијелу породицу. Њему је Бог за то дао све што му је потребно: логичан ум, чврстину воље, способност да се не препушта случајним емоцијама. Та различитост мушкараца и жене просто је неопходна. Они се допуњују, договарају и било би им тешко једном без другог. Муж је слава Божја, а жена је слава мужевљева (1. Кор. 11, 7). Кад се оба супруга на хришћански начин односе према својим брачним дужностима, то доприноси јачању њиховог узајамног поштовања и истинске љубави. Свети Јован Кроштански је овако поучавао младенце: „Гдје је љубав, тамо је Бог, а гдје је Бог, тамо је све добро!“

Међутим, шта се дешава данас? Одродили смо се од Бога и за посљедицу имамо много растурених породица, разводи су постали уобичајена појава, а млади више и не желе ни да покушају да оснују породице. Тужна слика данашњег времена.

Погрешно усмјеравање дјеце креће од раног дјетињства. „Статистика бележи да просечно дете у Србији до поласка у школу има у свом искуству око десетак хиљада виртуелних убистава или неких других агресивних активности, затим превише еротских, вулгарних сексуалних, бруталних сцена изопачене реалности.“²² Дјевојчице све чешће ступају у интимне односе са 12, 13 и 14 година. Нема ко да их усмјери и научи. Родитељи су презапослени (а некад и незаинтересовани), боре се за егзистенцију, а утицај музике, моде, филмова и друштвених мрежа је погубан. Данас у било које доба дана ризикујете да упалите телевизор, пошто ту не само да нема контроле садржаја, него као да је насилан садржај пун неприкладних сцена обавезан. Чак и цртани филмови за дјецу пуни су настраности и насиља, а у Дизнијевим цртаним филмовима половина ликова су припадници LGBTQ+ заједнице. Људи који мијењају пол су „нормална“ појава, а све више су „атрактивна“ небинарна дјеца славних личности. У школски систем су већ одавно уведени термини родни идентитет, родне улоге, родни стереотипи и остали термини родне идеологије. Све речено утиче на дезоријентацију зреле особе, а камоли дјетета. Како онда млада особа у данашње вријеме да одоли искушењима данашњице и израсте у здраву и стабилну личност?!

„Породица ја живи организам; у сваком организму постоје различити органи који испуњавају различите задатке. Узмимо као пример дрво, и нека то буде јабука. Дрво има корење, које га храни и чврсто држи на земљи. Јабука има гране и на њима расте лишће; појављују се затим цветови а на крају сазријевају и плодови – јабуке. Ко је важнији: корење или гране? Глупо питање, све је важно! Шта ће се догодити ако корење почне да штрчи из земље да би на њему расле јабуке, и ако се гране повију према земљи како би се саме храниле из земље? Какво ће бити то наказно дрво? Ово ће бити слика савремене породице у којој су мушкарци женствени, а жене мужевне – врло

²² Влајко Пановић, *Брак, деца, породица, много питања и понеки одговор*, Бањалука 2023. стр. 6

наказна слика.²³ **Хомосексуалност** је до 1973. године сматрана поремећајем типа сексуалне инверзије. Тада је хомосексуални лоби извршио притисак да се иста скине са листе менталних поремећаја. Какав је став хришћанства према хомосексуалности? Свето писмо износи недвосмислено негативан став према хомосексуалности. Оваква мјеста садрже и Стари и Нови завјет. Трећа књига закона Мојсијевих – књига Левитска, на два места каже: глава 18, стих 22 – „**с мушкарцем не лези као са женом; гадно је**“; и глава 20, стих 13 – „**ко би мушкарца облежао као жену, учинише гадну ствар обојица; да се погубе; крв њихова на њих**“.³ У Новом завјету та мјеста су: Римљанима посланица св. апостола Павла, глава 1, стихови 26 и 28 – „Зато их је Бог препустио срамним страстима; њихове жене заменише природно општење неприродним, а исто тако и људи оставише природно општење са женом и у својој пожуди распалише се јадан на другог, тако да људи с људима чине срам и на себи примају заслужену плату за своју заблуду. **И пошто се нису потрудили да упознају Бога, Бог их је препустио њиховом изопаченом уму – да чине што не приличи**“; Прва посланица Коринћанима св. апостола Павла, глава 6, стихови 9 и 10 – „Или зар не знате да **неправедни неће наследити царства Божијег?** Не заваравajte се: ни блудници, ни идолопоклоници, ни прељубочинци, ни мекушци, ни мужеложници“. Можда ће многима ријечи Светог писма изгледати нереално, застарјело и неприхватљиво, али ако хоћете да будете на правом путу, на путу светосавља, на путу спасења, запамтите да су ријечи Исуса Христа увијек актуелне: „Небо и земља ће проћи, али речи моје неће проћи“²⁴. Ако желимо добро некоме ко је запао у неки тежак гријех, сигурно му нећемо помоћи тако што ћемо га подржавати да и даље гријеши. Љубав, разумијевање и подршка да истраје у борби против гријеха је оно што се очекује од нас. Да бисмо знали како то да урадимо, а да се и сами не упрљамо, потребно је да разликујемо гријех од грешника, тј. зло од човјека који га чини, и зло увијек одбацивати, а самог човјека никада.

²³ *Да двоје једно буду, Православни брак и породица у савременом свету*, друго издање, књигу приредили Јован Србуљ и Владимир Димитријевић, Београд, 2007. стр. 106, (свештеник Илија Шугајев)

²⁴ Лука 21, 33

Данас узима све више маха и тзв. **родна идеологија**, која почива на борби против природног и Богом установљеног принципа породице, основних људских идентитета (као што је полни идентитет са којим се човјек рађа). Ова идеологија је усмјерена највише на најмлађе које је најлакше збунити и обманути, али нико није поштеђен њеног малициозног утицаја. И многи рањиви људи, који нису имали добар темељ могли су повјеровати да у тој причи о безброј родова има нешто корисно за њих. Они у себи осјећају духовну пустош и бесмисао. И умјесто да крену ка свом небеском Оцу и кроз покајање и светотајински живот Цркве доведу свој живот у ред и буду исцијељени, они крећу, попут аутоимуне болести да нападају сами себе још горе, тражећи рјешење проблема кроз рушење и оно мало нормалног што је у њима остало. Њима је јасно само да им није добро и желе то да промијене, али им није јасно како је то једино могуће. Зато их је лако наговорити чак и на хируршко унаказивање кроз тзв. промјену пола, што најприје подразумијева **стерилизацију**, а затим и упакивање човјека у неприродно паковање, односно хируршку израду полних карактеристика које том човјеку не припадају природно. Мушкарца и жену не чини само облик њиховог тијела, а још мање одјећа, омиљена боја, накит или нешто слично – ствар је на првом мјесту, посматрано изнутра – благослова Божјег, а споља гледано – генетике.

Срећу и радост не чини припадност неком полу. Видимо много несрећних и мушкараца и жена. Они не би били нимало срећнији да им неко промијени пол. Исто тако, видимо много срећних и мушкараца и жена и они не би били несрећни ако би били рођени у другом полу. Дакле, узроци среће и радости нису у томе да неко јесте или није мушкарац или жена.

Ако млади некако успију да се изборе за лични идентитет и здраву сексуалну оријентацију, ту су други бројни проблеми. Младићи све дуже остају зависни од родитеља што често отежава њихово емоционално сазријевање. То се огледа у несамосталности, несигурности, као и неспремности за прихватање изазова и одговорног понашања. Они који успију колико толико да се осамостале и заснују савремену породицу, али без Христа, почињу да се понашају безобзирно према жени. Дрски су, често и груби, очекују од жене покорност, а они сами нису покорни Богу. Такав однос није здрав. Физичка снага мушкарца која није усмјерена на заштиту породице претвара се у хулиганство. Жене у таквим савременим браковима или ванбрачним заједницама нису

срећне, осјећају се несхваћеним и незаштићеним. Данашња жена, нажалост, све више постаје објекат и роба што је веома опасно по наше друштво јер се тиме деградира достојанство жене, мајке и супруге. У борби за неку равноправност жене су изгубиле себе. Презапослене су, уморне и често несхваћена од стране партнера, али и дјече. Такве везе брзо пуцају, а онда те жене, веома често као самохране мајке, стављају на нејака плећа још тежи терет који са великом муком носе. Дјеца која одрастају у таквим односима, губе темељ на коме треба да граде своју будућност.

Суштина је у томе да треба да се само вратимо себи, својој традицији, култури, својој вјери. Треба да се вратимо Богу који је рекао: „Ходите к мени сви који сте уморни и натоварени и ја ћу вас одморити. Узмите јарам мој на себе и научите се од мене; јер сам ја кротак и смирен срцем, и наћи ћете покој душама својим. Јер јарам је мој благ, и бремене је моје лако“²⁵. Дакле, оставимо бремена идеологија и наше личне умишљености и узмимо на себе благи јарам Христове љубави, којом ћемо уредити јаку и здраву породицу. Нећемо ми избјећи проблеме или искушења, али ћемо будући Христови, бити у много бољој позицији да их савладамо и да живимо заиста срећан и благословен живот.

Поновимо опет – муж је глава жени као што је Христос глава Цркви и **љубав мужа према жени треба да буде као љубав Христа према Цркви**. Говорећи о тим чудесним богочовјечанским тајнама заснованим на љубави, Св. Јустин Ћелијски пише: „На том богочовјечанском хијерархијском поретку заснива се, стоји и постоји хришћански брак и хришћанска породица. Све се добија кроз Христа, кроз послушност Христу“. У таквом браку нема невјерства, нема ни развода, нема ни чедоморстава, нема ни свађе, ни туче, ни малтретирања жене или чак убиства, ни било чега од онога што налазимо код бракова који нису „у Господу“, а које, нажалост, сагледавамо свуда око нас. **Гдје је Бог на првом мјесту, онда је све на свом мјесту!**

²⁵ Мт. 11, 29-30

Радионица: „Мушкарац и жена – дар љубави и допуњавања“

Циљ: Подстаћи ученике да размишљају о мушко-женским односима, идентитету и љубави, ослањајући се на пјесму Виктора Игоа „*Мушкарац и жена*“.

Трајање: 45 минута

ПЛАН РАДИОНИЦЕ:

Увод (10 минута)

Кратак увод у тему:

- Бог је створио мушкарца и жену као јединствене, али различите, са посебним даровима и улогама.
- Љубав је највећа сила која спаја човјека и даје смисао животу.
- Прочитати пјесму Виктора Игоа „*Мушкарац и жена*“ и анализирати њену поруку.

Питања за подстицање размишљања:

- Шта вам се посебно допада у пјесми?
- Какву слику мушкарца и жене пјесник осликава?
- Да ли мушкарац и жена могу једно без другог?
- Како је у пјесми представљена улога мушкарца, а како улога жене?

Главни дио (30 минута)

1. Родни идентитет – дар од рођења (15 минута)

Дискусија о сљедећим питањима:

- Шта је родна идеологија?

- Да ли мушко може постати женско и обрнуто?
- Да ли је род нешто што бирамо или нешто што нам је Бог дао?
- Како прихватање своје улоге доводи до унутрашњег мира и испуњености?
- Зашто мушкарац и жена нису супарници, већ сапутници?

Закључак:

Мушкарац и жена су створени да се допуњују, не да буду исти. Род није нешто што се мијења, већ нешто што носимо као благослов и задатак.

2. Љубав – највећа жртва и највећа награда (15 минута)

Питања за дискусију:

- Какви вам се момци и дјевојке свиђају?
- Шта је за вас права љубав?
- Да ли љубав увијек доноси срећу или може довести до разочарања?
- Како човјек, из најплеменитијег осјећања – љубави, може изаћи повријеђен?
- Да ли млади данас ступају прерано у интимне односе и како то утиче на њих?
- Како поштовање и стрпљење утичу на стабилност љубавне везе?

Закључак:

Љубав није само осјећај, већ дјело. Праву љубав граде стрпљење, повјерење и жртва.

Закључак (5 минута)

Рефлексја:

- Сваки ученик у једној реченици износи шта му је највише остало утиснуто из радионице.

Порука за крај:

Мушкарац и жена су два лица исте цјелине. Бог је свакоме дао његов дар – да као мушкарац или као жена живи пуноћу живота, у љубави, жртви и разумјевању.

Смјернице за предаваче:

Мушкарац и жена

Мушкарац је најузвишеније створење.
Жена је најдивнији идеал.

Бог је створио престо за мушкарца;
За жену олтар.
Престо слави;
Олтар свети.

Мушкарац је ум.
Жена је срце.
Ум ствара светлост; срце производи љубав.
Светлост оплођава;
Љубав оживљава.

Мушкарац је снажан због разума.
Жена је непобедива захваљујући сузама.
Разум убеђује;
Сузе смилују.

Мушкарац је спреман за свако херојство.
Жена за све патње.
Херојство оплемењује;
Мартиријум уздиже.
Мушкарац има надмоћ.
Жена избор.
Надмоћ значи сила;
Избор представља право.

Мушкарац је геније.
Жена је ањео.
Геније је неизмерив;
Ањео неописив.

Тежња мушкарца је највиша слава.
Тежња жене је крајна врлина.
Слава чини све што је величаствено;
Врлина чини све што је божанствено.
Мушкарац је код.
Жена је јеванђеље.
Код поправља;
Јеванђеље усавршава.

Мушкарац размишља.
Жена сања.
Размишљати значи имати у глави ларву;
Сањати значи имати на челу ауреолу.

Мушкарац је океан.
Жена је језеро.
Океан садржи бисер који кити;
Језеро је песма која задивљује.

Мушкарац је орао у лету.
Жена је славуј што пева.
Летети значи господарити простором;
Певати значи освајати Душу.

Мушкарац је храм.
Жена је сакраријум.
Пред храмом скидамо капу;
Пред сакраријумом клечимо.

Укратко: мушкарац је тамо где се земља
завршава;
Жена, где небо почиње.

Виктор Иго

Као и у животу, тако и у овој пјесми мушкарац и жена су веома различити. Те разлике не дају никоме већа или мања права, а посебно не већу или мању вриједност, него се баш кроз те разлике мушкарац и жена савршено допуњују, а када тај однос крунишу браком постају два тијела, а једна душа.

Живот мушкарца и жене не почиње тек рођењем већ тренутком зачећа. Већ прва ћелија носи знак пола, боју очију, коже, изглед лица итд. Различити од самог почетка, остаће такви у свим видовима постојања: стасу, снази, способностима изражавања, осјећањима и увјерењима. Мушкарци и жене треба да поштују свој пол и да теже ка томе да постану прави мушкарци и праве жене, да мушкарци буду мужевни, а жене женствене. Мада морамо да знамо да стопостотни мужеван мушкарац и савршено женствена жена не постоје.

- Сигурно сте чули за „родни идентитет“, „родне стереотипе“, „родну трансформацију“ и остале термине родне идеологије. Знате ли значење тих термина?

„Појам „рода“ из Закона о **родној равноправности** нема никакве везе с појмом рода у српском језику, па ни с његовим историјским и до данас очуваним значењима, већ је утемељен на антихришћанским и антицивизацијским одређењима више од стотину различитих „родова“ (цендера) као друштвених конструката који су већ у употреби у појединим државама у свету и искључиво је у функцији такозване **родне (цендер) идеологије** (...) Под плаштом уклањања такозваних **родних стереотипа** намеће се промена свести и начина живота појединца и друштва у целини, промовишу се идеологија, политика и пракса **LGBTQIA+** од вртића, преко основних и средњих школа до универзитета и свакодневног живота свих грађана, што заговорници ове идеје и не крију.“²⁶

- Шта мислите о „родној равноправности“, „родним идентитетима“ и „родној трансформацији“? Да ли је у реду да се неко идентификује као нека животиња и да ли је могуће да мушко постане женско и обрнуто?

²⁶ Закључци Научног скупа „Српски идентитет, српски језик и Закон о родној равноправности“. Учесници скупа: **Свети Архијерејски Синод Српске Православне Цркве, Матица српска и Одбор за стандардизацију српског језика.**

Родна равноправност брише полове, уводи небинарност (на Евровизији и Олимпијади које су одржане 2024. године имали смо прилику видјети шта значе различити родни идентитети у пракси). Данас на све стране можете да чујете да људи могу да се изјашњавају да су пси, мачке или неке друге животиње, чак и у школском систему се дјеца уче да могу да бирају свој родни идентитет различит од њиховог природног пола. То је толико апсурдно да је здравом разуму то дегутантно и коментарисати, али поставићемо једно реторичко питање које показује сву нелогичност родне идеологије. Ако се нека дјевојка изјашњава као мачка и неко је прегази аутом, да ли ће тај возач да одговара пред законом као да је прегазио мачку или као да је прегазио дјевојку? Оно што је сматрано за психијатријски случај, данас се жели приказати као легитиман родни идентитет! Заговорници родне идеологије тврде да мушко може хормонском терапијом и операцијама да се трансформише у женско и обрнуто, што је лаж и превара. Мушкарац је мушкарац и какве год хормонске терапије да користи и операције да изврши да би личио на жену, он је и даље мушкарац. Феминизиран, кастриран, изоперисан, али и даље мушкарац. Када умре и иструли његово тијело, по костима ће се знати да је умро у истом полу у којем се и родио, као мушкарац. Родна идеологија је псеудо наука која је толико погубна за омладину. Колики је само број самоубистава младих људи у свијету који су схватили да су преварени и да никада не могу бити оно што нису, а послије "трансформације" не могу да се врате ни у оно што су били по рођењу.

Данас је заиста веома тешко изградити правилан однос према себи и другима у свијету који обилује контрадикторностима, изврнутим системима вриједности, при чему се форсирају ствари често супротне здравом разуму.

- Какве дјевојке и какви момци вам се свиђају?

Прије свега одговорни смо једни за друге. Ако мушкарце привлаче промискуитетне дјевојке, дјевојке ће се трудити да се нађу у њиховом фокусу прилагођавајући се укусу који је мушкарцима подметнут преко екрана и који већ односи духовне жртве. А у суштини, здравог мушкараца ништа више у жени не привлачи као чедност и оданост. Зато под хитно треба лијечити укус и оријентацију младића, шта треба да траже и у ком смјеру треба да иду. Треба да траже дјевојку са којом ће дијелити добро и зло и формирати породицу. Ако дјевојке привлаче „опасни“ мушкарци, онда ће то

утицати и на иначе добре младиће да се мијењају како би били у фокусу женске пажње. А онда, ако се деси да и уђе у породицу са таквим момком, жена би најрадије да га трансформише у породичног човјека, какви су јој били неинтересантни док је била дјевојка, а то се углавном не догађа, па се породице разарају.

- Шта је љубав?

Љубав је најплеменитије и најузвишеније осјећање које човјек може доживјети. Узајамна љубав супружника и мајчинска љубав према дједи спадају у највише облике испољавања те врлине. Љубав треба разликовати од заљубљености кад се човјек понаша као да је хипнотисан и не види јасно стање ствари. Љубав је немогуће остварити без односа према самој себи који представља једно силажење у нашу дубину и односа према ономе што желимо да будемо, као и један поглед у висину или поглед ка ономе коме тежимо, а то је Бог. Морамо знати ко смо и шта нам је животни циљ да бисмо знали куда да идемо. Ми да бисмо дали нешто неком другом кога волимо, ми морамо прво да будемо свјесни онога што имамо, јер нема давања уколико ми немамо шта да дамо. Ако нам је животни циљ спасење душе, онда ми имамо много тога да дамо пошто не улазимо у везе ради неке користи или задовољства, већ са озбиљним намјерама. Немогуће је да остваримо цјелину са неким другим кога волимо без Бога. Ми врло често робујемо нашим земаљским поривима, нашим нагонима, међутим, када је ту у питању Бог као наша крајња одредница и као вјечност коју доводимо у садшњи тренутак живота, ми се на неки начин издижемо изнад свега што је приземно, свега онога што је земаљско. Уколико је и Бог у тој љубави према неком другом, ту нестају и страх и сујета и мане и љубомора, сви проблеми могу да се превазиђу. Опстајемо само ако призовемо Бога као савезника.

- Да ли су млади зрели за тјелесне односе? Како може човјек из љубави, која је најплеменитије осјећање, да изађе повријеђен и изнутра сломљен?

Одговор је врло једноставан. Млади прерано улазе у сексуалне односе, а тјелесно спајање прије других спајања, која су много битнија и значајнија и која је много теже успоставити, може да повриједи човјека. Нажалост, у савременом свијету то тјелесно спајање између два бића превише се олакако схвата. Човјек не схвата да такво једно спајање може да повриједи људску природу. Човјек се састоји из четири дијела:

емоција, дух или интуиција, рационално или интелигенција и тијело. Да би човјек могао да изгради грађевину љубави и да би направио такав однос са оним кога воли он мора да се споји прво на три нивоа, на нивоу емоција, на нивоу рација и на нивоу духа, па тек онда тјелесно да се споји. Човјек прво мора некога да упозна на рационалном нивоу, затим мора тог неког да заволи на емотивном нивоу, да схвати његове врлина и мане и да их на неки начин усвоји да је спреман да их трпи и да их побољшава, затим је потребно да систем вриједности који је оличен у једној духовној равни буде усаглашен са оним другим. Наравно да би се спојио човјек са неким на ова три нивоа, потребне су године, то се не догађа за пар дана. Тјелесно спајање долази као симболични тријумф осталих спајања и укрштања и тек тада када човјек на прави начин заволи неког другог може да се упусти и у то тјелесно спајање и укрштање и тек тада ће доћи до остваривања праве љубави. Када је веза крунисана хришћанским браком, онда заиста двоје могу да постану једно. Не поштујући хришћански начин живота, људи врло често из веза излазе разочарани, повријеђени, а самим тим и затворени у односу на љубав и неспремни да се отворе неком другом, јер су једном доживјели велико повређивање. Нажалост, многи људи више нису у стању да воле јер нису научили да воле. Сматрају да је љубав нешто што је рефлексно, нешто што се догоди или не догоди. То није тачно. Љубав се гради и човјек мора непрестано да ради на тој грађевини.

Какав треба да буде однос мушкарца према жени најбоље је објаснио Св. Јован Златоуст: "Жена је створена из ребра мужевљевог. Не из његовог стопала да се по њој гази. Не из његове главе, да се њоме влада, већ из његовог бока да му буде једнака, испод руке да буде заштићена, поред срца да буде вољена".

Управо то је главна порука вама мушкарцима, жена вам је Богом дана и мора да буде вољена и заштићена. И увијек имајте на уму да је та ваша жена/партнерица/другарица нечија кћерка, сестра и можда будућа мајка. Односите се према њој баш онако како бисте желјели да се неко односи према вашим мајкама, сестрама и кћеркама. А порука за дјевојке је: угледајте се на позитивне примјере о којима смо говорили, јер како зрачите, тако и привлачите. Ако опонашате негативне примјере, привући ћете негативне момке и онда не очекујте ништа позитивно. Ако се жене одупру комформизму, који од њих прави или усидјелице или промискуитетне играчке имућних мушкараца који не желе породицу него забаву и са којима се ништа не трпи,

нити се добијају неке обавезе, онда ће оздравити. А ако жене оздраве, онда има наде и за мушкарце и за цијели народ.

„Бродови не потону због воде која их окружује, већ због воде која уђе у њих. Немојте дозволити да оно што вас окружује уђе у вас и повуче вас на дно.“

Патријарх Павле

Национални идентитет

Основни постулати и принципи националне свијести народа којем припадам

Предавање у трајању од 45 минута са видео презентацијама.

Ниједан народ у историји човјечанства, од Адама и Еве, па све до данашњих дана, није имао ту част, дар и привилегију да су му државу стварали свец и владали 200 година у континуитету, као што то имају Срби! Најсјајнији међу светитељима, заштитник, путовођа и утјешитељ свих Срба, ма гдје год они били, јесте **Свети Сава**.

Свети Сава је осамосталио Српску православну цркву, православље је прилагодио менталитету српског народа, ударио темеље просвјети и култури, традицији и државности, а можемо слободно рећи да је Свети Сава утемељивач и наше мисли у коју је уткана логика небеског обитавања. Та мисао је изњедрила бројне писце, научнике, духовнике, учитеље, хајдуке, војсковође, спортисте, домаћине и српске сељаке. Та мисао је Цара Лазара водила да на Косову пољу изабере пут небески.

Само захваљујући помоћи Светога Саве, с једне стране, и спремности Срба да га слиједе и слушају као свог духовног оца, учитеља и просветитеља, с друге стране, ми смо се одржали на овој историјској вјетрометини до данашњег дана.

Мрачни средњи вијек, како су га звали на Западу, код нас је био златно доба! У Читанци за други разред средње школе пише: „Ако је у западној Европи средњи вијек и био обиљежен извјесним назадовањем, репресијом и превеликим утицајем Цркве, у источном хришћанству ово је доба националног, државног, духовног и културног просперитета. До краја 14. вијека, то је најблиставији период српске историје и културе!“²⁷

Листајући Читанку за 2. разред средњих стручних школа, пред нама се отварају животи и лица богоугодника Св. Ћирила и Методија, Св. Јована Владимира, Св. Саве,

²⁷ Др Катарина Вучић, *Читанка за 2. разред средњих стручних школа*, Завод за уџбенике и наставна средства, Источно Ново Сарајево, 2021. стр. 135

Св. Симеона, упознајемо богату и моћну лозу Немањића, чари непоновљивог, раскошног Мирослављевог јевањђеља. Преврћући листове, окрећемо златне стране српске историје и ученици увиђају да су нашу државу, писмо, историју стварали свеци и са поносом схватају да су они потомци тих славних великих и светих људи, да нису репе без коријена, него да имају веома стару и богату историју, традицију и културу, која је на овим теренима цвјетала за разлику од осталих неразвијених, па чак у то вријеме још неоткривених држава.



Шта је тачно одредница нашег националног и културног идентитета, можда је најбоље објаснио Св. Николај Велимировић:

„...У прошлом седмогодишњем рату, када је српски народ пролазио кроз тунеле мрака од неправде и страдања и када је српска војска задивљавала свет својим победама и жртвама, питао се сав свет: Ко је тај мали народ? Ко су му преци? Каквог је порекла? Каква му је историја? Једном речју: **Чији си ти, мали народе српски?**

И ми смо одговарали како смо умели. Причали смо историју нашу, певали песме о свецима и херојима нашим, износили мудрост народа нашег. Ми смо били откриће, као нека нова руда, за велике и мале народе света. ..

... **Ми смо деца Божја.** И људи аријевске расе којој је судба доделила почасну улогу да буде главни носилац Хришћанства у свету. Ми смо чланови велике породице словенске, која је кроз многе векове бурно чувала стражу на капијама Европе, да племена друге расе и друге вере не би узнемиравали крштену Европу у њеном мирном развијању и напредовању. Ми смо народ крштени, народ христоносни. И тако, ми смо по крви аријевци, по презимену Словени, по имену Срби, а по срцу и духу Хришћани...

... Ми смо деца Христова и духовни потомци светога Саве Немањића, онога несравњивог мужа, који за свој народ учини све, све; не што један велики човек може учинити него што ни легиони великих људи у другим народима нису умели ни могли учинити...“²⁸

Са насљеђем династије Немањића још четири елемента су пресудна у стварању националног и културног идентитета: **Српска православна црква, Косавски завјет, српски језик и ћирилица.**

„**Косово** је вековима било и остало знак и мерило по коме се познаје и препознаје српски народ и сваки Србин посебно. Без Косова српски народ не би постојао. Изгубио би свој национални, морални и духовни идентитет. Исто тако и Србија, као држава, без Косова је незамислива. **Србија је храм, а Косово је олтар. Без олтара, храм губи своју сврху и свој смисао постојања. Србија је тело, а Косово је срце у том телу. Ишчупа ли се срце из тела, остаје леш који се распада. Косово за**

28 Дио бесједа Светог Николаја Велимировића која је одржана на Видовдан у манастиру Раваници, 1939.

Србе има онтолошку и есхатолошку вредност. Косово даје смисао целокупној нашој националној историји, оно је осмишљава и оправдава, јер Косово је опредељење за „Царство небеско“ за вечне и непролазне еванђелске вредности. Тај избор први је учинио у име своје и у име целог српскога народа Свети великомученик косовски кнез Лазар уочи прве Косовске битке давне 1389. године. Та битка траје кроз векове, и трајаће.²⁹ Косово и јесте битка која траје вијековима, битка добра и зла, свјетла и таме, битка која се води у свакоме од нас, којем ћемо се царству привољети, небеском или земаљском. Косово је завјет, завјет који се преноси са генерације на генерацију. Косово је клетва, клетва која прати све Србе који се одрекну своје суштине:

„Ко је Србин и српскога рода,
И од српске крви и колена,
А не дош’о на бој на Косово:
Не имао од срца порода,
Ни мушкога, ни девојачкога!
Од руке му ништа не родило,
Рујно вино, ни шеница бела!
Рђом кап’о, док му је колена!“

кнез Лазар Хребелјановић

Косово је зенит над нашим главама, али и темељ под нашим ногама. То сви знају и осјећају, чак и мала дјеца чији разум не може то да појми, али душа осјећа, као да нам је косовски мит уткан у гене.

Српски језик и ћирилица су такође веома важни за национални и културни идентитет. Историјски континуитет српског језика и ћириличног писма на српском језичком простору може се пратити кроз вијекове. Од мисије светих Ћирила и Методија почиње и тече велика, континуирана, препознатљива и обоготворена, христијанизована словенска писменост.

29 Епископ Артемије, *Косово у духовној и историјској перспективи српског народа*, 2005.

Присуство и углед ћирилице били су велики, не само на Балканском полуострву већ и у цијелој Европи, нарочито од 15. до 17. вијека, а може се рећи, чак и до 19. вијека, од када почиње неповољан период по статус ћирилице.

Многи владари су у различитим епохама покушавали да забране употребу ћирилице Србима (Марија Терезија, Фрањо Јосиф, Бењамин Калај, Анте Павелић и други). У вријеме Првог свјетског рата ћирилица је била званично забрањена у Хрватској, БиХ, Црној Гори и у Србији.

Генерал Саркотић, као представник војних власти у БиХ за вријеме Првог свјетског рата значај ћирилице за српску историју, културу, идентитет, схватио је и изразио боље од нас самих. Саркотићеве су ријечи: „treba Srbima ćirilicu kao borbeno sredstvo učiniti neupotrebljivim”, односно, потребно је „da ćirilicu uklonimo iz javnog života i oduzmemo joj srpski nacionalni karakter”. „I pošto je 'po shvatanju južnoslovenskih naroda ćiriličko pismo izraz srpskog jezika', onda je i ćirilica veleizdajnička pa zato mora biti protjerana’. Korbatin je predlagao da za onoga ko se ogriješi o zabranu ćirilice predvidi novčana kazna u iznosu od 50 do 1000 kuna.”³⁰

На другој страни, такође за вријеме Првог свјетског рата, забрањена је 1916. године употреба ћирилице у Црној Гори. У војној команди у Даниловграду, 19. октобра 1916. године, 14 учитеља подношењем отказа на службу, побунило се због укидања ћирилице у школама и увођења латинице, која је наметана напоредо са хрватским школским програмима, уџбеницима, чак и учитељима, који су довођени из Хрватске и БиХ. Учители су због побуне убрзо ухапшени и стављени пред војни суд. Једно од њихових образложења, за непристајање на учитељску службу без ћирилице, гласило је: **„Ћирилица је српска историја – артерија, аорта српског национализма, а ми смо спремни да будмо српски учители и нећемо да будемо анационални... Ћирилицом су исписани сви културни трагови нашег народа, а не представити националну историју значило би одрећи се прошлости, садашњости и будућности.”**³¹

³⁰ Милош Окука, *Српски на кризном путу*, Завод за уџбенике и наставна средства, 2006, стр. 96, 97

³¹ Радоњић 2000, стр. 9; према Матовић 2011. стр. 34

Много је потресних свједочења о укидању ћирилице. У биљешкама Луке Лазаревића³² читамо: „Нема више ћирилице. Мржња према Србима и свему што је српско одредила је Аустријанце да одмах, чим су ушли у Београд, збришу ћирилицу. Нигде се није трпео никакав натпис, никаква фирма. Наређено је да се излупају све плоче на којима су исписана била имена улица варошких. Са зграде Универзитета скинут је натпис 'Миша Анастасијевић свом Отечеству'.”³³

Ни након Првог свјетског рата није било сасвим мирно вријеме што се тиче односа према ћирилици. У Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца појављује се идеја о прихватању латинице и „жртвовању” ћирилица као нека врста компромиса (којим је требало Срби да изгубе и своје вјековно писмо: ћирилицу, и изговор којим су до Илирског покрета говорили само Срби: ијекавицу).

У Другом свјетском рату, само десетак дана након преузимања власти, објављена је (од НДХ) Законска одредба о забрани ћирилице.

PROVEDBENA NAREDBA MINISTARSTVA UNUTRAŠNJIH POSLOVA ZAKONSKOJ ODREDBI O ZABRANI ĆIRILICE

1. Zabranjena je svaka upotreba ćirilice na cijelom području Nezavisne Države Hrvatske. To se naročito odnosi na cijelo poslovanje svih državnih i samoupravnih tijela, na urede javnog poretka, trgovačke i njima slične knjige i dopisivanje i na sve javne napise. Prema tome naređujem: da se na cijelom području Nezavisne Države Hrvatske odmah obustavi svaka upotreba ćirilice u javnom i privatnom životu.

Svako štampanje ma kakvih knjiga ćirilicom je zabranjeno.

Svi javni natpisi pisani ćirilicom imaju se neodvlačno, a najkasnije u roku tri dana skinuti.

³² Лука Лазаревић (1857–1936), историчар и филолог, професор и директор у гимназијама у Србији, председник српског Удружења наставника, аутор више књига, објавио је своје записе 1919. године, непосредно након рата

³³ Лазаревић 2010, стр. 127

2. Prekršitelji ove naredbe kaznit će se po upravnim oblastima novčano 10.000 dinara i zatvorom do mjesec dana.

U Zagrebu, 25. travnja 1941.

Broj 34-Z. – p – 1941.

Ministar unutrašnjih poslova
Dr Andrija Artuković, v. r.
(Narodne novine, 25. travnja 1941)

И употреба **српског језика** је дискутабилна. Српски научници из области језика сматрају да су српским језиком говорили и говоре етнички Срби све три вјероисповијести – православне, римокатоличке и исламске, при том се позивајући на концепт Вука С. Караџића о постојању „Срба сва три закона”. А сам Вук С. Караџић је у студији „Срби сви и свуда”, објављеној у књижици „Ковчежић за историју, језик и обичаје Срба сва три закона” (1849), написао да се само православни штокавци зову „Срби или Србљи”, а да католички и муслимански штокавци „имена овога неће да приме”. Неће да се приме српског имена, али су се примили српског језика. Језиком Срба, који филолози називају штокавским, данас говори још пет народа: Хрвати, Буњевци, Бошњаци, Горанци и Црногорци.

„Срби су 1918. године мијењали ћирилицу, славу и косовски завјет за југословенство, а 1945. за титоизам, а сад га дају за евроунијатство.”³⁴ Занимљиво је да је поред свих споменутих забрана нашег писма у ранијим периодима, ћирилица јесте заправо највише потиснута и заборављена од периода „стварања, прокламовања и озакоњења” „равноправности” двају писама: ћирилице и латинице, након Новосадског договора 1954. године. Данас већина Срба, нажалост, користи латиницу и доживљава је као своје писмо.

Аксиолошко изједначавање ћирилице и латинице може да иде наруку само онима који су спремни да подрже латиничење ионако већ поприлично покатоличеног

³⁴ Хрватски теолог и историчар Горан Шарић, *О Косову и термину „разграничење”*, 2019.
(<https://youtu.be/S6mBJC-ltcQ?si=VuLbxvkcwZHkYpDh>)

српског народа. Латиница, историјски гледано, била је писмо католичких штокаваца, а ћирилица православних штокаваца, а језгро савремене српске нације чине управо православни штокавци. Ако су православље и штокавштина два кључна критеријума српског националног идентитета, онда је логично да ћирилица буде једино српско писмо. Употреба ћирилице је дефинитивно мјера нашег идентитета, интегритета и суверенитета.

Пратити **светосавски пут**, његовати **православље**, чувати **ћирилицу** и **српски језик**, носити у срцу **косовски завјет**, то је кључ опстанка српског националног бића. Треба да тражимо узор у прошлости, пошто данас влада једна велика отпадија на свим нивоима. Дакле, нашу страдалну историју ми морамо да изучимо, да у њој нађемо позитивне примјере, узор, снагу и наду, да и ми останемо на том курсу, па да својој дјечи и својој омладини оставимо тај пут који су нам пропутили наши преци. Ако смо примили злато, да злато и прослиједимо својој дјечи и својој омладини, а не да прослиједимо неке бакаруше које не вриједе ничему, а то су екуменизам, глобализам и сав јад и биједа који се данас нуде савременом човјеку. Свети Николај Велимировић нам је навео узор и врлине које треба да слиједимо ако хоћемо да његујемо свој национални идентитет: „Добар си Србин, ако имаш слатку душу краља Владимира, издржљивост Немањину, христољубље Савино, ревновање Милутиново, кротост Дечанскога, смерност Урошеву, пожртвовање Лазарево, витештво Страхињино, правдољубље Марково, срце Југовића мајке, поуздање Миличино, благост Јевросимину, милост Косовке девојке, трпељивост поробљеног робља, видовитост слепих гуслара, мудрост српских попова и калуђера, стидљивост народних девојака, надахнуће народних певача, даровитост народних занатлија, отменост народних ткаља и везиља, јасноћу народних пословицара, умереност и одмереност српских сељака, сјај крсне славе свих крштених Срба.“ Основа свему набројаном јесте вјера Христова, оно на шта нас је завјетовао Свети Сава који нам је баш ту православну вјеру поставио као основни постулат и принцип националне свијести народа којем припадамо.

<https://youtu.be/X5tRlyQmMhs?si=FkKtnQr6XEGgxPnN>

Радионица: „Ко смо ми? Српски идентитет кроз вријеме“

Циљ: Подстаћи ученике да размишљају о свом националном и духовном идентитету, важности историје, традиције, културе и вјере у формирању личности.

 **Трајање:** 45 минута

ПЛАН РАДИОНИЦЕ:

◆ Увод (10 минута)

Кратак увод у тему:

- Шта значи припадати једном народу?
- Како историја, култура, језик и вјера обликују наш идентитет?
- Познати примјери историјских личности које су својим животом чувале српски идентитет (Свети Сава, Цар Лазар, Никола Тесла, Петар II Петровић Његош, Отац Јустин Ћелијски...).

Питања за подстицање на размишљање:

- Да ли је битно знати историју, традицију, културу и обичаје народа коме припадамо?
- Да ли је довољно само говорити српски језик да бисмо се сматрали Србима?
- Како национални идентитет обликује наш поглед на свијет?
- Да ли вам је важно да знате своје поријекло?

◆ Главни дио (30 минута)

1. Национални идентитет – самоосвјешћење или наметнута идеја? (15 минута)

Дискусија о следећим питањима:

- Шта мислите, да ли ви имате изграђен национални идентитет?
- Шта вас чини поносним што припадате српском народу?
- Да ли се српски идентитет мијења кроз историју или је непромијењен?
- Како је могуће сачувати свој идентитет у савременом свијету?
- Да ли су вјера, породица и језик темељи српског идентитета?

 Читање пјесме Десанке Максимовић „О пореклу“

Ученици слушају или читају пјесму наглас.

Разговор о пјесми:

- Какву поруку пјесма носи?
- Како Десанка Максимовић види значај поријекла?
- Зашто је важно да знамо одакле потичемо?

 Закључак:

Национални идентитет није нешто што се добија рођењем, већ се стиче знањем, поштовањем предака и очувањем духовних и културних вриједности.

2. Духовност и материјализам у савременом друштву (15 минута)**Питања за дискусију:**

- У каквом времену и друштву живимо?
- Шта је по вама главни циљ живота сваког појединца?
- Да ли је битнија душа или тијело?
- Како се српски идентитет чува кроз духовне вриједности?
- Шта значи живјети у складу са својим коријенима и вјером?
- Да ли је могуће бити модеран и сачувати традицију?

- **Шта да учиним да задобијем живот вјечни?** Како разумијемо ово питање и какав одговор дајемо својим животом?

Закључак:

Савремени свијет нуди многе изазове, али истински српски идентитет се чува кроз љубав према свом народу, вјеру у Бога и његовање традиције. Најважније је не само очувати свој народни идентитет, већ и тежити спасењу душе.

Закључак (5 минута)

Рефлексија:

- Свако од ученика у једној реченици износи шта га је највише подстакло на размишљање током радионице.

Порука за крај:

Сачувати свој идентитет значи познавати своје коријене, чувати свој језик, вјеру и традицију, али и преносити те вриједности будућим генерацијама. Човјек без идентитета је као дрво без коријена – осуђен да га сваки вјетар однесе.

Смјернице за предаваче:

Подстакнути ученике да одговарају на питања, да уважавају одговоре саговорника, да културно и аргументовано износе своја мишљења и ставове и да правилно учествују у дискусији.

О пореклу

*Ја знам ко сам
по звону
што са задужбина немањићких пева,
по јасности његова гласа,
по томе што ме од Студенице до
Милешева
прадедови гледају са иконостаса
и што сваки у руци држи храм.*

*Ја имам
светитеља за оца и деда,
имам светитеља за кума,
и на небесима
све Сухој планини од громада
преко Ситнице до Раса и Хума
моја лоза влада.*

*Ја знам ко сам
и по мржњи бесомучној
којом ме злопакосни гоне одвајкада,
знам по томе колико сам Угру
пред очима црн
и по томе колики трн
у сан Византији моја моћ забада.*

*Ја знам ко сам
и по пријатеља својих господству,
и по благородности њихова лика
и слави им копља и штита.
Са свецима и краљима ја сам у сродству,
о мом пореклу из књига староставних
владар на далеком двору
и летописац у манастиру чита.*

Десанка Максимовић

У мноштву проблема, дилема, страхова и мноштва питања што националног, што личног карактера, не смијемо никад заборавити једно питање над питањима које свакодневно треба да постављамо Богу и сами себи. Шта мислите које би то могло бити питање?

Бог је на то узвишено питање одговарао роду људскоме, како у цјелини тако и сваком појединцу, кроз читаво Свето писмо. На то питање Господ је одговорио тако што је сишао са небеса на земљу, оваплотио се од Духа Светога и Пресвете Богородице и постао човјек. Примео је тијело и својим животом овдје на земљи, живећи 33 године, одговарао нам је на то питање, одговарао је и својим Преображењем, својом Крсном Смрћу, својим Васкрсењем и Вазнесењем. Бог је због тог питања и основао Свету Цркву и послао Духа Светога на Свете апостоле. На то питање нам није одговарао само Бог, него и Дух Свети кроз све Светитеље. Сва житија Светих одговарају на то питање и сва дјела Светих отаца и све њихове поруке. То питање, које је кроз јевањђеље богати младић поставио Христу, гласи:

- Шта да учиним да задобијем живот вјечни?

Ово питање треба да и ми сами себи постављамо сваки дан изнова, пошто је то заиста за нас људе и за читав род људски једино битно, **јер основни циљ нашег живота је спасење душе, а средство за постизање тог циља су свете врлине!**

- Како да живимо овдје на земљи да бисмо задобили живот вјечни?

Свети Макарије и други Свети оци кажу: „Кај се као да ти је ово посљедњи дан у животу, а ради као да ћеш живјети још сто година овдје на земљи“. Значи не треба човјек да проводи овдје вријеме у љенствовању, већ треба да ради и треба да се каје за своје гријехе. То је истина, јер када човјек буде испуштао душу неће му ништа друго земаљско пасти на памет, само ће размишљати о томе како се није довољно покајао, јер тада неће бити ни дјеце да нам помогну, ни родитеља, ни родбине, ни школе, ни заната. Заиста нам ништа друго неће пасти на памет него само да ли смо се покајали, да ли нам је Бог опростио гријехе које ће тада ђаво износити пред нас и тада ће нам једино бити битно да ли ћемо отићи у вјечни огањ или у живот вјечни.

Свети Јустин Ћелијски говори да Царство небеско није само на небу. Ми често када говоримо, мислимо и слушамо о Царству небеском, мислимо само на неко мјесто тамо горе гдје се налазе светитељи и гдје се налазе сви наши преминули праведни сродници. Не! Земља је од доласка Господа Исуса Христа, од његовог оваплоћења, постала подножје неба. Света Црква је дио Царства небеског, дио вјечности у времену, дио неба на земљи. Свака јевањђељска прича говори нам о том сједињењу, како да

задобијемо живот вјечни, како да уђемо у царство небеско, како да спасемо душу своју и како да будемо у заједници са Богом. Сваки човјек, био он лош или добар, позван је у заједницу са Богом, али само су се неки одазвали. Када живимо по светим Божијим заповијестима, када живимо по светим Божијим врлинама, ми се облачимо у Христа и по том одијелу Христос ће нас препознати, како овдје тако и у Царству небеском. Ми сви врло добро знамо, по учењу Светих отаца, да човјек док је овдје на земљи може да дјелује како тијелом, тако и душом, овдје је вријеме покајања и овдје је вријеме за творење светих врлина. Када човјек умре, када душа пређе из овога живота у онај други живот, покајање не постоји, постоји само очајање и погибао и та непокајана душа ће бити предата у огањ вјечни.

Ми треба да се Богу молимо, да читамо житија светих, јер светитељи су ти који нас позивају у царство небеско. Одазваћемо се тако што ћемо се угледати на њихову ревност коју су они показали према творењу јевањђељских заповијести. Треба да послушамо и глас Св. Јована Крститеља који нам говори: „Покајте се, јер се приближило Царство небеско“. Да се угледамо и на Крст Часни и он је тај који нас позива, јер као што је Господ понио свој крст, тако и ми треба да понесемо свој, јер Господ нам каже да ко хоће да иде за њим, тј. ко хоће да уђе у Царство небеско, нека узме крст свој и пође. Свети Анђео Чувар је, такође, тај који нас позива, јер савјест православног хришћанина је глас Анђела Чувара и ако будемо живјели по савјести, никада нећемо сагријешити.

Нека би Господ дао да се и ми у Христа обучемо, у свете врлине, да узмемо крст свој и пођемо са светитељима за Христом. Да идемо тим уским и тешким путем, да уђемо на та уска врата, да нас тамо дочекају сви свети и да заједно и ми са свима њима приђемо пред престо Божији да се тамо поклонимо једноме Богу у тројници, Оцу и Сину и Светоме Духу кроз све вијекове и сву вјечност, амин!

Да ли су наука и религија у супротности?

Предавање у трајању од 45 минута са видео презентацијама.

Наука спада у ред најдинамичнијих производа људскога духа. Она је у непрестаном кретању и никада не стоји у мјесту. Истовремено, ни њен однос према Богу, Творцу свега видљивог и невидљивог, не представља једном за свагда одређен став. Највећи дио историје наука и религија биле су неодвојиве ствари, све до 18. или 19. вијека када почиње одређени антагонизам.

Поставља се питање постоји ли компатибилност религије и науке и због чега је њихов историјски однос динамичан и апстрактан? Многи данас сматрају да наука и религија представљају два супротстављена погледа на свијет, два неспојива појма који стоје у супротности. Међутим, све је то само на површном људском нивоу, а у суштини Створитељ не може никад стајати у супротности са створеним. „Здрава вера не противречи никад правој науци, нити права наука негира здраву веру. Само болесни облици и једног и другог претенциозни су и искључиви. Моја вера у Бога не смета ми да признам и усвојим сву праву науку од алфе до омеге. Моја наука пак само добија у јасноћи и пуноћи и полету, ако је осветлим и загрејем здравом вером.“³⁵

Вјера је свјетлост науке, наука потврда и апологија вјере. Колико је само научника кроз науку спознало да је сва материја морала бити створена, а кроз вјеру су спознали како је створена и ко је створитељ. Исак Њутн је уз свој научни рад, велики дио свог живота посветио проучавању Библије. Свакодневно је читао Свето писмо о коме је написао око милион ријечи тумачећи садржаје. Постхумно је изашла Њутнова књига “Опсервације о пророчанствима Књиге пророка Данила и Апокалипсе Светог Јована”. Њутн је сматрао сваку ријеч у Библији исто онолико тачном колико су то једначине математике и физике.

³⁵ Николај Велимировић, *САН О СЛОВЕНСКОЈ РЕЛИГИЈИ – сањан целог једног живота*

Погледајмо цитате појединих признатих и познатих научника о религији, вјери и Богу:

„Господе, не тражим благодат коју је имао Павле, нити милост коју је имао Петар, него те молим за помиловање које си дао ономе разбојнику на крсном дрвету.“

Коперник

„Створитељу мој, Господе, хвала Ти што си ми у својим створењима и у дјелима своје руке, приредио толике радости.

Узвишеност Твојих дјела објавио сам људима онолико колико је мој коначни разум могао да схвати Твоју неизмјерност. Милостиво ми опрости ако сам рекао штогод што није Тебе достојно, или што умањује Твоју славу!

Кеплер

„Молим Бога да бдије над тобом. А ти га у мислима увијек имај пред собом, као што то чине твој отац и твоја мати.“ (писмо сину)

Лаплас

„Први гутљај из чаше природних наука учиниће вас атеистом, али на дну чаше вас чека Бог.“

Вернер Хајзенберг

„Светлост звезда је део животног даха Бога. Никад нисам погледао у небески свод, а да нисам осетио овај божански дах и да ми душа није устрептала.“

“Не, ја не верујем да постоји Бог. Но ја знам да Он постоји. И то ми је једино знање што има неку вредност од свег мог знања!”

У писму које је послао мајци, Пупин каже: "Сваким кораком напред у свом научном истраживању све сам ближи ономе што си ме у детињству учила – Богу".

Михајло Пупин

„Срце осјећа Бога, а не разум. Ето шта је вјера: Бог кога осјећамо у срцу, а не у разуму.”
Посљедење ријечи биле су му: “Нека ме Бог никада не напусти”.

Блез Паскал

„Мислим да је наука без религије хрома и, у обрнутом смислу, да је религија без науке слијепа. Обје су значајне и зато треба да раде руку под руку.”

„Наука, филозофија, религија и умјетност гране су истог дрвета.”

„У свијету како га ја видим, тешко ћете наћи бар једног међу сортом дубоких научничких умова без нарочитог религиозног осјећања које је његово лично. Али то је другачије од религије наивног човјека.”

Алберт Анштајн

„Сваки разуман човјек мора вјеровати у Бога.”

Рене Декарт

„Није случајно да су највећи мислиоци свих времена били дубоко религиозни.”

Макс Планк

„Веома сам изненађен да је научна слика стварног свијета око мене мањкава. Даје много чињеничних информација, ставља сва наша искуства у величанствено досљедан поредак, али сабласно ћути о свему што је заиста близу нашем срцу, што нам је заиста важно. Не може да нам каже нешто о црвеном и плавом, горком и слатком, физичком болу и физичком задовољству; не зна ништа о лијепом и ружном, добром или лошем, Богу и вјечности...”

Ервин Шредингер

“Вјерујем у Бога, и настојим генетиком читати и разумјети његов језик.”

Францис Колинс

„Дар менталне енергије долази од Бога, врхунског бића и ако ми концентришемо наше мисли о тој истини постајемо складни с овом великом моћи. Моја мајка ме научила да треба сву истину тражити у Библији.“

„Сва филозофија живота саздана је у молитви – ОЧЕ НАШ!“

Никола Тесла

Послије овако звучних имена из свијета науке који су у 90% случајева побожни људи, мишљења да су наука и вјера у супротности звуче заиста апсурдно. „Религијска осјећења су најдубља и најфинија баш код оних људи код којих је познавање научног објашњења узрока природних појава најсвестраније и најтемељније. (...) Историја религије јасно говори о томе да се најчистије форме религије налазе баш код оних народа који су достигли највиши ступањ свог културног развоја.“³⁶ Откуда онда то да је тако често кроз вијекове религија неправедно маргинализована? Одговор би се могао наћи у чињеници да је наука у служби државе. Наука треба да буде истински неутрална дисциплина која тражи само истину и потребно је науку одвојити од државе да би опет била слободна.

Многи површни људи вјерују да се наука базира само на провјереним, доказаним чињеницама и да стоји на тврдом темељу. „А ништа није тако нестално и промењиво као људска наука која, иначе, изгледа неупућеном свету као каква гранитна палата тврда, непроменљива и неразрушива. Напротив! Наука се пре и тачније може упоредити са реком која тече и стално доноси нову воду. Може ли се на таквом терену саградити нека тврда зграда!?“³⁷

Атеиста ће рећи да је наука рационална, заснована на емпиријском посматрању и самоисправљању док нове теорије на крају не модификују или замијене старе и застарјеле. Вјера се, с друге стране, често сматра ирационалном, дефинисаном статичним вјерским текстовима и непокретним вјерским ауторитетима који се не могу

³⁶ *Тајне вере и живота (Основно Богословље)*, архимандрит др Јустин Поповић, проф. Велимир хаџи-Арсиф, Београд, 2000. стр. 13

³⁷ Протојереј др Лазар Милин, *Научно оправдање религије, Апологетика књига 1*, 4. издање, Шид, 2002. стр. 3

ни оспорити ни ревидирати. Међутим, да ли је све баш тако? **Апологетика**, наука која се бави научном одбраном религије, њеним научним оправдањем, тврди да није. Она не доказује слијепом и безразложном вјером, него чињеницама и логиком и има све особине рационалне науке. „Је ли **метеорологија** наука? Сав учен свет рећи ће да јесте. И с пуним правом! Она своје многе тврдње и принципе потврђује физичким законима и математичким формулама и доказима. (...) А смемо ли се ми у сваком случају баш стопроцентно ослонити на њене прогнозе о времену, као што можемо на астрономске? Ни говора. Не смемо ако не желимо да будемо преварени. Међутим, баш то давање тачних прогноза и јесте циљ ове науке. А колико је то далеко од стварности! Па ипак, при свем том, никоме не пада на памет да метеорологији порекне карактер, достојанство и назив праве науке.

Медицина је такође врло корисна наука. Ко би могао проценити величанствене резултате које је она постигла у чувању људског здравља и спасавању људских живота. Па, ипак, може ли она баш све своје тезе да сведе на математику и експеримент? Ако може, откуда онда у њој толико погрешних дијагноза и промашених терапија? Колико она има проблема који још увек чекају на решење и ко зна колико ће још чекати, и да ли ће га дочекати. А зар би било право због тога оспорити јој карактер и назив науке, па је по рецепту Јума³⁸ бацити на ломачу!

Да ли **физика, хемија, астрономија и биологија**, као егзактне науке, задовољавају тај Јумов принцип математике и експеримента? Ако задовољавају откуда онда у њима толико половичних, па и погрешних решења и нерешених тајни и загонетки! (...)

А биологија? Да ли је у њој све засновано на експерименту и математици? Разуме се, нико не пориче да у њој има таквих решења. Но при свем том многе од њених тврдњи почивају само и једино на нашој добровољној вери. Замислите само колико велики напор не само ума него и најбујније фантазије и „побожне“ вере мора да уложи

³⁸ „Енглески филозоф Давид Јум поставио је тако строг критеријум науке и научности, који би – кад би се стриктно применио – начинио читаву пустош по библиотекама. По Јуму, свака књига која не садржи истраживања о чињеницама и егзистенцији која се не ослања на искуство, нити на истраживања о броју и величини, треба да буде бачена у ватру као свака врачка и сујеверје.“ Др Бранислав Петронијевић, проф. Универзитета, Историја новије филозофије, 2. издање (поправљено), стр. 340, Београд, 1922.

човек, хладан научник, који би хтео себи да представи како се то из мртве материје развио живот! Како је то материја само од себе оживела? Како је од првобитне живе ћелије – свеједно да ли то беше амеба или парамецијум, или планктон, или коацерватна капљица – како се од те слузаве громуљице развио цео биљни и животињски свет: и ружа, и слон и пуж и све тамо до великих научника светског гласа, као што су Дарвин, Хекел и Опарин! Како дакле да схвати све то, и објасни, а како тек да докаже, и чиме да докаже, да је то све заиста тако било! Математиком? Експериментом? Па то би било збијање шале! А гле, ипак се све то сматра и назива науком! (...)

Па чак ни сама **математика** није у том погледу никакав изузетак. Она нам је потпуно јасна и схватљива док оперише коначним величинама. Чим пређе у тајанствену област бесконачног, њене се тезе губе у противречностима. (...) Поменимо неке најпростије примере. Геометријска је аксиома да кроз центар сваког круга можемо провући бескрајно много пречника. Но, пошто сваки пречник значи два полупречника, то онда број полупречника мора бити двапут већи од броја пречника. Тиме долазимо до апсурда да је $2=1$. Још један пример. Низ бројева је бесконачан. Пола бројева у том бесконачном низу су парни, пола непарни. И гле, сваки од тих двају низова је опет бесконачан, што опет значи да је $2=1$. А ако бисмо узели у обзир ред бројева од самих десетица или од самих милиона и тај ред је опет бесконачан као и онај са свима јединицама, па тако долазимо до апсурда да је $1=1000$, или милион. До сличног апсурда долазимо и у области најелементарније аритметике $1:\infty=0$ и $99999:\infty=0$. Нико неће рећи да је $1=2$, још мање да је $1=99999$. А логика математике кад је у питању бескрајно, води нас баш тим апсурдима. (...)

Ипак, изгледа да би се пред овим Јумовим критеријумом науке најгоре провела **историја**, и то ни крива ни дужна. Јер, шта историчар може доказати математичко-експерименталном методом?! Сва његова наука почива на веродостојности историјских извора. (...) За историјске догађаје може се рећи да их баш непосредно зна само онај који их је доживио. А ми други само верујемо и то дупло: историчар вјерује извору, а ми историчару.

Ако је, дакле, све то тако, а чињенице кажу да јесте, онда ваља бирати: или признати Јумов критеријум исправним па се одрећи свих наука, а не само апологетике,

и свих филозофија укључујући и Јумову и Кантову и Контову, или одбацити тај Јумов критеријум као бесмислен и тада признати научну вредност не само нетеолошким наукама, него свима теолошким наукама, разуме се и апологетици.³⁹

Религија је вишеслојнија, суптилнија и узвишенија од науке. То је духовна творевина која тек на крају напорног тражења открива свој истински смисао. „Светост светих књига Светог Писма долази од Светог Духа, по чијем су их надахнућу писали свети Божји људи: Пророци и Апостоли. Отуда се и називају светима и богонадахнутима.“⁴⁰ Дакле, Свето писмо су написали свети људи надахнути Духом Светим, па је и за правилно тумачење потребно опет надахнуће Духа Светог које су и имали свети људи који су кроз вијекове и написали бројна тумачења светих књига која су доступна свима. Ограничен и несавршен, дух људски није у стању ни да потпуно схвати, ни да потпуно изрази вјечне божанске истине и тек уз пост, труд и молитву и Божијом милошћу можемо да схватамо несхватљиво.

Религија нам даје упутство за живот, како да разликујемо добро и зло, брине о моралности. Пишући о односима науке и религије, Свети Платон бањалучки говорио је, између осталог, о хришћанској моралности: „И кад би Рише (познати физиолог који је тврдио да је морал плод науке) прочитао јеванђеље, он би на сваки начин нашао у њему такво морално учење, какво не може створити никакав научни геније и до каквог се не може успети никакав научни прогрес. (...) Није наука побољшала, или створила хришћанску моралност, већ је хришћанска моралност створила те моралне принципе, које признаје сад наука.“⁴¹

Потребно је истаћи да постоје природне религије до којих је човјек дошао природним путем и оне су дјело урођеног религиозног осјећања самог човјека, плод

³⁹ Протојереј др Лазар Милин, *Научно оправдање религије, Апологетика књига 1*, 4. издање, Шид, 2002. стр. 13 и 14

⁴⁰ *Тајне вере и живота (Основно Богословље)*, архимандрит др Јустин Поповић, проф. Велимир хаџи-Арсид, Београд, 2000. стр. 39

⁴¹ Епископ Платон, *Наука и религија, хришћански идеали и материјалистичко схватање живота по П. П. Соколову*, друго поправљено издање, Сремски Карловци 1938. стр. 118

његових личних напора да открије прави узрок свега. Природне религије⁴² су: анимизам, преанимизам, фетишизам, тотемизам, а најважније свјетске природне религије су браманизам, будизам, конфучијанизам и мухамеданизам. „За разлику од природних религија, које су дело човека, натприродна Хришћанска религија је дело самог Бога; до те религије човек није дошао својим умом него му је она дата у натприродном Божјем Откривењу, које је свој врхунац и пуноћу достигло доласком у свет и оваплоћењем Сина Божјег, Господа Исуса Христа.“⁴³ По ријечима апостола Павла: „Вјера наша (хришћанска) није у мудрости људској, него у сили Божјој“; она је „доказ Духа Светог и силе“⁴⁴.

Наука нема одговоре на многа питања и веома често остаје недоречена. „Наука је необична појава у људском искуству: рационална је, али почива на вери; (...) није мит, а ипак то постаје; није магија, а ствара чуда; (...) упознаје делове стварности, али јој целина увек измиче; проучава човека, али га не разуме; открива истине о њему, али се оне често покажу као заблуде. С. Фројд каже: последња заблуда у науци назива се истином!“⁴⁵

Наука је побољшала материјалне услове нашег опстанка, али она није ријешила и никада неће ријешити крајња питања (шта је живот, откуд он ниче и како ишчезава). „Ако наука не може дати човечанству познање стварности, човечанство ипак хоће да је позна. И где ће тражити одговоре на та питања, ако не у религији?“ (...) „Признавати немоћ науке то је елементарно правило сваког научног познања. Нама су приступачне само појаве. Унутрашња суштина ствари од нас је скривена.“⁴⁶

Наука је кроз историју гријешила у многим стварима, Бог никад не гријеша.

⁴² Подјела природних религија је узета из књиге Тајне вере и живота (Основно Богословље), архимандрит др Јустин Поповић, проф. Велимир хаџи-Арсиф, Београд, 2000. стр. 22 и 23

⁴³ Тајне вере и живота (Основно Богословље), архимандрит др Јустин Поповић, проф. Велимир хаџи-Арсиф, Београд, 2000. стр. 33

⁴⁴ Кор. 2, 4-5

⁴⁵ Ђуро Шушњић, Религија II, Чигоја, Београд, 1998.

⁴⁶ Епископ Платон, Наука и религија, хришћански идеали и материјалистичко схватање живота по П. Соколову, друго поправљено издање, Сремски Карловци 1938. стр. 15 и 102

„Наука, далека од Бога, то је један гробљански музеј, пун мртвачких костију, везаних и прошивених златним концима. Уметност, далеко од Бога, то је пигмејски непристојни гост, окренут леђима титанском домаћину, који га љубазно посматра и придржава. Економија, далека од Бога, то је пуњење стомака и главе једном и истом храном. Све је ништа, што је од Бога удаљено.“⁴⁷

Просвјета удаљена од Бога је саморазарајућа, пошто просвјета без вјере не просвјетљује већ помрачава ум. О тој нераскидивој вези просвјете и Бога најбоље је говорио Св. Јустин Ћелијски: „Свети Сава је највећи српски просветитељ, јер је највећи српски светитељ. Просвета је само пројекција светости, зрачење светлости; светитељ светли, и тиме просветљује, просвећује. Просвета је свим својим бићем условљена светошћу; прави просветитељ је у ствари само светитељ. Без светитеља нема просветитеља; без светости нема просвете; без просветљења нема просвећења. (...)

Просвету без светости, просвету без освећења Духом Светим, просвету без усавршења и довршења човека Богочовеком, просвету без Бога – измислила је Европа у своме хуманистичком идолопоклонству. Свеједно је да ли се то идолопоклонство појављује у обожавању папе или у обожавању културе, науке, цивилизације, технике, политике, моде. У свему томе главно је једно: и човека, и друштво и свет уредити без Бога, без Христа. (...) И Европа се дала на посао: почела је стварати човека без Бога, друштво без Бога, човечанство без Бога. (...)

Пошто је убио Бога и душу у себи, европски човек већ неколико деценија врши постепено самоубиство. Јер је самоубиство неуклоњени пратилац богоубиства... Просвета без Бога увукла је Европу у такав мрак, у какав ниједан континент није запао никад.“⁴⁸

Начелно нема никаквих разлога да религија и наука буду у сукобу пошто су и религија и наука дисциплине које нам дају сазнање, објашњавају нам свијет. Оне се

⁴⁷ Св. Владика Николај Велимировић: *САН О СЛОВЕНСКОЈ РЕЛИГИЈИ* – сањан целог једног живота

⁴⁸ Преподобни Јустин Ћелијски, *Светосавље као филозофија живота* (одломак из поглавља: *Светосавска филозофија просвете*), Београд 2001. година, стр. 258, 259, 263 и 264.

преплићу и допуњују. Неке проблеме човјек рјешава разумом, а неке вјером. Раније је било јединство између религије и наука и то јединство поново тражити је прави циљ.

Религија може бити занимљива за науку утолико што отвара нова и непозната поља људског искуства, открива појаве које значе изазов за научна истраживања. Религија наставља тамо гдје наука оставља човјека на цједилу: немоћ науке отвара непрегледну област вјере.

Наука о човјеку је једно, а живот човјека друго: зато неко може да све зна из науке, а скоро ништа из живота! Шта наука зна о људском срцу, она је неосјетљива на људско срце и равнодушна на наше сузе! „Међутим, Свето писмо нам о срцу говори много више. О срцу се говори малтене на свакој страници „Библије“, и онај ко је чита по први пут не може да не примети да се срцу придаје значај не само као централном органу осећања, већ и као најважнијем органу сазнања, органу мисли и примања духовних утицаја.“⁴⁹

Како наука да објасни „Српско срце Јоханово“, како да схвати да је ишчупано срце киндапованог Србина са Косова и Метохије које је пресађено у болесног Нијемца довело новог власника до сопственог кућног прага и натјерало га да усвоји дијете човјека чије срце носи. Наиме, књига „Српско срце Јоханово“ Веселина Целетовића је истинита прича о Нијемцу који је био болестан, а имућан и једино рјешење је било да му преседе срце на шта је пристао и нашао се на донаторској листи. Ни слутио није да је срце које је добио са Косова ишчупано из Србина у стравичном организованом криминалу српским органима. Послије успјешне операције почео је да сања чудне снове. Сањао је непознате предјеле, непознате људе, прелијепе шуме и поља плодна, ливаде и потоке разигране, амбар и шталу, стазу до куће, прелијепу жену и мало дијете. Сањао је човјека са капом на глави као преврунут чамац, тек касније је сазнао да је у питању српска шајкача. У сновима је слушао звона православне цркве и кроз те снове срце га је једноставно приморало да сазна ко је тај човјек захваљујући коме је жив, јер како каже Свети Макарије Велики „срце управља свим органима и када благодат обузме цело срце, оно господари свим мислима и удовима, јер су тамо ум и све

⁴⁹ Свети Лука Војно-Јасенецки, *Христов лекар и исцелитељ последњих времена*, четврто, исправљено издање Београд, 2016. године, стр. 333

помисли душевне.“⁵⁰ Јохан иде на Косово мислећи је да је тамо мултиетичност, мултикултуралност, демократија, а кад је стао на косовско тло могао је тугу да додирне. Најпотресније му је било када је дошао до куће и рукама се наслоно на бодљикаву жицу којом је опасно имање, чисто да се придржи и гледао у дну дворишта дијете. Није ни примијетио да стеже ону бодљу на жици од узбуђења, а кад је мали дошао на метар од њега шавови од операције хтјели да попуцају и срце је хтјело да искочи напоље.

*И приђе мени кроз жица сплет,
загрли ручицом око врата
то божје биће, небески цвет
прозбори нешто: „Тата, тата“.
А срце моје ко лудо скаче,
шавови хоће да попуцају
шта ли те речи њему значе
да ли се можда препознају?*

(из поеме „Српско срце Јоханово“)

„Без обзира на то како то сумњиво може да изгледа људима који не вјерују у Бога, ми тврдимо да се срцем неке сугестије доживљавају директно као ријечи Божије.“⁵¹ Јохан се затим крстио и постао је Јанко Петровић, рођењем Нијемац, Србин по вјери само да би испунио срцу жељу и усвојио свога Милана.

Такву истинуту причу вјера прихвата као веома могућу и реалну, док наука уопште не може да појми вишезначност и сложеност срца. Наука не може ни да објасни

⁵⁰ Исто, стр. 334

⁵¹ Свети Лука Војно-Јасенецки, *Христов лекар и исцелитељ последњих времена*, четврто, исправљено издање Београд, 2016. године, стр. 335

осјећања као нпр. нестваран, а истовремено и најистинитији осјећај који те обузме када станеш на тло Свете земље и кренеш да корачаш кроз Свето писмо ходајући са Христом од оног првог чуда у Кани Галилејској када је воду претворио у вино, а гдје и данас постоје два библијска ћупа, па све до оног посљедњег чуда, васкрсења Лазаревог, гдје и данас можеш да уђеш у гробницу и видиш одакле је Лазар васкрсао. Сваки корак Јерусалимом је додир кроз вијекове, корачаш стазом којом је ходио Христос пред распеће, застајеш гдје је Он застајао, додирујеш мјесто гдје је разапет, циљиваш гроб гдје је био положен, клањаш се стопама утиснутим на камену одакле се вазнео. Чудо је како су та мјеста и након толико вијекова, разарања и рушења Божијом милошћу сачувана. За вјерујуће људе сва ова света мјеста која одишу благодаћу су од непроцјењиве вриједности, а за оне који поред тих свих доказа о Христовом рођењу, животу и васкрсењу који су се десили у прошлости, траже неке новије доказе о Божијем постојању, ту су и три чуда која задивљују науку, јер ни најсавременијим научним методама не могу да се објасне ни протумаче, а понављају се сваке године у исто вријеме:

Благодатни огањ који се сваке године на Велику суботу спушта у Цркву Гроба господњег у Јерусалиму и пали у рукама само православног свештеника. Ову ватру називају чудесном јер научни експерименти изведени током силаска Благодатног Огња показују и необјешњиво присуство хладне плазме у ватри која онемогућава да ватра пече што је чудо над којим закони физике немају моћ. <https://prijeteljboziji.com/cudo-koje-zadivljuje-nauku-spustanje-blagodatnog-ognja-2024->

Силазак благодатног облака који се појављује сваке године на Преображење на гори Тавор. Наука не може да објасни тајну силаска облака која се дешава једном годишње у Израелу, само на територији православног манастира гдје се сагласно Светом писму десило Преображење Господње. Експерти су дошли до закључка да је при тако сувом ваздуху и при таквој температури образовање магле немогуће, али се ипак сваке године на Преображење над вјерницима шири свјетлуцава лопта, затим се над крстом храма Преображења појављује облачић, који се повећава и спушта на гомилу вјерника, прекрива их и облива животворном влагом.

<https://www.vjeronauka.net/pravoslavne-novosti/tavor-meteoroloji-oblak>

Ријека Јордан тече узводно на Крстовдан. Пошто патријарх јерусалимски освети воду, ријека Јордан престаје да тече својим током и тече на супротну страну, исто као што се догодило и на дан крштења Христовог. И ово чудо се догађа сваке године. <https://vidovdan.org/info/cudo-koje-je-vernik-snimio-na-krstovdan-zapanjilo-svet->

На ова чуда која се појављују сваке године, човјек не може остати равнодушан и чисто мора себи да призна да постоји Бог (или неки креативни творац како га поједини називају) који све наведено устројава. Повјеровати у нешто што сваке године можеш да видиш, осјетиш и додирнеш и није тешко. Далеко већа вјера је потребна да повјерујеш у неке теорије попут теорије еволуције, теорија великог праска и сл. које никад нико није доказао, нити је ико икад видео да је из једне врсте еволуцијом настала друга врста живих организама.

Радионица: „Човјек – Божије дјело или случајност?“

Циљ: Подстаћи ученике да критички размишљају о питањима поријекла човјека и свијета, односу науке и вјере, као и значају духовног и материјалног у разумијевању стварности.

Трајање: 45 минута

ПЛАН РАДИОНИЦЕ:

Увод (10 минута)

Кратак увод у тему:

- Од давнина људи постављају питања: Одакле долазимо? Ко нас је створио? Зашто постојимо?
- Данас имамо различита тумачења поријекла човјека: научна (теорија еволуције, Велики прасак) и духовна (стварење човјека од Бога).
- Циљ ове радионице није сукобљавање науке и вјере, већ подстицање размишљања о томе да ли оне могу бити усаглашене.

Питања за подстицање размишљања:

- Да ли смо настали од мајмуна или смо Божија дјеца?
- Имате и вјеронауку и биологију – како успијевате да усагласите различите лекције о настанку човјека и свијета?
- Шта мислите о теорији еволуције и теорији Великог праска?
- Шта уопште значи „научна теорија“ – да ли се она базира на доказима или само на претпоставкама?
- Знате ли неке мисли познатих људи о вјери?

◆ Главни дио (30 минута)

1. Наука и вјера – супротстављене или повезане? (10 минута)

✚ Дискусија о слједећим питањима:

- Да ли је могуће да је Бог створио свијет, а да наука само покушава да разоткрије како?
- Да ли се научна сазнања мијењају кроз вријеме?
- Ако вјерујемо у Бога, да ли то значи да морамо одбацити науку?
- Може ли постојати истина која обједињује и науку и вјеру?

✚ Експеримент: „Порука у књизи“

Потребно: Затворена књига.

Питање за ученике: Ако нађемо књигу, да ли мислимо да је настала случајно, без писца?

Појашњење: Ако ниједна књига не може настати без аутора, како је могуће да човјек, као сложенији од било које књиге, настане сам од себе?

2. Докази вјере – постоје ли чуда? (10 минута)

✚ Дискусија:

- Да ли вјера има доказе?
- Да ли знате за неко чудо за које наука нема објашњење? (Нетрулежне мошти, мироточење икона, нектварљива богојављенска вода...)
- Ако се неки феномени не могу објаснити науком, да ли то значи да они нису стварни?

✚ Видео или прича о једном од чуда (ако је могуће, приказати фотографије или снимке мироточећих икона, нетрулежних моштију и сл.)

Навођење мисли познатих људи о вјери:

- **Исак Њутн:** „Гравитација објашњава кретање планета, али не може да објасни ко их је покренуо.“
- **Алберт Ајнштајн:** „Што више проучавам науку, више вјерујем у Бога.“
- **Фјодор Достојевски:** „Ако Бога нема, онда је све дозвољено.“
- **Никола Тесла:** „Свемир није резултат хаоса, већ интелигентног и милосрдног стваралаштва.“
- **Абрахам Линколн:** “Не могу да схватим како човјек може да гледа небо и каже да нема Бога.”
- **Имануел Кант:** “Двије ствари ми кажу да има Бога – звјездано небо нада мном и морални закон у мени.”

3. Закључак – шта ми из овога учимо? (10 минута)**Дискусија о главним питањима:**

- Да ли су наука и вјера у сукобу, или могу да се надопуњују?
- Зашто је важно да размишљамо својом главом и да не прихватамо све што нам се каже без провјере?
- Шта значи бити Божије дијете?
- Како нас сазнање да смо створени са сврхом може усмјерити у животу?

Порука за крај:

Човјек није случајно биће, већ има своју сврху и задатак у овом свијету. Наука нам може помоћи да боље разумијемо свијет, али вјера нам открива његов смисао. Зато је важно да чувамо и ум и срце – јер „наука без вјере је слијепа, а вјера без науке је непотпуна“.

Смјернице за предаваче:

Готово 200 српских академика, професора, лекара и инжењера упутило је Министарству просвјете и технолошког развоја, Одбору за образовање, науку и технолошки развој Скупштине Србије, Предсједништву САНУ као и сенатима Универзитета у Београду, Новом Саду, Нишу, Крагујевцу и Бањалуци петицију за ревизију изучавања теорије еволуције у школама и на факултетима, https://ocdn.eu/files/pulscms/MTk7MDA_/85acdf15929f6301635119f3a94d77d7.pdf.

Нажалост, до те ревизије није дошло иако је човјек који је изнио теорију еволуције, Чарлс Дарвин, у ствари био аматер. Наиме, Дарвин је уписао медицину на универзитету у Единбургу, али је избачен са студија медицине, па се уписао на универзитет у Кембриџу са намјером да постане свештеник англиканске цркве. Међутим, ни те студије није завршио. Никада није студирао биологију, већ се само аматерски занимао за природу и животиње. И као резултат тог интереса, 1832. године добровољно се пријавио да путује из Енглеске државним истраживачким бродом "Беагле" и пет година је једрио у различите дијелове свијета. Импресионирале су га врсте животиња које је видио, посебно разне врсте зеба које су живјеле на острву Галапагос. Сматрао је да разлика у кљуновима ових птица зависи од околине. На темељу те претпоставке за себе је закључио: живе организме Бог није створио засебно, него су настали од једног претка и потом се мијењали зависно од услова у природи. Ова Дарвинова хипотеза није била утемељена ни на каквом научном објашњењу или експерименту. Само захваљујући подршци тада познатих материјалистичких биолога, с временом је ова Дарвинова хипотеза успостављена као теорија. Неки Дарвинови сљедбеници вјерују да само треба бити стрпљив пошто још увијек нису пронађени међуоблици, али се надају да ће их пронаћи у будућности. Сам Дарвин није тврдио да нема Бога, него он једноставно није могао да схвати Божију креативност.

„Немогућност схватања да је овај велики и чудесни универзум, са нама као свесним бићима, настао случајем, чини ми се главни аргумент за постојање Бога.“

Чарлс Дарвин

У прошлости је била актуелна хипотеза по којој је религија постала из човјековог незнања, из осјећања страха од природних појава, али данас кад човјек зна узроке природних дешавања ова хипотеза је дефинитивно побијена. Додуше, та хипотеза ни у ранијим вијековима није била утемељена, јер „почетак религије треба тражити не у страху који осјећа од натчовјечанских сила већ у његовој љубави према њима.“⁵² Ако је религија израз незнања, како атеисти тврде, како то да напредак у научном сазнању не потисне религију као незнање?

Нетрулежне мошти Св. Спиридона на Крфу <https://www.tiktok.com/@hadziluk-video/7241603522494483717>, мошти српског краља Милутина <https://www.facebook.com/share/r/1EDcsc6taU/>. Пустити снимке чудотворног исцјељења, нпр. исцјељење докторове кћерке, од које је медицина дигла руке <https://www.facebook.com/watch/?v=-1338641547190111>.

Можете направити један експеримент о чудима, веома једноставан да чак не морате ни изаћи из куће. Када слједећи пут свештеник буде свештао водицу, наспите у двије здјелице исту воду. Једну дајте да свештеник освјешта, па онда их преспите у флашице и означите која је освјештана, а која не. Преостаје вам онда само да пратите како се неосвјештана вода квари и мијења боју, док освјештана чудом Божијим остаје непромијењена без обзира колико је времена прошло.

Црква никада није била противница науке, не постоји у православној цркви раскол између теологије и науке. Наука и религија јесу два различита пута којима човјек корача према истини о себи и свијету у коме живи. Два различита, а никако два непријатељска пута. Наше вјеровање у науку треба да буде интелектуално. Нажалост, видјели смо и осјетили на својој кожи колико смо постали робови псеудонауке недавне 2020. године у вријеме короне када смо били приморани да поштујемо одлуке струке и науке која се ставила у службу потчињавања човјека! Сви они научни принципи које смо до тада знали, изврнули су се наопачке. Дјеца су долазила до школе у крцатим аутобусима, заједно чекала испред школе да би их у школи одвајали у мање групе и при том прскали отровним дезинфекционим средствима. Часови су трајали 20 минута као

⁵² *Тајне вере и живота (Основно Богословље)*, архимандрит др Јустин Поповић, проф. Велимир хаџи-Арсић, Београд, 2000. стр. 12

да вирус има временско ограничење, чак су наметнули правило да се услужни објекти могу нормално посјећивати, али послје 20 часова могу остати само вакцинисани. Сви они тестови за које су њихови проналазачи говорили да не треба да се користе, били су масовно коришћени да би потврдили постојање тог неког страшног вируса који се под чудним околностима појавио и исто тако волшебно исчезлао као што се појавио. Врхунац нелогичности биле су празне болнице по свијету у вријеме „најстрашнијег вируса“ у којима је медицинско особље смишљало компликоване плесне кореографије, а опште плесно лудило је захватило готово цијелу планету. Тада нам је постало кристално јасно да наука врло често може бити у служби, како користи и добробити човјека и човјечанства, тако и на његову огромну штету.

Закључак је да наука може бити само помоћница и требамо прихватити науку која тражи истину и користи човјеку, а одбити „науку“ која се употребљава за манипулацију људима или која ставља људско (не)знање изнад Бога! Религија је та која нам даје у потпуности објашњење свега онога што нас интересује, даје цјеловит поглед на свијет, што опет не значи да свако мора да прихвати такво објашњење свијета.

Богатство и васпитни утицај народне књижевности

Предавање у трајању од 45 минута са видео презентацијама.

Народна књижевност је набујали планински извор који има устаљено корито и који непрекидно тече, чак надлази, и не дозвољава да му неко промијени ток. Плод је народних мисли сатканих чистим народним језиком и због тога представља огромно народно благо. Цјелокупна животна мудрост и колективно искуство преточено је у народне умотворине. Наша народна књижевност слави Бога и концима се за небо веже.

Мноштво фантастике, многобројна чудеса и надземаљска бића којима обилује народна књижевност, нимало не умањује реалност која одише из ње. Свега што има у стварном животу има и у народној књижевности: добра и зла, правде и неправде, искрености и лажи, љубави и мржње, милосрђа и бездушности, наивности и лукавства, опраштања и освете, храбрости и кукавичлука, поноситости и понизности, безбрижности и страха, часности и преваре. Кроз народну књижевност упознајемо свакодневни живот, обичаје, навике, схватања, размишљања нашег патријархалног човјека.

У ранијим временима када није било интернета, ни телевизора, чак није било ни струје, људи су се дружили тако што су се скупљали по сијелима, причали приче и пјевали уз гусле епске пјесме. Дјеца су упијала сваку ријеч и тако се васпитавала и одгајала. Узори су им били Милош Обилић, Марко Краљевић, мајка Јевросима, царица Милица и бројни други морални, узорни примјери. Како су те вечери изгледале чаробне у очима дјетета најбоље је дочарао пјесник Алекса Шантић у пјесми „Претпразничко вече“ описујући празничну атмосферу кад је цијела породица на окупу. Пред иконом сјаји кандила свјетлост, а сва окађена мирише соба док сви укућани сједе у истој просторији. Радост повећава долазак комшије којем свако дијете у загрљај хита:

*...Сва новом срећом огране нам соба!
На сваком лицу свето, сјајно нешто.
Сучући брке, стари сусјед вјешто
Поч'о би причу из далеког доба.*

*И докле прозор хладна дрма цича,
Ми сваку ријеч гутамо ниједи;
Срца нам дрићу у радосној треми
Све догод не би довршио чича.*

*Затим би отац, ведар кô сјај дана,
Узео гусле у жилиаве руке,
И гласно почô, уз гањиве звуке,
Лијепу пјесму Страхинића Бана...*

*Мени је било кô да пјесме ове
Сваки стих поста пун бехар у роси,
Па трепти, сјаје, и мени по коси
Просипа меке пахуљице нове...*

Дјеца су слушајући народне пјесме и народне приче од малих ногу учена да размишљају позитивно и да бирају добро, пошто у народној књижевности си или носилац најплеменитијих врлина или си негативан примјер. Ако си добар добијеш награду, а ако си лош казну, пошто добро увијек на крају победи зло. Племенитим личностима које се боре за љубав, срећу или правду увијек неко помогне. Казна стигне све оне који не поштују Бога, свеце, оне који не држе задату ријеч, не уважавају родитеље и старије, нарушавају породични склад, све оне који чине било какво зло.

Познато је да у нашој народној књижевности постоје пјесме изузетне љепоте, толико вриједне да је и један свјетски књижевни великан, какав је био Гете, учио српски језик, да би их читао у оригиналу. Међу таквим пјесмама налази се и већ споменута епска пјесма „Бановић Страхинић“, коју је и Алекса Шантић очаран слушао у дјетињству. Већ први стих „Нетко бјеше Страхинићу бане“ нам казује да је у средишту пажње народног пјевача личност, а не догађај, врлина вриједна уздизања и похвале, а то је **праштање**. (Ако ученици не знају садржај пјесме, у пар реченица их подсјетити.)

Племенити Бановић Страхиња ће опростити неопростиво (бар у то вријеме). То је библијски лик. Не дозвољава Југовићима да му убију жену, иако је грешна. Сцена подсећа на библијску причу о грешници „Ко је без гријеха нека први баци камен“. Колико је битна та врлина праштања говори нам и то да се она налази и у самом Оченашу „и опрости нам дугове наше као што и ми опраштамо дужницима својим“. Опростимо једни другима, опростимо да нам буде опроштено.

У народним пјесмама наилазимо на још неке спасавајуће врлине од којих је и **покајање**. Имамо кајање Марка Краљевића, кајање Константина, а најзанимљивија је пјесма „Свечи благо дијеле“ гдје имамо свенародно покајање:

*Тада ђаче њима проговара:
"Хо'те, Богу да се обрнемо!
Да служимо Божу летурђију,
Да молимо Бога по закону."
Сви се бјеху к Богу обрнули,
По три пута љубе земљу црну;
И послуша пород родитеља,
И послуша млађи старијега,
И брат брата не води на суду,
Ни га мучи муках пред Турчином,
И светкују свеца свакојега,
И сви моле Бога милоснога
Без престанка и дневи и ноћи
По правилу, ка' је Богу мило;
И Бог им је услиша' молитве,
Смилова се Бог на сиротињу,
Те се опет свијет наслиједи.*

Свако од нас треба да завири у своју душу и види шта је оптерећује, који гријеси су је притисли, да ли те гријехе и даље понављамо. Морамо да се перемо покајањем и

исповијешћу. То је исто као кад ходамо и паднемо у блато. Хоћемо ли остати да се ваљамо у том блату? Наравно да нећемо. Устаћемо, отрести блато са себе и наставити даље. Тако је и са прљавом душом, као што каже Св. Јустин Ћелијски: "Ако си пао, немој да се каљаш, ако си се укаљао, немој да се ваљаш". Морамо душу да оперемо **исповијешћу** и **покајањем**. Да се исповиједимо свештенику, или најближима или бар сами пред иконом да споменемо све своје гријехе, покајемо се и трудимо да више не гријешимо.

Колико само на дневном нивоу бринемо о хигијени тијела: свакодневно умивање, прање руку, чешљање и уљепшавање... А душа? Ако о тијелу размишљамо сваки дан, сјетимо се душе бар једном мјесечно, размислимо јесмо ли кога увриједили, оговарали, исмијавали, тукли. Ако тијело хранимо сваки дан, нахранимо и душу молитвом, добрим дјелима, причешћем. Тијело је пропадљиво, а душа вјечна. Ми, дакле, његујемо нешто што је пролазно, а занемарујемо суштину. За почетак бар трећину пажње које посвећујемо тијелу, посветимо и својој занемареној души и увјерићемо се колико ће то радости и смирења донијети и нама и људима око нас.

Присјетимо се само пјесме „Урош и Мрњавчевићи“ и ријечи мајке Јевросиме упућене сину Марку:

*Марко сине, једини у мајке,
не била ти моја рана клета,
немој, сине, говорити криво:
ни по бабу ни по стричевима,
већ по правди Бога истинoга;
немој, сине, изгубити душе;
**боље ти је изгубити главу
него своју огр'јешити душу.***

Ови чувени стихови нам свједоче колико су само страшни и погубни гријеси и боље је да и главу изгубимо него своју душу огријешимо. Морамо стално да имамо на уму да је тијело пролазно и трулежно, а душа вјечна. Зато треба пуно више пажње и

брига да посветимо души, да је чувамо, хранимо постом, молитвом, исповиједањем и причешћем и да је красимо врлинама!

Народне пјесме нам прокламују и вјеру. Кнез Лазар се опредјељује за небеско царство: „Земаљско је замалена царство, а небеско увијек и довијека!“, а њега је слиједила сва српска војска која се причестила у цркви Светог Јована у селу Самодрежа:

*Кад кнез Лаза причешћива војску
Код прекрасне Самодреже цркве
- Три недеље тридест калуђера?
Сва се српска причестила војска,
Најпослије три војводе бојне:
Једно јесте Милошу војвода,
А друго је Косанчић Иване,
А треће је Топлица Милане.*

Из пјесме „Косовка дјевојка“

Као велики јунаци Косовске битке истицали су се Лазареви сестрићи Стефан и Лазар Мусић, великаши и господари Звечана, затим топлички војвода Крајмир (Константин Михаиловић), и сталаћки војвода Дамјан Оливеровић и барјактар Стефан Реља Крилати. Било је пуно српских витезова који су се одазвали да са Лазаром бране Србију и хришћанство, а највише њих је дошло из косовског, рашког, топличког и моравског региона. На основу тога из ког краја се највише ратника одазвало, народно предање је тим јунацима дало симболична имена из српског народа као Милош Обилић, Милан Топлица, Иван Косанчић, Југ Богдан и девет Југовића.

То су јунаци на које треба да се угледате, јунаци које већина других народа нема у оволиком броју и у овакој слави, већ морају да их измишљају или присвајају туђе (као што су Албанци присвојили српског Ђурађа Кастриота Скендербега). Узори да вам

буду славне историјске личности из наше прошлости, а не неки измишљени „јунаци“: Спајдермен, Супермен, Бетмен, Роки, Рамбо који вам се намећу од малена.

Ако немате времена да читате народне пјесме и приче, ту су кратке народне пословице које зуб времена не нагриза и не уништава. Оне су присутне у новом времену, трају и не дозвољавају да оду путевима заборава, јер нас и данас подсећају да ће добро побиједити ако се људи за њега залажу и боре: „Зло има снажну, али привремену моћ“; „Зло брзо дође, али лагано прође“; „Враг не спава“.

Шта нам даје снагу да се боримо против зла? Вјера да правда ипак на крају побјеђује. „Правда и истина су споре, али достижне“; Ниједна мука није довијека“; „Ономе ко учи да чека, временом све долази“; „Боље је неправду трпјети, него је чинити“, „Боље је поштено умријети, него срамотно живјети“.

Бројне су пословице које нам говоре о томе да је погубно чинити зло. Зло се не побјеђује злом, већ на учињено зло ваља вратити добрим „Ко тебе каменом, ти њега хљебом“. Пословице нас одлучно уче да ће и учињено добро и учињено зло, у крајњој линији, бити враћени човјеку: „Ко другоме јаму копа, сам у њу упада“; „Све што човјек чини, себи чини“; „Шта си посијао, то ћеш пожњети“; „Шта бациш низводно, наћи ћеш узводно“; „Гдје невоља руча, туга вечера“.

Поштење има врховну вриједност, већу од богатства, већу од живота. Нажалост, поштен човјек осуђен је на патњу у овом свијету гдје је већина рђава. Међутим, иако све те позитивне ликове из народне књижевности (а и у животу), као олово притишћу све врсте неправичности, народни приповједач свечано прокламује да је правда увијек боља од неправде. Ми треба дубоко да вјерујемо у то.

Док читамо народну књижевност почињемо да вјерујемо у добре виле, да у мислима бодримо принцезе које пате, навијамо за младиће који се боре и на крају побјеђују. Бодримо их и вјерујемо им. Вјерујемо да добро постоји и да увијек побјеђује. Зло је она слабија поражена страна. Страна којој никад не дозволимо да надјача, не дајемо јој шансу и све док будемо вјеровали у то, тако ће и бити! „Све наше слутње о крајњој победи добра јесу обећања Божја исписана у срцима нашим. (...) Победиће правда неправду. Тријумфоваће живот над смрћу. Радост прогутати жалост. Светлост

ће разагнати таму. Љубав ће засновати своје царство у коме мржња и злоба неће имати места.⁵³

Народна књижевност је питка као вода, слатка као мед, лијепа као јабука и постојана као вино, што старија – све боља. **Љубав, искреност, милосрђе, храброст, праведност, покајање, праштање, вјера** увијек проналазе пут. Овим врлинама народна књижевност је дала чудесну моћ. Онај ко их посједује рјешава све проблеме.

⁵³ Владика Николај Велимировић: *Мисли о добру и злу*, Знамење, Пирот, 2001, стр. 171

Радионица: „Од бајке до Косова – идентитет кроз народну традицију“

Циљ: Развијање свијести о значају народне књижевности, традиције и историјских мотива у обликовању националног идентитета. Подстицање младих на размишљање о томе како се храброст, част и љубав према отаџбини његују кроз литературу и историјске примјере.

 **Трајање:** 45 минута

ПЛАН РАДИОНИЦЕ:

◆ Увод (10 минута)

Питања за подстицање размишљања:

- Да ли сте читали бајке у дјетињству?
- Шта бајке уче дјецу? Да ли вјерујете да ће добро побиједити зло?
- Која вам је омиљена народна пјесма?
- Има ли неки јунак који вам је посебно драг и због чега?
- Које пословице ви знате? Шта мислите о њиховој мудрости?
- Препознајете ли у дјелима народне књижевности своје коријене и идентитет свога народа?

◆ Главни дио (30 минута)

1. Завјет и част – Косовски бој као темељ националне свијести (10 минута)

Приказ сцене „Кнежева вечера“ из филма „Бој на Косову“

<https://youtu.be/21QTLbxMDpU?si=qzogjZZBPdWRtdQH>

- Разговор о сцени и њеној поруци:
 - Какав утисак на вас оставља Милош Обилић?
 - Шта његова личност симболизује?
 - Како тумачите његов однос према кнезу Лазару и његовој вољи?

Дискусија о библијском мотиву у сцени кнежеве вечере:

- Кнежева вечера пред Косовски бој подсјећа на Тајну вечеру Исуса Христа са апостолима.
- Као што Христос зна да ће га један од његових ученика издати, тако и кнез Лазар зна да ће га један од оних који сједе за његовим столом издати.
- Као што Христос прихвата жртву ради спасења људи, тако и кнез Лазар прихвата жртву ради народа и вјере.
- Шта за вас значи ријеч *завјет*?

2. Милош Обилић – архетип хероја и родољуба (10 минута)**Анализа лика Милоша Обилића:**

- Какве особине га праве?
- Да ли он постаје узор будућим генерацијама?
- Можемо ли ми данас бити „косовски јунаци“ у свакодневном животу?

Повезивање са савременим добом:

- Ко су хероји данашњице?
- Како чувати вјеру, част и достојанство у савременом свијету?
- Да ли храброст значи само борбу мачем, или и оданост принципима, истини и правди?

3. Мудрост народне књижевности – наслеђе које живи (10 минута)**Примјери народних пословица:**

- „Ко тебе каменом, ти њега хљебом“
- „Ко другоме јаму копа, сам у њу упада“
- „Шта си посијао, то ћеш пожњети“
- „Шта бациш низводно, наћи ћеш узводно“

- „Гдје невоља руча, туга вечера“
- „Боље част него благо“
- „Зрно по зрно – погача, камен по камен – палача“

Дискусија:

- Како су ове мудрости примјењиве данас?
- Да ли вриједности нашег народа могу опстати у савременом добу?

Закључак (5 минута)

Рефлексија:

- Која вас је порука највише импресионирала из ове радионице?
- Шта значи *живјети по завјету предака* у данашњем времену?
- Како можемо чувати свој идентитет кроз традицију, вјеру и културу?

Порука за крај:

Част, поштење и љубав према своме народу нису старе вриједности – оне су вјечне. Косовски завјет нас учи да права побједа није само у земаљској слави, већ у вјечном идеалу правде и истине.

Смјернице за предаваче:

Иако се кроз ова предавања инсистира на позитивном приступу, неминовно је да ће ученици имати потребу да размијене мисли и осјећања и о негативним појавама. Многи садржаји су такви да ће изазвати опречна мишљења код ученика и од тога никако не треба бјежати, напротив треба их искористити да ученици самостално освијесте значај вриједности и врлина. На примјер, како живимо у потрошачком друштву гдје су материјалне вриједности стављене у први план може се очекивати да ученици заговарају да је важна вриједност новац и да се њиме може све остало купити. У овом програму новац није дат као вриједност иако се не може оспорити његов значај

за живот људи, али са ученицима треба тако радити да га они третирају као средство а не као циљ.

Све јунаке из косовског циклуса народних епских песама надвисује горостасна фигура Милоша Обилића. Својом љубављу према слободи, својом витешком чашћу и јунаштвом, он представља типичан херојски лик. Пјесма и предање су га уздигли и овјековјечили у храбрости и жртвовању за племените циљеве. У народним епским пјесмама и легендама, Милош Обилић је приказан као херој натприродног рођења и снаге. Према легенди његова мајка била је вила или је његов отац био змај, а он је добио своју снагу од кобиљег млијека, од чега и потиче његово презиме Кобилић или Кобиловић. Имао је изузетног коња по имену Ждрал. Милоша Обилића красе најдивније и најузвишеније особине: храброст, отмјена скромност, честољубље и спремност жртвовања за добро народа. Он је бескомпромисан, одлучан и свјестан да се смрт смрћу побјеђује.

- Да ли ми можемо бити „косовски јунаци“?

БЕСЈЕДА УОЧИ ВИДОВДАНА

„Када би свако од нас одлучио да сутра оде у Цркву, тамо нађе браћу са којом 'не прича' и проговори - тај би био јунак Косовскога боја. Када би свако од нас ко је одлучио да се 'испод шатре' обждере по врућини, одлучио да подијели ручак са оним ко нема или да позове на ручак ђака, студента, некога у невољи - тај би био јунак Косовскога боја.

Када би сутра сваки момак, који док буде пјевао "ВидовдааАаааАааааАааан!" и буде грлио своју дјевојку - смогне снаге да са њом започне нешто истински велико и храбро, нешто истински лијепо, богољубиво и човјекољубиво - породицу - тај би био јунак Косовскога боја!

Када би сав једнодневни патриотизам могао постати трајни став, сви заноси - трајни избори, све ревности - истинске љубави - ми бисмо били народ Косовскога боја.
Ја чврсто вјерујем да можемо бити.

Јер сви се избори, на крају, свде на један. Бити или не бити човјек. Који зна ко је, који зна гдје је, који зна шта га у вјечности чека. Тај човјек, са очима упртим у исто вријеме у Богочовјека и у своје дијете јесте јунак Косовскога боја. Јер сви су се бојеви завршили историјом, само један вјечношћу..."

Отац Дарко Ристов Ђого

„Идеш ли, роде?“

Циљеви и узорни млади генерација

Предавање у трајању од 45 минута са видео презентацијама.

Сви се сигурно сјећате из које приповијетке је ова реченица. За оне који су заборавили, ријеч је о причи „Кроз мећаву“ од Петра Кочића у којој нам писац на маестралан и веома емотиван начин приказује тежак живот српског сељака и његову борбу за опстанак. Ово је једна од најљепших и најпотреснијих приповједака исписаних Кочићевим пером.

Приповијетка „Кроз мећаву“ почиње у сумрак и већ се на самом почетку наговјештава тежак живот и положај старца Реље Кнежевића и његовог синовца Вује. Њих двојица након безуспјешног покушаја да продају краву, враћају се разочарани и утучени кући, јер нико их ни за цијену није питао. Да је икако могао, Реља би заплакао од туге, бола и љутње које је осјетио у том тренутку. Зима око њих је све хладнија, снијег све јаче пада, а читава радња приказана је у тмурној атмосфери. Старац је водио рачуна о његовом синовцу Вуји и он покушава да прича са њим, али оскудно обучени дјечак је само нијемо корачао за чичом и кравом коју је Реља водио. Руке су му поцрвјеле, па поцрњеле од тешке зиме, а длаке на лицу наакостријешиле.

Потом слиједи ретроспективни осврт на дане из Рељиног ранијег живота и младости. Некада је он био најбогатији и најзгоднији домаћин у читавом крају. У кући је имао око четрдесет-педесет веселе и распјеване чељади. Имао је велику количину њива и стоке, од које се истицао бик Јаблан. Рељино власништво је расло, а људи су на слављима током здравица једни другима жељели да им роди као код Реље Кнежевића. Он је потомак Рајка са Змијања о коме се у пјесмама пјева, те никада није прихватио да постане кнез. „Кад не могу кнезовати као што су ми стари кнезовали, нећу да будем ни турски алабаш!“

Дешава се обрт и ствари крећу низбрдо у Рељином животу, након једног кобног дана када су планински вјетрови покосили велики број Рељине стоке. Тада се дешава први губитак у његовој породици, а то је Мали Ђоко, чија је душа била скрхана болом

због смрти бика Јаблана. Након тога, Рељини потомци почињу се разболијевати и умирати један за другим, те Реља губи све. Послије породичне несреће Реља је ријетко излазио из куће, а нико више није спомињао његово име. За помрлу породицу је изградио гробље које је он одржавао. Остао му је само синовац Вујо који му је био једина утјеха и нада.

Прича се враћа у садашњост. Реља и његов синовац и даље путују. Најтеже му пада што су сутра Задушнице, а он нема новца ни да свијеће купи да освијетли гробове својих вољених. Он то прича Вуји, који га ћутећи слуша. Старац се повремено окреће ка њему, питајући га „Идеш ли, роде?“, на шта би дјечак одговорио „Идем, идем.“ Реља покушавајући да угрије дјечака даје му своју гардеробу, јер је он већ прошао кроз много мећава, те је навикнут на то. Снијег их је све јаче засипао, мећава им је дисање заустављала, а они су грабили напријед, посрћући и заносећи се. „Идеш ли, роде?“ Стално је запиткивао старац. „Идем, идем“, једва је одговарало дијете, дрхтећи више од страха него од студени. „Ајде, роде, 'ајде!“ Спустивши се у поља, Реља примијети да су сви путеви завејани. Схвативши да су забасали, Реља је почео призивати у помоћ. Кроз мећаву су се чули гласови који му говоре да иде десно, а ти гласови припадају члановима породице Накомића, који су навикли да спашавају људе од мећава. Реља напреже сву снагу и појури преко сметова на ту страну, а Вујо немоћно покушава да га прати све посрћући, падајући и устајући, док га снажан вихор и дебео смет не обори. „Идеш ли, роде?“ „Идем, идем“, чинило се старцу да чује дјетињи глас. Реља је пркосно подметао своја гола прса немилосрдном шибању планинских вихора! У њему се распламтјела снага, сви му се живци напрегли. Посрће, пада, устаје, а кад се окренуо, не бјеше ни краве, ни Вује. Очајан, старац потрча назад и паде крај тијела дјетета које није могло да издржи хладноћу. Приповијетка се завршава реченицом: „Звижде вјетрови, звижде и урличу, а полумртва се уста љубе и издишу у слаткој смрти...”

„Идеш ли, роде?“ Ово питање можемо и морамо поставити свима нама! Оно је некако данас постало тако актуелно као да нас славни писац Петар Кочић пита идемо ли или смо можда остали заматени у мећави западних „вриједности“ којом нас непрестано обасипају. Да ли се уопште боримо да се пробијемо и избасамо на прави пут као Реља Кнежевић, као и сви остали Кочићеви ликови који су до смрти били

истински борци, као и он сам који је био прогањан, оптуживан и хапшен због своје борбе за слободу, или смо се препустили душепогубној стихији данашњице?

„Идеш ли, роде?“ Идеш ли за ријечима Петра Кочића: „Ко искрено и страсно љуби Истину, Слободу и Отаџбину, слободан је и неустрашив као Бог, а презрен и гладан као пас“? Љубиш ли слободу или добровољно робујеш лажним западним вриједностима? Данас се од нас не очекује да будемо пркосни бунтовници као Петар Кочић, да се супростављамо властима да бисмо се изборили за комад земље и парче неба. Довољно је само да волимо и његујемо своје, своју богату традицију, вишевијековну културу, славну историју, спасавајућу вјеру, а не да хрлимо за разарајућим, болесним западом. „А ти, Србијо, куда си пошла за Европом? Ти никада ниси ишла њеним путем и никад за њом. Ти си имала своју мисао, своју веру, свога Господа и свој пут. Назад на своје, ако хоћеш да се спасеш и живиш. Са туђе бљувотине врати се своме Христу, и Он ће те осветлити и спасти. Амин.“ Ово су ријечи Светог владике Николаја Велимировић (пустити на екрану).

Подмећу нам се са свих страна накарадности. Сви сте чули за Швајцарца Нема, небинарног побједника Евровизије коју су многи са правом назвали Сатановизијом. Таман помислите да не може горе, а онда дође скандалозно отварање Олимпијских игара којима је главни циљ да исмију православље и отворено промовишу сатанизам. Брадати нашминкани мушкарци у хаљинама који опонашају жене постали су као неки обавезан ритуал на свим церемонијама посљедњих година. Женски спорт је званично уништен на Олимпијади одржаној 2024. године дозвољавањем да и мушкарци који се осјећају као жене буду равноправни учесници у женској конкуренцији (поткријепити фотографијама).

Застрашујућа чињеница је та да све те настраности великом брзином долазе и код нас. Музика, мода, филм, спорт, медицина, па чак и школски систем није остао имун на подметнуту нам родну (цендер) идеологију која се лукаво увукла у све поре нашег друштва. Како се одупријети злу које се раширило свуда око нас? Веома једноставно – будимо само оно што смо одувijek и били, православци, светосавци, Божији народ. Ако мислимо да су наши славни преци недостижни примјери за нас ослабљене, угледајмо се онда на наше савременике. Кад је могао **Новак Ђоковић** да се стално крсти тамо гдје се крстити није пожељно, љубити крст и молити Бога за

побједу, а након услишене молитве стално понављати „Бог је велики“, па можемо ваљда и ми да у својој земљи будемо оно што јесмо, да будемо уз Бога, јер је очигледно да смо тад најјачи. https://youtu.be/lDm2j1mi_ac?si=CDdO1cOQ2fq_pXGC

Јаки и моћни су били и остали спортисти на Олимпијади 2024. године који су, уз Божију помоћ, показали шта је јединство и пријатељство тако што су у ватерполу побиједили Американце како би тако истјерали правду за, на превару, измакнуто злато кошаркашима. <https://youtu.be/Th7n1OSUMOA>

Иако нам изгледа да су све те узвишене и неопипљиве вриједности људског духа попут храбрости, поштења, вјерности, безусловног пријатељства и љубави данас исмијане и нису популарне, оне с времена на вријеме тако силно заблистају да нам бар то кратко вријеме док сијају свима буде јасно да су те набројане врлине непролазне и вјечне.

И популарни глумци су промовисали врлине. Поред **Данила Лазовића** ту су још **Милан Васић, Петар Стругар, Виктор Савић, Ненад Јездих, као и познати Небојша Глоговац** који, нажалост, није више са нама, али његова дјела и ријечи живе и данас:

„Душа је све оно што нас вуче ка љубави, идеалима, доброти, човекољубљу, емпатији. Људска душа је нека промисао, космичка сила у нама која нас чини ближим Богу и разликује нас од животиња и чини нас вишим бићима“.

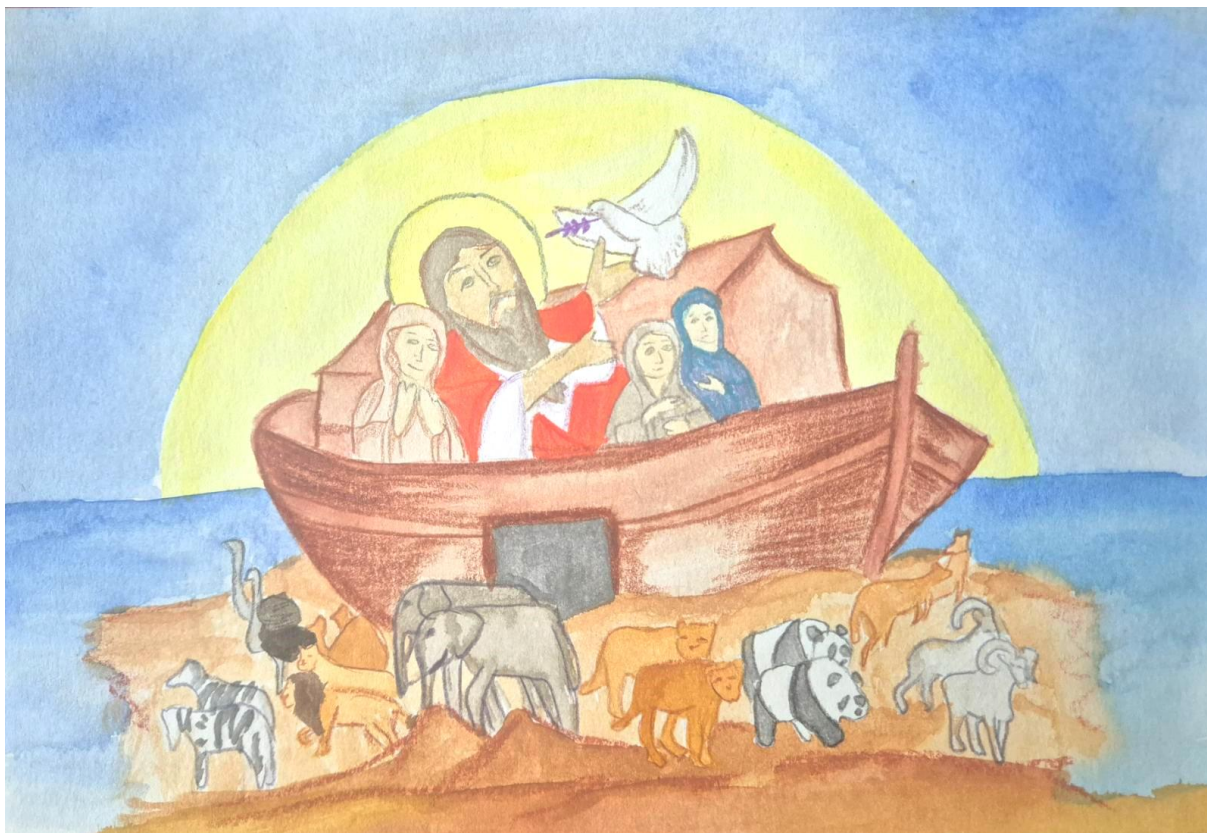
„Данас су тезе замењене и у данашњем систему вредности доброта се граничи са глупошћу. То је погубно, и зато ћемо платити данак, а тада ћемо морати да се вратимо правим вредностима, јер су једино оне темељ људског постојања.“

Велике симпатије бањалучке публике освојио је 9. јануара 2024. године када смо прославили Дан Републике и глумац **Никола Пејаковић**, покајани грешник који је упутио омладини дивну поруку:

„Потпуно сам увјерен да је наука без Бога, школа без Бога, љубав без Бога тежак промашај! Овај свијет без Христовог васкрсења апсолутна је бесмислица, тугованка, јад и биједа, бескрајна, лицемјерна, еуфорична трка са временом, јефтина филмска Б продукција са тужним крајем. Зато позивам све младе људе, студенте, средњошколце, основце, да већ данас ставе прст на чело и размисле о томе у шта ће потрошити овај свој живот. Добро размислите прије него што се изатрке баците у ову провалију пуну

таштине и глупости, блуда и лоше дроге која се зове свијет у којем живим. Немојте да губите вријеме и прљате душу, немојте да пролазите кроз оно кроз шта смо пролазили ми, генерација без Бога! Немојте се мучити, јер ћете једном сигурно закључити да је живот без Христа, глупост чиста. Одмах се престројите на страну истине и мирно пловите кроз овај живот, окренути лицем ка вјечности!“ <https://youtu.be/qptQfOMWNb4>

Поента оваога предавања је да увијек будемо уз Бога, јер само тад смо на правој страни, као што каже и блаженопочивши патријарх Павле: „Ако је Бог са тобом, чега се бојиш, ако није, чему се надаш?“



Радионица: „Ко смо ми – чувари наслеђа или слѣдбеници туђина?“

Циљ: Подстаћи ученике да размишљају о свом идентитету, традицији и култури у контексту савременог доба. Подстаћи критичко размишљање о томе шта прихватамо, шта одбацујемо и зашто.

 **Трајање:** 45 минута

ПЛАН РАДИОНИЦЕ:

◆ Увод (10 минута)

Питања за подстицање размишљања:

- Колико вас се тетовира, ставља пирсинге, подржава родну идеологију и све остало што није својствено нашој култури, историји, нашем народу?
- Идеш ли, роде, за својим празницима, обичајима и културом, или за туђим?
- Да ли славиш Божић, Васкрс, Славу и остале православне празнике или Ноћ вјештица, Дан заљубљених, Црни петак?
- Може ли се истовремено служити и Богу и ђаволу?

Мини-дискусија:

- Да ли је традиција нешто застарјело или је дио нашег идентитета?
- Да ли свјетски трендови потиру оно што смо ми били кроз вијекове?
- Како разликовати истинске вриједности од наметнутих модних трендова?

◆ Главни дио (30 минута)

1. Поређење наших и страних празника (10 минута)

Питања за дискусију:

- Шта мислите шта је старије:
 - Свети Никола или Дједа Мраз?
 - Материце или 8. март?
 - Велики петак или Црни петак?
 - Дуга као Божији завјет послје потопу или ЛГБТ застава?
- Да ли знамо право значење наших празника?
- Колико су се неки традиционални симболи искварили и прилагодили модерном времену?

Закључак:

- Поријекло и значај наших празника – зашто су важни и како их треба славити.
- Разликовање традиционалних вриједности од комерцијалних новотарија.

2. „Христос се роди“ – традиција или вјера? (10 минута)**Питања за дискусију:**

- Да ли су нам сви празници у истом рангу, честитамо ли све редом?
- Када кажемо „Христос се роди! Ваистину се роди!“, да ли заиста вјерујемо у то?
- Шта тачно значе ове ријечи које се у нашем народу понављају вијековима?

Практични задатак:

- Ученици нека се сјете својих породичних традиција на празнике.
- Нека подијеле приче о томе шта им је најљепше у тим тренуцима.
- Како чувати и пренијети те обичаје на нове генерације?

3. Шта значи бити чувар свог наслеђа? (10 минута)

Питања за дискусију:

- Да ли је лакше прихватити туђе или чувати своје?
- Како да се не изгубимо у савременом свијету, а да не будемо заостали?
- Може ли традиција ићи у корак са временом?
- Како да млади данас буду свјесни својих коријена, а да се не осјећају искључено из савременог друштва?

Примјер:

- Погледати кратак видео о очувању традиције (нпр. како се прави славски колач, како се слави Божић у породици).
- Дискусија о симболици коју носе ти обичаји.

Закључак (5 минута)

Рефлексија:

- Да ли смо кроз ову радионицу боље схватили колико је важно знати ко смо?
- Шта можемо учинити да бисмо боље чували своју традицију?
- Да ли је идентитет нешто што се губи или се бира?

Порука за крај:

Не морамо одбацити све што је ново, али морамо знати шта је наше, шта је туђе и шта је суштински важно. Чувајући своје, не само да не губимо, већ постајемо јачи.

Смјернице за предаваче:

Данас нема више турског ни аустријског царства над нашим главама, а ми смо и даље робови. Робујемо страстима, пороцима и осталим наметнутим нам обрасцима понашања западног свијета. Без рата прихватамо све туђе! Туђу културу, туђу музику, туђи језик, туђе писмо.

Тетовирање је постало врло уобичајено и многи се све више одлучују украсити тијело понеком тетоважом, али треба имати на уму да оно доноси и одређене ризике за здравље. 1. Инфекције. 2. Алергије – тетоваже могу изазвати алергије, па и пацијенти који на прву тетоважу немају алергијску реакцију могу је добити код друге или треће. Алергије није лако лијечити. Некада помажу ињекције стероида, али у екстремнијим случајевима мора се хируршки одстранити дио коже са тетоважом. 3. Скрива доказе – тетоваже отежавају дерматолозима провјеру коже и прегледања младежа који могу бити канцерогени, а код карцинома коже, његово рано откривање је важно. 4. Ризик од излагања сунцу – тетоваже могу повећати ризик приликом излагања сунцу (понекад се јавља свраб и оток коже на тетовираном мјесту). 5. Магнетна резонанца – могу се добити опекотине, јер настану електричне струје због жељеза којег садржи тинта за тетовирање. Иако се може проћи без видљивих посљедица, увијек постоји и дилема да ли ће нам се та тетоважа свиђати цијели живот пошто се временом мијењамо.

Родна идеологија је псеудо наука која може да уништи живот појединца кога квази стручњаци преваре да може бити оно што није (мушко да постане женско и обрнуто), да га наговоре да посегне за опасним хормоналним терапијама и естетском хирургијом па да више не може бити ни оно што јесте.

Сви набројани празници се разликује као небо и земља! Имамо истинске празнике који су се ваистину (заиста) десили, који имају дубоки смисао и сврху и имамо наметнуте „празнике“ који су дошли из других култура. Ти стари православни празници и светитељи су послужили као инспирација измишљеним празницима и заиста је жалосно што ми прихватамо копије поред сопствених оригинала, прихватамо туђу лаж одбацујући сопствену истину. <https://www.facebook.com/reel/992499865971127>

Божих је најрадоснији празник који сваке године дочекујемо у кругу породице. Прослављамо га ријечима: „Христос се роди! Ваистину се роди!“ Требало би да свим својим бићем ускликнемо те ријечи „Христос се роди! Ваистину се роди!“ и да свом душом својом вјерујемо, баш као што су то чинили наши преци! Ох, колика је била њихова вјера! Свети Сава је најсвјетлији примјер те живе вјере! Он је напустио сва земаљска блага, све угодности овоземаљског живота, напустио престо, замијенио царско одијело монашком ризом, јер је знао да је земаљско замалена царство, а небеско увијек и довијека! Од нас се не тражи толико одрицање, толика жртва, тражи се само

мало више вјере. Да само вјерујемо у оне ријечи које изговарамо из године у годину, да вјерујемо у те празнике и славе које славимо! Да не мислимо да су то тамо неке нереалне бајке, а светитељи неки нестварни јунаци. Управо нам бројни топоними потврђују да су свеци ходали овом земљом прије него што су се посветили (Савина стопа, Савин извор, Савин кук, Савин лакат, Аранђеловац...). Сви светитељи које прослављамо су живјели и ходали овом земљом, били људи од крви и меса, грешни, тјелесни, али су успјели, уз Божију помоћ, да савладају своје страсти, да се покају и измоле опроштај. Бог их је наградио за сав њихов труд, сада су у царству небеском и моле се за наше спасење, ако их достојно прослављамо и трудимо се да постанемо бољи људи.

С којим тек онда жаром треба да узвикнемо „Христос васкрсе! Ваистину васкрсе!“, јер је Васкрс највећи и најзначајнији празник, празник над празницима. На њему се темељи сва наша вјера. Сваког Васкрса у цркви пјевамо: „Христос васкрсе из мртвих, смрћу смрт уништи и свима у гробовима живот дарова“. Христос нам својим васкрсењем гарантује живот без краја, јер је смрт побијеђена. „Васкрсење Христово јесте симбол сваке побједе добра над злом, истине над лажи, правде над неправдом, доброте над насиљем – и симбол и јемство. (...) Пошто Христос васкрсе, васкрснућемо и ми. Месија света није победио само своју смрт него и нашу. Нити је васкрсао да би само Он живео после смрти, него да бисмо и ми васкрсли и живели после смрти.“⁵⁴

Зато не губимо душу у шареним лажама, не китимо се трулим туђим перјем, не хрлимо за материјалним и пролазним сластима које нам глобализам и модернизам нуди, већ чврсто зграбимо и пригрлимо своје – своју културу, своје наслеђе, своју православну вјеру у васкрслог Христа, газимо сигурном стазом одлучно одговарајући: „Идем, идем, роде!“

⁵⁴ Св. Николај Велимировић, *Охридски пролог*, 2009, 1047.

Човјечност на дјелу

Изградња Спомен-парка настрадаој шарговачкој дјечи

Предавање у трајању од 45 минута са видео презентацијама.

Страдање српског народа у протеклим ратовима не смије бити заборављено, већ се о њему мора говорити и учити на адекватан начин због чега је РПЗ РС 2021. године установио Дане сјећања на жртве геноцида. Култура сјећања на плану личног и колективног памћења означава промишљен однос према прошлости и омогућава јасније тумачење садашњости и стварање визије будућности.

Чињеница је да вијековима страдамо, лагано нестајемо. Срби су само у првом свјетском рату изгубили око 1 300 000 становника што је чинило готово трећину укупног становништва или чак 60% мушке популације. Нисмо се ни опоравили од Првог, а већ смо се нашли у Другом свјетском рату гдје је опет било преко милион страдалих Срба. Сматра се да је на подручју Независне Државе Хрватске убијено 1 200 000 Срба на најсвирепији могући начин. Кад подвучемо црту након свих тих вишевијековних страдања Срба, од Косова до Кошара, ми, потомци тог некада великог напаћеног српског народа, смо у ствари само мали преостали дио који још увијек није заклан, протјеран, покатоличен.

Ниједан други народ није тако скупо плаћао своју слободу као што су то плаћали Срби, а ужасавајућа чињеница је да ми о томе ћутимо. Ми још увијек немамо ни званичан термин за страдање свог народа као што то имају Јевреји – Холокауст, Роми – Порајмос. Удружење потомака и поштовалаца жртава усташких логора Јадовно покренуло је иницијативу да се као званичан термин за страдање Срба промовише и усвоји израз Покољ. Међутим, тај израз још увијек није општеприхваћен.

Ми ни данас не знамо колико је људи страдало, колико је породица угашено, има још толико неиспричаних прича, неоткривених јама, незараслих рана које и дан данас крваре.

Масовна погубљења Срба у НДХ су била свакодневна, тих година затиране су читаве породице, затворене куће, угашена кандила и увијена у црно бројна српска

мјеста: Дракулићи, Мотике, Шарговац, Шушњар, Корита, Придворица, Сански Мост, Челебић, Стари Брод, Пребиловци...

Масакр у Дракулићу, Шарговцу, Мотикама и руднику Раковац у околини Бањалуке починиле су усташе 7. фебруара 1942. године. Овај злочин представља најмасовнији у једном дану, јер је за то вријеме побијено више од 2 300 српских цивила, од тога 551 дијете. Срби су побијени хладним оружјем, на најсвирепије начине.

Све средње школе широм Српске тек четврту годину заредом говоре о тим страдањима и покушавају да духовним памћењем и повезивањем са невиним жртвама доприносе главном циљу, а то је превенција евентуалног понављања злочина такве врсте.

У жељи да се бар мало искупимо за срамотни заборав и небригу за наше побијена претке, одлучили смо да се кроз овогодишње Дане сјећања сви ујединимо, све школе бањалучке регије, па и шире, и да заједничким снагама пређемо са ријечи на дјела. План нам је да ширимо истину о страдању Срба у нашем граду, а то ћемо учинити тако што ћемо сви учествовати у изградњи Спомен-парка настрадалој шарговачкој дјечи. Неке школе су већ имале Дане сјећања посвећене том злочину:

- Пољопривредна школа, Бањалука, извела је сценски рецитал Педесет двоје <https://youtu.be/H3nncRx8-T0?si=odfWb4I-uxhbVVh>, а професор Драгиша Илисић је награђен за педагошко-истраживачки рад. <https://www.poljskolabl.rs.ba/nagrada-za-pedeset-dvoje/> Професор Илисић је сваком убијеном дјетету посветио пјесму и кроз те пјесме успио је да оживи педесет двоје убијене дјеце и све то је преточио у збирку пјесама којом је убијену шарговачку дјецу истргнуо из заборава направиши им поетски споменик кад већ достојно спомен обиљежје ни након 83 године немају. [https://youtu.be/M5nplNcLhfA?si=U3-ZJAGfsolIojVU](https://youtu.be/M5nplNcLhfA?si=U3-ZJAGfsolIojVU;);
- Угоститељско-трговинско-туристичка школа, Бањалука, придружила се иницијативи ОШ „Ђура Јакшић“ у Шарговцу за изградњу Спомен-парка настрадалој дјечи и позвала све средње школе Бањалучке регије да ураде исто <https://youtu.be/v6TN1KYEW6I> (од 21:40 минуте говори се о страдању у Шарговцу, Мотикама и Дракулићу, а од 34:45 минуте је прича о изградњи Спомен-парка у Шарговцу). За Дане сјећања 2025. године понудила се да буде домаћин и да се у

ресторану Угоститељске школе организује заједнички програм посвећен настрадаој шарговачкој дјеци;

- Грађевинска школа и неизоставна проф. Јелена Гајановић која је са својим ученицима, а у сарадњи са архитектором направила специфична 52 лептира које симболично представљају 52 убијена дјетета којима је прерано прекинут животни лет, па су као мали анђели уздигнути на небо, као и графичку новелу о страдању шарговачке дјеце.

РПЗ је инспирисан нашим тежњама 16.10.2024. године расписао литерарни конкурс основним и средњим школама града Бањалуке на тему **„Педесет двоје за незаборав“**. Прво мјесто у категорији ученика средњих школа освојио је Вук Гавриловић, ученик Грађевинске школе из Бањалуке и на основу побједничког текста, а на иницијативу његове проф. српског језика Јелене Гајановић, остварена је сарадња са Радио-телевизијом Републике Српске и снимљен је кратки филм „Улице шарговачких ђака“ у просторијама и уз помоћ шарговачке школе гдје се и десио злочин.

Од 2012. године када је тек на седамдесетогодишњицу злочина постављена спомен плоча са именима побијене дјеце, школа „Ђура Јакшић“ сваке године обиљежава годишњицу страдања одржавањем историјског часа и парастосом. Иако су услови веома лоши, двориште је премалено да прими све заинтересоване, па ипак, ОШ „Ђура Јакшић“ не одустаје од јавног организовања годишњице страдања.

На њихову иницијативу Скупштина града измијенила је Регулациони план и на земљишту испод школе предвидјела је изградњу Спомен-парка. Циљ његове изградње, по узору на Спомен-парк „Крагујевачки октобар“ у Шумарицама, организоване су посјете из других дијелова Републике Српске и њиховао упознавање са овим важним догађајем из наше националне историје. Нажалост, на томе је све остало, иако школа у Шарговцу не одустаје и стално се обраћа за помоћ као да је то само њихова дужност, а не дужност и обавеза свих нас.

Зар ни 83 године послје стравичног злочина нисмо у стању да подигнемо спомен обиљежје настрадаој српској дјеци?! Како да другима причамо о страдању српског народа, када то изгледа ни нас не занима?! Ми о истини ћутимо, а знамо да 100

пута поновљена лаж постаје истина. На крају су нас прогласити и геноцидним народом, а ми и даље ћутимо.

Шарговачка заклана дјеце вапе за истином, а вапимо и ми. Не зна се коме је више потребно спомен обиљежје, њима који су га давно заслужили, или нама који у данашњим лудим временима губимо сами себе. Спомен-парком спајамо све генерације, и оне прошле, убијене, мучене; са овим садашњим који лагано губе свој идентитет; као и са оним будућим генерацијама којима ће можда оваква спомен обиљежја бити једина рука водилја да не забораве ко су, шта су и ком народу припадају.

7. фебруар има посебан значај за Републику Српску и заслужује да буде препознат као датум од националне важности. Обиљежавање овог дана било би одраз поштовања према његовом историјском и друштвеном значају, што би допринијело очувању културног и националног идентитета. Уврштавањем у календар значајних датума, овај дан би добио заслужено мјесто у колективном сјећању народа и институција Републике Српске.

Као страдални народ имамо бројне датуме којима обиљежавамо дане сјећања на жртве геноцида, погрома, бомбардовања..., али немамо ниједан датум посвећен њима, српској дјечи, тим недужним, малим анђелима којима је ускраћено дјетињство, љубав и живот. У цијелом свијету није постојао ниједан логор намијењен само дјечи – осим логора за српску дјецу чији је једини "гријех" било име које носе и вјера у којој су рођени. Има ли већег насиља над дјецом у свијету? Има ли већег понижења и срамоте од тога да српска дјеца у српским школама обиљежавају канадски празник „Дан розих мајица“ као међународни дан насиља над дјецом? Мислимо да се то не може ни поредити и таквим чином сами вријеђамо страдалнике и ниподаштавамо њихову жртву.

Можда баш тај Спомен-парк настрадалој шарговачкој дјечи и баш тај 7. фебруар треба да буде Дан страдања српске дјеце – дан када ћемо палити свијеће за сву побијену српску дјецу, присјећати се њихове жртве и чувати их у вјечном сјећању. Они немају глас да проговоре, али ми можемо и морамо. Да се никада не забораве! Да се никада не понови!

Због свега реченог, планирали смо слати дописе свим релевантним институцијама, обраћати се свим јавним личностима, од предсједника државе и свих органа

управе, до неких мањих организација и предузећа – нека свако да свој допринос. То сви дугујемо сами себи и њима, невино пострадалима, јер ако заборавимо како смо страдали у прошлости, не можемо се надати свјетлијој будућности.

Такође ћемо се трудити да се изборимо да Спомен-парк настрадалој српској дјечи у Шарговцу буде у будућности обавезна дестинација свих оних који желе да сазнају шта је наш народ преживио у НДХ и какву голготу је прошао, а и ми сами ћемо имати гдје да негујемо културу сјећања и доводимо наше ученике широм РС да бар сваког 7. фебруара застанемо и од туге занијемимо пред величином страдања сопственог народа.

Радионица: „Праштање без покајања – пут правде или заорава?“

Циљ:

- Подстаћи ученике да размишљају о односу између праштања, правде и историјског сјећања.
- Развијати критичко размишљање о значају покајања у хришћанској вјери.
- Дискутовати о томе да ли имамо право да опростимо у име жртава.

Трајање: 45 минута

ПЛАН РАДИОНИЦЕ

Увод (10 минута)

Питања за подстицање размишљања:

- Да ли је могуће опростити ако нема покајања?
- Који је однос између правде и праштања?
- Имамо ли право да опростимо у име жртава?
- Да ли је хришћански све опростити?
- Да ли је праштање исто што и заорава?

Мини-дискусија:

- Шта значи када кажемо „морамо опростити, али не смијемо заоравити“?
- Да ли је свепраштајућа љубав у супротности са учењем Јеванђеља?
- Како историјско памћење утиче на опрост и правду?

Приказивање кратког филма:

- „Улица шарговачких ђака“

 Рефлексја ученика:

- Које емоције је филм пробудио у вама?
- Шта вам је било најупечатљивије?

 Главни дио (30 минута)

1. Праштање и правда – шта каже Јеванђеље? (10 минута)

 Читање и анализа мисли Св. Јустина Ћелијског:

- „Бог је своју љубав урадио правдом.“
- „Гријех не може опстати у присуству Бога.“
- „Проблем није гријех који чинимо, него непокајаност.“

 Питања за дискусију:

- Да ли би Бог опростио гријех који није покајан?
- Како разликовати лично праштање од опроста у име других?
- Шта значи да се не смијемо светити, али не смијемо ни заборавити?

 Закључак:

- Праштање није исто што и заборав.
- Без покајања нема истинског праштања.
- Правда и памћење нису освета, већ дуг према жртвама.

2. Дебата: „Имамо ли право да опростимо у име жртава?“ (10 минута)

 Форма:

- Ученици се дијеле у двије групе:
 - **Прва група:** Сматра да праштање треба бити безусловно.
 - **Друга група:** Сматра да без покајања нема правог праштања.

Ток дебате:

- Свака група износи аргументе.
- Једна група поставља питања другој.
- Закључци и размишљања ученика.

Кључно питање:

- Да ли бисмо могли рећи, као што је израелски премијер рекао Њемачкој: „Обратите се жртвама за опроштај“?

3. Како чувамо историјско памћење? (10 минута)**Питања за дискусију:**

- Да ли је довољно сјећати се жртава, а не тражити правду?
- Како се памћење преноси на млађе генерације?
- Да ли нас заборав води у нове трагедије?

Примјер:

- Читање приједлога Св. Владике Николаја о подизању манастира на мјестима страдања.

Практични задатак:

- Ученици предлажу начине очувања културе сјећања (споменици, књиге, филмови, образовни програми).

Закључак (5 минута)**Рефлексја ученика:**

- Шта сте ново научили кроз ову радионицу?
- Како можемо његовати културу сјећања без мржње?
- Која је улога правде у процесу праштања?

Порука за крај:

„Наша освета није у мржњи, већ у памћењу. Праштање није заборав, већ позив на покајање.“

Смјерница за предаваче:

Дјеци пустити нови кратки филм „Улица шарговачких ђака“

<https://www.youtube.com/watch?v=P9edngMjvyE>.

Послије одгледаних снимака, разговарати са ученицима о емоцијама које је код њих изазвао филм, разговарати о њиховом поимању страдалне српске историје.

Господ је рекао „Љубите непријатеље своје“, а није рекао љубите непријатеље туђе. Господ кад говори о томе искључиво говори о том нашем личном односу, кад те неко удари по једном образу, окрени му други. На један начин треба да се односимо према личним непријатељима, а на сасвим другачији начин према непријатељима цркве или државе. „Љуби непријатеље своје, непријатеља Божијих се гнушај, а непријатеље Отачства сатири.“⁵⁵

Ми морамо себи да поставимо етичко питање – да ли ми имамо право да праштамо у име пострадалих жртава? Нису нас клали, нису нас мучили и малтретирали да бисмо ми имали уопште ту власт да њима опростимо. Ми можемо да праштамо само ако смо ми жртве.

Свепраштајућа љубав не постоји у јевањђељу. Свети Јустин Ћелијски каже да је Бог своју љубав урадио и ограничио својом правдом, јер свепраштајућа љубав обесмишљава саму себе, обесмишљава цијело јевањђеље. Знате зашто? Свети Јустин Ћелијски каже, зато што се сама природа Божија противи гријеху, одбацује гријех као такав. Гријех не може да опстане у присуству Бога, зато у Царству небеском неће бити гријеха. Морамо да се кајемо, исправљамо и чистимо од гријеха да бисмо ушли у Царство небеско. Природа Божија не трпи гријех у своме присуству. То је онтологија, то су тајне божанског бића и његовог односа према творевини, није то само нека испразна моралистика, неко етичко питање, већ онтолошко питање о које се спотичу

⁵⁵ Свети Филарет Московски

многи који пропагирају ту свепраштајућу љубав. Не постоји свепраштајућа љубав, јер да постоји не би постојао страшни суд. По ријечима Св. апостола Павла људи који се не кају, не чисте себе од гријеха, постају синови гњева, дјеца проклетства, а не синови Божији. Гријех на себе навлачи гнев Божији, не љубав Божију. Бог оправдава грешника који се каје, гријех никада. И зато свети оци кажу, гријех сам по себи када га чинимо није толики проблем, јер постоји света тајна исповијести и покајања. Значи, није толики проблем гријех који чинимо, него непокајаност за гријех, а управо та прича о свепраштајућој љубави допушта непокајаност, неодбацивање гријеха од себе.

Када је њемачки канцелар тражио опроштај због свих тих жртава у Аушвицу, премијер израелски Ерцог рекао му је да се за опроштај обрати жртвама. Е то је оно што и ми можемо да кажемо онима који тај опроштај чак ни не траже. Не траже, а даје им се бланко од српске стране.

Оно што ми јесмо дужни као хришћани јесте да се не светимо. Свети Владика Николај је имао један приједлог који већина нас Срба и не зна, а треба да знамо и да га имамо на уму, па у датом времену, ако Бог то да, тај приједлог и аманет испунимо. Он је рекао да сва наша освета треба да се састоји из тога да на мјесту сваког стратишта српског подигнемо по један манастир и да тај манастир опашемо зидинама и да на тим зидинама крупним словима пише „Овдје почивају жртве хрватских усташких злочинаца“ и ништа више. Сама историја је довољна осветница за такво нешто и уосталом и Бог је осветник, а не ми. Сва наша освета да буде само у том памћењу, никаква осветољубивост, али ни никаква патетика и то бланко проглашавање братства и јединства. Ми смо видјели на самом дјелу како се завршило то комунистичко братство и јединство. Исти крај, ако не и гори, биће у овом глобалистичком и екуменистичком братству и јединству које је лажно, ван Христа и без Христа. На крају и није битно да ли живимо и да ли умиремо, него за шта живимо и за шта умиремо.

Ћирилица – само писмо или стил живљења?

Предавање у трајању од 45 минута са видео презентацијама.

Колики је значај ћирилице за континуитет и идентитет српског народа, језика, књижевности, културе, духовности, писма и писмености можда најбоље говоре ријечи академика Матије Бећковића:

„Сваки окупатор је прво забрањивао ћирилицу. И да нема никаквог другог разлога да је сачувамо, тај би био довољан. Ако бисмо заборавили ћирилицу, не бисмо умели да прочитамо своје тапије, епитафе, своју личну карту.“

„Ћирилица не зависи од нас, него ми зависимо од ћирилице. Ако ми престанемо да пишемо ћирилицом, ћирилицу ће наставити да пишу толики други народи. Мало људи зна да ћирилицом пише више становника него латиницом. Значи, ради се о нашем опстанку, а не опстанку ћирилице.“

ШТА ЈЕ ЋИРИЛИЦА

*Ћирилица то су молитве на бдењу
кад Христоса витез Спасу свом корача,
с молитвом у срцу иде ка спасењу
и најлепшим писмом свету веру јача.*

*Ћирилицом звоне светосавска звона,
на гробљима свуда ћирилично писмо,
од тридесет слова светли васиона,
ако их нестане – више Срби нисмо!*

*Ћирилица то је свака српска кућа,
свако зрно жита, река, небо, њива,
ћирилицом плетем и проиђе од прућа,
свако слово праши цвет маџарки шљива.*

*Ћирилица то је српска Крсна слава,
шајкача и јелек, долама од чоје,
тканица и фермен, антерија плава
и опојни мирис погаче и проје.*

*Окућница, кућа, воћњак и ливада,
ћирилица све је што чини имање,
кошнице и амбар, на пољани стада,
од предака свима свето завештање.*

*У колевци чедо ћирилицу гуче,
жуборе у уму та чудесна слова,
правило је данас исто к'о и јуче
„ћирилицом пише ко је српског кова!“*

*Јеванђеље свето, иконе и ћивот,
чесница и бадњак, Лазар и Косово,
ћирилица увек била нам је живот,
чувај своје писмо, чувај свако слово!*

*Босиљком окити свако златно слово,
породично име њиме се украси,
нека свако слово буде ћирилово,*

*К'о и света вера тече ми кроз вене
освештана давно силом Часног Крста,
обасјава мрачни део васељене,
свих тридесет слова пишем са три прста!*

српско писмо да се никад не угаси!

Љиљана Терентић

Дакле, ћирилица је један од стубова нашег националног идентитета. Одабир писма није само одабир писма, то је одабир културног кода, одабир културног идентитета. „Ћирилица је симбол српства. Она је његов саставни део. Српство би без ћирилице било кусо, крње, дефектно. Друго, оно се не би могло ни држати без свога писма. Дефектан и мањкав организам много би брже подлегао нападима који не престају. Знају то наши непријатељи. Зато су се толико и окомили на ћирилицу. Нашом, сопственом кривицом, ми смо ту учинили Ахилову пету наше националности, због комоције, због лењости, због недовољне будности. Непријатељи су то искористили и користе још данас.“⁵⁶ Не могу да постоје двије националне химне, ни двије националне заставе, ни два национална грба, па тако не могу бити ни два национална писма.

Латиницом се служе католички Словени: Пољаци, Чеси, Словаци, Словенци и Хрвати. Писмо православних Словена је ћирилица. Њом се служе, или бар треба да се служе: Руси, Бјелоруси, Украјинци, Бугари, Македонци и Срби. Широка употреба латинице код Срба свједочи о нашем озбиљном национално-вјерском застрањењу. Узимајући све ово у обзир разлози за писање ћирилицом су многобројни.

Ако су поробљивачи били свјесни значаја ћирилице, зашто тога нисмо свјесни ми?! Ћирилица је највише угрожена, протјерана и занемарена баш на оним просторима гдје се највише ради на затирању свега српског. У Републици Српској готово сви

⁵⁶ Лазо М. Костић

натписи су исписани латиницом, разноразни формулари које испуњавамо такође, а на бројним банкоматима умјесто СРПСКИ пише ЛОКАЛНИ језик.

Схватајући озбиљност и опасност занемаривања ћирилице средњошколци бањалучке регије покренули су акцију **„Ћирилица – мој избор“** која окупља све младе чији је мото **„Пиши ћирилицом, не прекидај традицију својих предака“**. Планирана су разна дружења, књижевне вечери, такмичења најљепшег ћириличног рукописа, као и писање дописа свим институцијама са захтјевима да се ћирилица обезбиједи бар статус равноправности који јој је Уставом загарантован, па да сви натписи и формулари, поред латинице, буду исписани и српском ћирилицом.

Сви једноставно треба да схватимо да коришћењем ћирилице рјешавамо **однос** према прецима, странцима, Богу и себи. Какво би то непоштовање традиције, културе и **предака** било ако бисмо престали да користимо ћирилицу. За разлику од ранијих времена када су нам бројни окупатори забрањивали ћирилицу и мрачног комунизма, када је све српско било забрањено, сада нам нико не брани да пишемо својим писмом и говоримо својим језиком. Наши преци су гинули да би сачували ћирилицу и успјели су у томе чак и у најтежим временима. Зашто смо ми сада постали равнодушни према томе?

Какви бисмо ми били (не)људи да сада у миру заборавимо своје национално писмо?! Данас чак и међународне институције признају да је ћирилица српско писмо. По класификацији UNESCO-а, ћирилица је српско, а латиница хрватско писмо, зато јој и ми дајмо мјесто које заслужује. Како ће нас странци поштовати ако ми сами себе не поштујемо?

Сви желе да буду оригинали и да имају нешто своје, а ми толико тога имамо што нико други нема (богате обичаје, славу, слово ћ...), због тога треба то са поносом да чувамо и увијек да будемо захвални Богу на свему. Нашу земљу и писмо су свецки стварали и треба свим срцем да их чувамо. Ако заборавимо на дарове које нам је Бог дао, и Он ће заборавити на нас.

На крају, све то дугујемо и сами себи. Хајде да прихватимо себе таквима какви јесмо, а не да тежимо нечемо што нисмо и тражимо нешто што није наше, јер то је сигуран пут на коме губимо сами себе.

Радионица: „Ћирилица – срце нашег идентитета“

 **Циљ радионице:** Подстаћи ученике да размишљају о значају ћирилице и српског језика, треба да се осврну на своје навике у комуникацији и мотивисати их да користе своје писмо у свакодневном животу.

Трајање: 45 минута

1. Увод – „Да ли смо свјесни значаја ћирилице?“ (10 минута)

 **Активност:**
Ученици добијају неколико питања којима се покреће дискусија о значају ћирилице.

Питања за дискусију:

- Колико вас пише поруке ћирилицом?
- Колико вас користи стране ријечи (бајдвеј, тенкс, сори, маст хев...)?
- Да ли знате да ћирилично слово „Ћ“ постоји само у српском језику?
- Да ли је заиста тешко писати ћирилицом?

 **Поента:** Утврђујемо да млади несвјесно све мање користе ћирилицу и свој језик у пуној љепоти.

2. Главни дио – „Ћирилица – мој избор“ (30 минута)

1. Игра „Преведи поруку“ (15 минута)

- Ученици добијају папирће са порукама у којима има много страних ријечи и скраћеница.
- Њихов задатак је да их „преведу“ на српски језик и ћирилицу.
- Гласамо за најбољи превод – побједник добија „Титулу чувара ћирилице“.
- Примјери порука за превођење <https://vm.tiktok.com/ZMBYVosnM/>:

први примјер:

wau, top ti je autvit
hvl
lip kombo ti je bas mast hev
rendom iz DM
mslm d idm n ivent
skrz top kis
ids s mn
idm thn

баш лијепо изгледаш
хвала
комбинација на уснама ти је баш одлична
неки случајни из ДМ-а
мислим да идем на догађај
скроз је добар, пољубац
идеш ли са мном
идем, хвала

други примјер:

baj d vej, st bilo jcr u sk
dbr
jel dns pis iz mm
ma, vjv
omg, ndms, ma nmg
st d rdm sd
nis
pa prepis brt
dbr
z
cc

успут, шта је било јуче у школи
добро
је ли данас писмени из математике
ма, вјероватно
о мој Боже, не да ми се, ма, не могу
шта да радимо сад
ништа
па препишеш брате
добро
здраво
ћао, ћао

трећи примјер:

ids str u sk
n
zs
ndms
a k
kak blo jcr u sk

идеш ли сутра у школу
не
зашто
не да ми се
а ок (у реду)
како је било јуче у школи

bzvz	без везе
dbz	добро
st rds sd	шта радиш сад
nis	ништа

2. Језик који осјећамо (15 минута)

- Које ријечи у српском језику имају посебну симболику?
 - Богат (онај који има Бога у себи)
 - Образован (онај који има образ)
 - Човјек (чело кроз вјечност – створен за нешто више)
- Изговарамо ријечи које звуче као своје значење:
 - **Шушти лишће, шума шуми, туга, патња, смрт, рат, крв** (примијећујемо како звук прати осјећај).
- **Како се љуби ријечима?**
 - Изговоримо „пољубац“ – усне се додирују.
 - Изговоримо „кис“ – нема контакта.
 - Закључак: српски језик „осјећа“ своје ријечи.

3. Закључак – „Изазов: мјесец дана на ћирилици!“ (5 минута)

Дискусија:

- Колико нас ћирилица дефинише као народ?
- Да ли смо освијестили колико користимо стране ријечи?
- Колико је заиста тешко користити ћирилицу?
- Шта можемо урадити да нам она постане подразумијевано писмо за употребу?

Позив на акцију:

 **Изазов:** Подесите телефон и све апликације на ћирилицу! Напишите слједећу поруку на ћирилици!

Ћирилица није само писмо – то је наше наслеђе, култура и идентитет. Ако је ми не чувамо, ко ће?

Не хендлујте проблемима, већ их расплетите, растумачите, а онда рјешавајте. Ако их притом назовете и зачкољицама, можда их се пре ратосиљате.

Не будите хепи, будите срећни, будите на седмом небу, будите озарени, раздрагани, разгаљени и весели.

Не хејтујте и не лајкујте никога и ништа, већ их (не) одобравајте, (не) подржавајте и (не) заступајте.

Не будите кежуал, будите лежерни, мирни, сталожени и опуштени.

Не партијајте, већ се дружите, плешите, забављајте се и причајте.

Не тражите бенефите, већ погодности и добробит.

Не попуњавајте темплејте, већ обрасце (из којих бисмо могли и да изађемо, кад смо већ код тога).

Не описујте људе речима топ, екстра и супер, већ као дивне, бистре, мудре, лијепе, красне, занимљиве и искрене.

Не будите прекул, пристрава и преинтересантни. Довољно је да будете добри, паметни, радознали и њежни.

Не читајте постове, већ објаве, чланке, вијести, прозу и поезију.

Обогатите, оплемените и освјежите рјечник, не морате и вокабулар.

ПОДЕСИТЕ СРПСКО ПИСМО НА ВАШЕМ УРЕЂАЈУ!⁵⁷

Тешко је изразити шта представља ћирилица за српски род, културу, духовност, језик и књижевност. За ћирилицу је добро речено да је писмо српског језика, али је и писмо српског рода, српске ријечи и српске историје. Због свега реченог, пиши ћирилицом, не прекидај традицију својих предака!

⁵⁷ Даница Драгославић

Закључак

Право, идентитет и насљеђе – темељ опстанка

Правни систем сваке државе пружа оквир за функционисање друштва, али да би заиста служио свом народу, мора бити усклађен са његовим духом, традицијом и вриједностима. Закони не смију бити пуки производ туђих утицаја, већ морају одражавати потребе и карактеристике народа коме припадају. Само такав правни систем може бити праведан и одржив и осигуравати стабилност друштва и заштиту његовог идентитета.

Лични и национални идентитет су темељи здравог друштва и правилног развоја личности. Без јасног осјећаја ко смо и којем народу припадамо, остајемо без упоришта, изгубљени у свијету који намеће туђе обрасце понашања и мишљења. Без јаких коријена, човјек је лако покидан лист на вјетру, подложен сваком дашку туђих утицаја, често на своју штету. Наши преци су знали да ћемо опстати само ако чувамо свој језик, историју, културу и вјеру. То су стубови који нас држе и кроз које задобијамо снагу да идемо напријед.

У прошлости наш народ изњедрио је јунаке каквима се ријетко који народ може похвалити – непоколебљиве у одбрани правде, непобједиве духом и спремне да живот положи за вјеру, отаџбину и слободу. Од Косова до Кошара, наша историја исписана је подвизима оних који су знали да се постојање не брани само мачем, већ и чојством, завјетом и непролазном љубављу према свом роду. И жена у нашој историји није заостајала за мушкарцем. Њене очи су увијек биле упрте у вјечне вриједности, њено срце снажно и истрајно, било да је стварала, рађала или бранила свој дом. Од великанки средњовјековне државе, преко страдалница и мученица, до мајки које су синове испраћале са благословом, жена је била једнако камен темељац нашег опстанка.

Данас, у времену дубоких друштвених и моралних промјена, систем вриједности је озбиљно поремећен, што доводи до колапса основних принципа који су некада управљали људским животима. У овом хаосу, морално посрнуће постаје неизбежно, а самопоуздање и унутрашња равнотежа тешко су достижни, јер је све теже одржати интегритет у свијету који више не цијени искрене и трајне вриједности. Због тога је потребно стално усмјеравати младе ка истинским позитивним узорима из наше богате историје, освјежавајући их знањем о врлинама које су красиле наше претке, те их подстицати да у себи развијају и његују те врлине.



Подстицањем врлина као што су човјекољубље, кротост, уздржљивост и емпатија код младих људи не само да се доприноси изградњи здраве личности, већ се ствара и чврст темељ за развој стабилних и хармоничних породица, а самим тим и читавог друштва. Када се у младе људе усаде вриједности као што су разумијевање, поштовање и одговорност, они постају свјеснији својих поступака и утицаја које имају на своје окружење. Ово доводи до смањења насилних понашања и агресивних реакција, јер такве врлине промовишу мирно рјешавање конфликта и културу дијалога, што постепено води ка друштву у којем је насиље, било вербално или физичко, неприхватљиво. Врлине омогућавају изградњу друштва које се заснива на солидарности, разумијевању и међусобном поштовању, чиме не само да се подстиче развој личности, већ се и значајно смањују и елиминишу сви облици насиља, било у породици, школи или ширем друштвеном контексту. На тај начин, друштво постаје стабилније, праведније и уравнотеженије, што доприноси здравијој и бољој будућности за све.

Није довољно само памтити богату историју и подстицати врлине; потребно је подстицати младе да активно и практично дјелују у њеном очувању. Чувајући ћирилицу и враћајући јој мјесто које заслужује, његујемо свој културни код, оно што нас чини препознатљивима и својима. Такође, не смијемо дозволити да сјећање на невино страдале изблиједи – јер су они својим животима платили то што ми данас знамо ко смо, шта смо и ком народу припадамо.

Изградња и очување националног и личног идентитета почиње враћањем себи, својим коријенима, традицији и духовности. Опстајали смо вијековима јер смо све што смо позитивно радили везивали за небо и ослањали се на Божију помоћ. Данас, у времену изазова и промјена, та веза са нашим насљеђем је важнија него икад. Само ако његујемо оно што јесмо, можемо сачувати своју суштину и оставити стабилан темељ будућим генерацијама.

Рецензија

ПОДСТИЦАЊЕ ВРЛИНА

Књига „Подстицање врлина“, чији су аутори презвитер Мирослав Тодоровић, мр Јелена Сарафијан, правник, мр Нада Поњевић, проф. српског језика и књижевности, Маријана Ђурић, дипл. психолог и психотерапеут под супервизијом прави је пример како се позитивном кампањом утиче на децу и омладину у ово наше, више него сложено, време.

Књига се бави превенцијом насиља, али на сасвим нов (у ствари, у савременој науци проверено поуздан) начин: суштина приче није у забрани, него у подстицању онога што је позитивно и афирмативно. Прича о насиљу уместо нуђења врлинске алтернативе по ауторима приручника само додатно подстиче насиље. Зато нас аутори опомињу: „Сјетимо се само ОШ „Владислав Рибникар“, која је била дио УНИЦЕФ-овог пројекта „Школе без насиља“, и десило се да је баш та школа изњедрила најмлађег масовног убицу на свијету. Послије монструозног убиства десет особа, деветоро дјеце и чувара школе, на друштвеним мрежама су се појавиле, на запрепашћење свих, групе дјеце која подржавају масовног убицу!“

Чувени руски психолог Лав Виготски опомињао је: „Не помињи сувише често оно против чега се бориш, не уноси ову мисао у свест... Ако можеш, не оповргавај – прави паралелну, јачу слику реалности. (...) Најгора педагошка метода је интензивно и упорно усађивање у свест васпитаника оних поступака које не треба да чини. Заповест „немој нешто да радиш“ је већ гурање на чињење овог поступка због тога што он у свест уводи мисао о сличном поступку, дакле, тенденцију ка његовом остварењу“.

Пошто су у данашње време поремећени мушко – женски односи, а ту се налази чест извор насиља у породици, аутори су узнастојали да, на провереним вредностима хришћанства и традиције нашег народа, али и свих који су утемељени у аксиолошком координатном систему вере, љубави и наде, заснују идеју обнове породице као жртвеног служења једних другима. Муж, по апостолу Павлу, треба да воли жену као Христос Цркву (и да буде спреман да се за њу жртвује до распећа), а жена треба да у љубави поштује мужа као Црква Христа. Само у таквој узајамности могући су нови почеци.

У поглављу о националном идентитету наглашено је да он није и не може бити извор мржње, ако се, као код Срба, заснива на хришћанском схватању народа Божијег као заједнице љубави. Срби су мали народ, чију су државу утемељили свети људи династије Немањића, и заветност Срба подразумева њихово свецело обраћање закону Божијем. Руски философ Иван Иљин каже: „Национално осећање је љубав према историјско-духовном облику и стваралачком акту народа. Национализам је вера у благодатну силу свог народа и зато – у његов призив. Национализам је воља за његов стваралачки процват у даровима Духа Светога. Национализам сагледава свој народ пред Лицом Божијим, сагледава његову душу, његове таленте, његове недостатке, његову историјску проблематику, његове опасности и његове саблазни. Национализам је систем поступака, који проистичу из те љубави, из те вере, из те воље и из тог сагледавања. Ето, због чега истински национализам није мрачна, антихришћанска страст, него духовни огањ, који човека узводи према жртвеном служењу, а народ духовном процвату.“ Наша народна књижевност о томе јасно говори. Памћење народног страдања, али и племенитих дела која су Срби чинили кроз векове. Треба подизати споменике онима који су заслужили, али и држати се ћирилице као основног нашег писма, на коме је могуће писати и описати оно што је било и оно што нас чека.

По ауторима уџбеника, вера и наука нису у супротности. И овај уџбеник је томе прави пример.

Гледање у корен збивања наводи ауторе уџбеника да нас подсети: „Лажна слика о нама самима и прихватање оног што нисмо и што никада не можемо бити јесте главни узрок тренутног насиља у школама. Дјеца која немају изграђен национални идентитет, немају представу о томе ко су и ком народу припадају, не могу да израсту у чврсту и стабилну особу. Лутају, траже себе, збуњени су, склони да подржавају и неке негативне примјере који им се намећу, а који су често у потпуној супротности са њиховом суштином, те су као такви и склони насиљу или да га већ чине, пошто копирају стране моделе, или да га трпе, пошто немају изграђен осјећај за идентитет и интегритет.“

Срдечно препоручујем овај уџбеник за штампу, и то не само у Републици Српској, него и широм српских културних и духовних простора.

др Владимир Димитријевић, професор, научни сарадник